

ב"ה. ניסן תשפ"ד | גיליון 19

מבנית ההוראה

בימה לעיון
הלכה,
בירור סוגיות
ותשובות
הלכתיות
אקטואליות
משולחן
בית ההוראה
כפר חב"ד

יוצא לאור על ידי: **בית הוראה כפר חב"ד**

רחוב צעירי אגודת חב"ד 2 • טלפון: 077-2277013 • דוא"ל: beithoraah@gmail.com

מחלקת איסור והיתר: הרב ברוך בליזנסקי, הרב ישראל הלפרין, הרב בנימין כהן, הרב חיים פרוס
בית הדין לממונות: הרב ישראל הלפרין, הרב אליהו קירשנבוים, הרב אברהם מאיר רבינוביץ

שו"ת בהלכות הפסה
6 | הרב ברוך בליזנסקי

**עירוב הצרות
וסדר עשייתו בזמנינו**
8 | הרב ישראל הלפרין

אוהב ה' את יראיו
14 | התוועדות חסידית
עם הרב ניסים אדרעי

**מהו זמן המילה
לתינוק עם צהבת?**
16 | הרב חיים פרוס

**שו"ת בדיני
הלוואת מטבע-הוץ**
20 | הרב אליהו קירשנבוים

**שידוך הנעשה
ע"י כמה שדכנים**
22 | הרב אברהם מאיר רבינוביץ

הלכות ברכת האילנות
22 | הרב בנימין כהן

רגע גורלי
28 | פינת ההלכה לצעירים

האם מותר להכניס ידיים להורי הכותל המערבי?

הראשון לציון הגאון
הרב יצחק יוסף | 4

מיכלא דמהימנותא ומיכלא דאסוותא

בהגדה של פסח המפורסמת שחיבר הרבי עצמו עוד קודם קבלת הנשיאות, ישנן פנינים רבות הן בנגלה דתורה והן בדרוש ובפנימיות.

בסימן "מצה" שבהגדה, מופיעה פסקא מיוחדת ששייך הרבי תחת הכותרת: "א מקובל'דיקער ווארט", כלומר, ווארט שעבר בקבלה מדור לדור, רבי מפני רבי.

וזה תוכן הדברים: "מצה שמורה נקראת בשני שמות עצמיים ופנימיים: מיכלא דמהימנותא ומיכלא דאסוותא". כלומר, המצה היא מאכל האמונה ומאכל הרפואה. וממשיך וכותב שם, שווארט זה עבר רבי מפי רבי מדור לדור, ממורנו הבעש"ט לתלמידו הרה"ק המגיד ממעזריטש, וממנו לאדמו"ר הזקן וכך הלאה מרבי לרבי.

(דרך אגב, מעניינת מאוד היא העובדה שכמראה מקום לווארט זה, ציין הרבי את המילים "שיחת י"א ניסן תש"ט". ומפורסם אצל חסידים, ששיחה זו היא בעצם 'יחידות' של הרבי עצמו אצל חותנו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, ביום הולדתו שחל כידוע ב"א ניסן. הוי אומר: ב'יחידות' יום ההולדת של הרבי אצל הרבי שלו, אדמו"ר מהור"צ, בפעם האחרונה בחיים חיותו בעלמא דין, מסר לו הרבי הרי"צ מסורת מיוחדת שעברה במרוצת הדורות רבי מפי רבי, החל מייסד החסידות, הבעש"ט, בנושא סודות המצה וסגולותיה!).

בהמשך, מבאר הרבי שישנם שני אופנים בדבר זה: יש והאמונה מביאה לרפואה, ויש שהרפואה מביאה לאמונה. באופן הראשון מלכתחילה לא היה חולי; אך באופן השני ישנו חולי, אלא שהאדם נרפא ממנו. עד כאן תוכן הדברים.

רפואה שמביאה אמונה

יש לפעמים שהסדר הוא בדרך זו שהרפואה מביאה לאמונה. יהודי שרוי בצרה ובמצוקה רח"ל. כאשר יהודי נמצא בשעת צרה, הוא מתפלל אל הקב"ה, מוסיף בלימוד התורה, בצדקה, בקיום המצוות בכלל. כל אלו יוצרים 'כלי' לברכת ה', ובחסדי שמים הוא אכן נושע.

אבל למרות השמחה הגדולה וההודאה לקב"ה על ישועתו, הרי היה שלב שבו הייתה מצוקה. היה שלב של ריחוק. של הסתר פנים.

והנה, אחת הבעיות הקשות של היהודי בשעת צרה היא – התחושה המעומעמת העלולה להתגנב ח"ו אלא הלב כאילו הוא בודד. חסרה הבהירות בהרגשת האמונה והביטחון המוחלטים שהקב"ה, שהוא טבע הטוב להיטיב, מנהל כל פרט ופרט בעולמו, ואין, ולא יכולה להיות, נקודה אחת במקום ובזמן שאינה קשורה אליו ומושגחת ומנוהלת ישירות על ידו לטובת בני ישראל.

אם כן, באופן זה ישנו חולי, הכולל כעין ריחוק והבדלה דקה על-כל-פנים מצידו של האדם כלפי הקב"ה ח"ו, לפני הישועה והרפואה הבאים על-ידי חיזוק האמונה והקירוב אליו ית'.

אמונה שמביאה רפואה

אך יש דרך אחרת, והיא כאשר האמונה מביאה את הרפואה. כידוע, האמונה הטהורה במציאות ה' הקיימת עמוק בתוך ליבו של כל יהודי עומדת בקטגוריה אחרת מעל כל שאר מצוות התורה. וכידוע, שמתעם זה האמונה אינה נמנית בתרי"ג המצוות, להייתה העיקר והשורש להן, כדברי הרמב"ן המפורסמים (בסה"מ סי' א).

ובפנימיות הדברים, על-פי חסידות: האמונה הטהורה של יהודי במציאות ה' נובעת מעומק מיוחד שנשמתו הקדושה, וגם ובעיקר – מעומק מיוחד באלוקות כביכול: מעצמותו של הקב"ה ממש, המאיר ושוהה בנשמתו של היהודי. ועל כן, כשם שעצמותו של הקב"ה למעלה לגמרי מעניין השינויים, "אני הוי' לא שנית", כך גם האמונה העצמית של יהודי בו היא למעלה מכל סוגי השינויים הקיימים בעולם המשתנה.

כוחה של המצה

וזהו הכוח המיוחד שנותנת המצה: לעורר אמונה עצמית וטהורה כזו, שמצידה מרגיש היהודי כאילו הוא אחוז בידיו של הקב"ה וכל פרט מחייו מנוהל ומושגח על-ידו, וכמו אב רחום שברוב אהבתו לבנו יחידו משגיח עליו כעל בבת עינו; והכול כאשר לכול מוביל אל דבר אחד: אל השלמת המטרה הפנימית של הקב"ה – לעשות לו ית' דירה בתחתונים; לגלות את הטוב האמיתי בעולם הגשמי.

מצד הנשמה האלוקית, כל יהודי מאמין בכך באמונה פשוטה וטהורה, בלי שום קשר לשצף קצף השורר במציאות שמחוצה לו, כיוון שהאמונה נמצאת בדרגה שמעל לזמן ולמקום. לכן גם כאשר הוא מבין וגם כאשר הוא לא מבין, ברור לו בהכרה ברורה ומוחלטת שכך הם הדברים. באופן זה, מלכתחילה אין כאן חולי אמיתי, והיהודי

אף פעם לא מתרחק מהקב"ה, מקור הטוב והחסד.

יתירה מזו: כאשר יהודי מעורר בעצמו נקודה עמוקה זו, זה עצמו מעורר וממשיך את רחמיו וטובו של הקב"ה בטוב הנראה והנגלה, ועד שהאמונה מביאה לרפואה וישועה כפשוטה.

*

בגיליון זה זכינו להתכבד במאמרו של הרב הראשי, הראשון לציון הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א העוסק עשרות בשנים בהרכבת תורה ויראת שמים ובביצור חומות הדת ומסורת ישראל בדרך התורה בגאון ובתוקף רב. ויהי רצון שישלח לו השי"ת הצלחה רבה בכל מעשה ידיו.

*

ונסיים בברכה, שנזכה שמצוות אכילת המצה תמשיך ותשפיע רפואה וישועה גדולה, להם זקוק עם ישראל בימים אלו באופן מיוחד. ובלשון הרבי: שבחג החירות נזכה לחירות אמיתית מכל ההפרעות שמפריעות ליהודים לעבוד את ה' יתברך כראוי.

ויתקיים הכתוב "ונתתי שלום בארץ", גם במובן של שלום ואחדות הממשיכים ומביאים את ברכת ה', ועד לחירות השלמה שתהיה בגאולה העתידה.

הכוח המיוחד שנותנת המצה: לעורר אמונה עצמית וטהורה כזו, שמצידה מרגיש היהודי כאילו הוא אחוז בידיו של הקב"ה וכל פרט מחייו מנוהל ומושגח על-ידו

רפואה והלכה

תשובה קצרה בנושא רפואה משולחן בית ההוראה

כיצד יקיים מצוות שבדיבור מי שעבר ניתוח במיתרי הגרון?

שאלה: עברתי ניתוח במיתרי הגרון וההנחיות מהרופא הן – שלא לדבר כלל, אפילו בלחש, עשרה ימים לאחר הניתוח. כיצד אוכל לקיים המצוות התלויות בדיבור כמו קריאת שמע, ברכת המזון, תפילות ושאר ברכות?

צמודות כמתפלל שמו"ע בעצמו, וכך גם לכרוע ולהשתחוות יחד עם הש"ץ, ובסיום חזרת הש"ץ להרהר "יהיו לרצון וכו'" עד סיום "אלוקי נצור" ולפסוע ג' פסיעות לאחור.⁸

ברכות המצוות וברכות הנהנין: אף שאת ברכת המצוות יכול אדם להוציא את חברו גם אם הוא אינו מחויב כעת בברכה כיוון שכבר יצא ידי חובתו, הרי שבברכות הנהנין יכול אדם להוציא את חברו אך ורק אם המברך גם מחויב כעת בברכה.⁹ ועל כן, את ברכת הבשמים והאש שבהבדלה, יש לשמוע מאדם שמברך ברכה זו לצאת בה בעצמו ידי חובה.¹⁰

(יש לציין, שבברכה אחרונה, מלבד ברכת המזון, האפשרות לצאת ידי חובה מהזולת היא רק בדיעבד¹¹, אבל במצב רפואי כבנידון דידן יש לנהוג כך.)

עוד יש לציין, שבברכת המזון, אם אכל פת כדי שביעה, לכתחילה יש לו לשמוע הברכה מאדם שגם כן אכל כדי שביעה. אמנם אם המברך היחיד שזמין לשמוע ממנו ברכת המזון אינו יכול לאכול כדי שביעה, אפשר לצאת בברכת המזון גם מאדם שאכל כזית פת בלבד.¹²)

עוד יש לדעת, שבברכות הנהנין כאשר אחד מוציא ידי חובתו אנשים נוספים – צריך שכל היוצאים ידי חובה ישבו יחד בקביעות על שלחן אחד ולא יכרך/ישמע בעמידה או כשיושבים זה בכה וזה בכה.¹³ אך בדיעבד, גם אם לא ישבו יחד בקביעות – יצאו ידי חובתם, אם הייתה כוונתם להוציא ולצאת ידי חובה.¹⁴

אם אין ממי לשמוע: אם אינו יכול למצוא מי שיוציאו ידי חובה בתפילות או ברכות מסוימות, יהרהר בלבו את מילות אותן הברכות או התפילות.

ואף שאינו יוצא ידי חובה אלא באמירה בשפתיו או בשומע כעונה, מ"מ כיוון שהוא אנוס יש לו להרהר בליבו. ובברכת המזון הרהור זה הוא מחוייב מעיקר הדין; אבל גם בשאר ברכות ותפילות, אף שאינו חייב להרהר בליבו במצב אנוס זה, מכל מקום יש לו להרהר הברכה או התפילה שנתחייב בה, כי ה' יראה לבבו ויתן לו שכר המחשבה.¹⁵

וכך יש לנהוג גם לגבי קריאת שמע, אף שנאמר בה "ודברת במ"ם".¹⁶

תשובה¹: בניתוח מסוג זה, אכן ישנם מצבים שאסור לאמץ כלל את מיתרי הקול ולצורך החלמה שלמה ומהירה, ללא סיבוכים העלולים להיות מסוכנים – יש להימנע לגמרי מהפעלתם. וכאשר אלו הן הנחיות הרופאים, יש להישמע להן ולהימנע מאמירת התפילה והברכות אפילו באופן שאינו משמיע המילים בקול.²

ועל כן, במצב זה יש לשמוע את כל התפילות והברכות מיהודי בן מצוות, ועל-ידי כך השומע יוצא ידי חובתו כדין "שומע כעונה", אף שהוא אינו יכול לענות "אמן" אחר הברכות.³

וצריך שהאומר יכוון להוציא ידי חובה והשומע יכוון לצאת ידי חובה. במצוות דאורייתא כקריאת שמע או ברכת המזון (כאשר אכל כדי שביעה), כוונה זו היא לעיכובא, ואם אחד מהם לא כיוון – לא יצא השומע ידי חובתו; ואילו בשאר ברכות – כוונה זו היא לכתחילה, אך בדיעבד יצא ידי חובתו גם בלעדיה.⁴

להלן כמה פרטי דינים נוספים השייכים למצב זה.

ברכות השחר וברכות ק"ש: בברכות השחר וברכות קריאת שמע ישנו דין מיוחד: כדי לצאת ידי חובה בשמיעה, צריך לשמוע אותם דווקא מהש"ץ במעמד עשרה מישראל, אבל יחיד לא מוציא יחיד אחר בשמיעתו.

ובדברי אדמו"ר הזקן⁵ מתחדש תנאי נוסף: כדי שהשומע יצא ידי חובתו, הוא צריך לשמוע זאת כאשר יש במקום תשעה אנשים ששומעים את הש"ץ ועונים אחריו אמן.

על כן, כדי שהשומע שאינו יכול לענות "אמן" יצא ידי חובתו, עליו לשמוע ברכות אלו במנין שיש בו תשעה אנשים בלעדיו העונים "אמן".

תפילת שמו"ע: את תפילת שמו"ע יכול לצאת ידי חובה באמצעות שמיעת חזרת הש"ץ ויכוון לצאת ידי חובה. וגם בזה צריך "שיהיו ט' שומעין ומכונים לברכת הש"ץ ויענו אמן אחריו".⁶

ובמצב זה צריך השומע לכוון לשמיעת כל הנאמר ע"י הש"ץ, לא להפסיק כלל (וע"כ מעיקר הדין אין לו לענות "ברוך הוא וברוך שמו", וקדושה ו"מודים" ישמע ג"כ מהש"ץ), להרהר אמן לאחר כל הברכות כולל ברכת כהנים, לעמוד ברגלים

1 כל הנכתב להלן הוא בהתאם לשיטת אדה"ז. בחלק מהדברים יש פוסקים החולקים.
2 מחשש סכנת איבר (כוח הדיבור), אין לנסות להתפלל בלחש מבלי להשמיע לאזניו, שמא יבוא לפעמים להשמיע קול קצת ויסתכן. לכן ייצמד להוראות הרופאים לגמרי וינהג כמ"ש לקמן.
3 ראה שו"ע"ר סי' ריג, ד.
4 ראה שו"ע"ר סי' ס, ה. סי' תפט, יב. סי' ריג, ד (במוסגר). וכ"ז הוא לשיטת אדה"ז וחיידושו בגדרי 'שומע כעונה'.
5 שו"ע"ר נט, ד.
6 שו"ע"ר קכד, א. ו.
7 ובדיעבד אם ענה – ראה קצוה"ש כב בדה"ש ס"ק יא.

8 ע"פ דברי הקצוה"ש בס' עח ס"ק יא.
9 שו"ע"ר סי' קסז, כג.
10 שו"ע"ר רצז, ז. רצז, ט (לגבי "מאורי האש"). ושם הובאה מחלוקת בעניין, אך מסיים אדה"ז ש"טוב לחוש" לאוסרים לברך).
11 ראה שו"ע"ר ריג, ב-ג.
12 שו"ע"ר קצז, ו.
13 ראה סי' ריג, א.
14 ראה שו"ע"ר סי' קסז, יז בסופו.
15 ראה שו"ע"ר סי' קפה, ג.
16 שו"ע"ר סי' סב, ג.

האם מותר להכניס ידיים לתוך חורי הכותל?

תשובה הלכתית מיוחדת*

מאת הגאון הגדול הרב יצחק יוסף שליט"א
הראשון לציון, הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

ובספר דרך הקודש¹⁴ תירץ, שסמך הרמב"ם על מה שכתב בהלכות בית הבחירה¹⁵, אירע קרי לאחד מהן, הולך במסיבה שתחת הקרקע, שהמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו. והוא מהגמ' תמיד¹⁶, שמע מינה דבהר הבית גופיה אסור¹⁷.

[ועיין בקרן אורה¹⁸, דהא דמוציאין הסוטה רק למחוץ העזרה (שמא תפרוס נדה), אף על גב דבנדה וזבה אסור להן להכנס בכל שטח הר הבית, יש לומר שלא חששו לספק נדה אלא בעזרת נשים, משום דאיכא נמי איסורא דרבנן ודאי דטומאת מת, אבל בהר הבית דליכא אלא משום ספק נדה לא חששו להחמיר על כך. ותימה שהרי משנה שלימה שנינו¹⁹, החיל מקודש ממנו (מהר הבית), שאין עכו"ם וטמא מת נכנסין לשם. וכן פסק הרמב"ם²⁰. ואם כן גם בחיל איכא איסורא דרבנן ודאי דטומאת מת, ולמה הוציאוהו רק מהעזרה?

ואעיקרא, כיון דאיכא למיחש לשמא תפרוס נדה, הוי ליה ספק דאורייתא ולחומרא, וספק דאורייתא עדיף מודאי דרבנן²¹, ואם כן הא עדיפא מאיסור טומאת מת דרבנן?

ואם נפשך לומר דהכא לא חשיב כל כך ספק דאורייתא, כיון שיש לה חזקת טהרה, הרי דבר זה דומה למה שכתב הנודע ביהודה קמא²² דהא דצריך לפרוש סמוך לוסתה הוי מהתורה, דאף דשמא ראתה לא חיישינן, משום חזקת טהרה, שמא תראה חיישינן, דאטו לעולם לא תראה.

וכתב החתם סופר²³ לסייע דברי הנודע ביהודה מהרא"ה בבדק הבית ושכן

(של מסגד עומר) שם אבן השתיה אשר עליה היה הארון בבית קדש הקדשים לצד מערבו, ונקראת בלשונם אל צכרא (כיפת הסלע). הילכך מי שעולה בעליות אשר לרוח מערב, או הנכנס לראות מהפתח אשר לצד מערב, צריך לשער שיהיה בינו לבין הכיפה יותר מאחד עשר אמה, שכן היה בין הכותל המערבי של העזרה לכותל ההיכל ועובי הכותל שהכותלים נתקדשו. עכ"ד.

ולכאורה משמע דסבירא ליה שהכותל המערבי שלנו הוא כותל העזרה. וכן הבין בספר חיבת ירושלים⁸ בדברי הרדב"ז הנ"ל. וכן כתב בספר ארץ חיים⁹ בשם הרדב"ז הנ"ל.

וזה לשון החכמת אדם¹⁰: שהכותל המערבי שנשאר, ר"ל כותל העזרה שהיתה לאחורי בית קדש הקדשים י"א אמה. ע"כ.

יש איסור לטמא להימצא בשטח הכותל?

ואם כנים הדברים האלה, היה יוצא לנו שאסור מן התורה לבעל קרי (שלא טבל לקריו) ולילדות ולנדה¹¹, לגשת אל הכותל המערבי, היות והכניסה לשם היא בתוך הר הבית, ושנינו¹², הר הבית מקודש ממנו שאין זבין וזבות נדות וילדות נכנסין לשם. ובפסחים סז, ב: וכל זב לרבות בעל קרי, מסייע לרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן בעל קרי חוץ לשתי מחנות (מחנה שכינה ומחנה לוייה). וכן פסק הרמב"ם¹³: ומשלחין זבין וזבות נדות וילדות חוץ לשתי מחנות, שהוא חוץ להר הבית. עכ"ל.

ובמשנה למלך שם העיר מפסחים שם שהוא הדין לבעל קרי, והעיר על מה שלא הוזכר ברמב"ם.

ב"ה, שלום וישע רב וכת"ס. בדבר מה שהציג בפנינו שאלה שנשאל האם מותר להכניס ידיים לתוך חורי הכותל.

הנה עיין מה שכתב בזה באורך בשו"ת אבני נזר חלק ב מיוורה דעה², דלא שייך לומר "ביאה במקצת שמה ביאה" לגבי איסור כניסה להר הבית, שיש לומר שלא נתקדש הר הבית עד התהום, ושזהו היתר ברורי³. ועוד, שנראה שבמחנה לוייה לא אמרינן ביאה במקצת שמה ביאה. ועוד, שאין זה דרך כניסה וכו'. ע"ש.

וכן בשו"ת מחשבות בעצה⁴ העלה להתיר להכניס ידיים בין אבני הכותל, ולימד זכות על הנוהגים להניח סידוריהם ושאר חפציהם בתוך הפרצות שבין שורות אבני הכותל. ע"ש. ודלא כהמשכנות לאביר יעקב⁵ שאוסר בכל זה⁶.

כותל העזרה או חומת הר הבית?

ועיין בתשובת הרדב"ז⁷ שנשאל, אם מותר להכנס לעליות הבנויות סביב לבית המקדש שהן בולטות לתוך המקדש על גבי זיזין וגוזזטראות. והשיב, דע כי הדבר ברור שתחת הכיפה

* תשובה זו נמסרה מאת הראשון לציון הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א במיוחד עבור פרסומה בגיליון בית ההוראה כפר חב"ד.

2 סימן תנ.
3 לענין בעל קרי ומי שטומאה יוצאת מגופו להכניס אצבעו בנקבים וסדקים ביסוד הכותל המערבי של הר הבית.
4 חלק ב סימן יג.
5 בפרק קמא דתמיד.
6 הערת המערכת: בספר הכותל המערבי להרה"ג הרב שמואל רבינוביץ שליט"א, רב הכותל והמקומות הקדושים, הביא בעמ' סט הערה מה סיפור ולפיו יהודי שנהג להכניס פתק ובו בקשת ברכה עבור הרבי סיפר על כך לרבי, ותגובת הרבי הייתה שימשך לעשות כך, אך יתחוב את הפתק באמצעות מקל. אך לכאורה קשה להוכיח משמועה זו האם הרבי סבור שכן יש לנהוג מעיקר הדין, או שמא זוהי חומרא בלבד להחמיר כדעות האוסרות.
7 חלק ב סימן תרצא.

14 דף ו עמוד א.
15 פרק ח הלכה ז.
16 כז, ב.
17 ועיין עוד בתוס' יבמות ז, ב ד"ה וראה. ע"ש.
18 סוטה כו, ב.
19 בפרק קמא דכלים משנה ח.
20 פרק ג מביאת מקדש הלכה ה.
21 ראש השנה לד, ב.
22 חלק יורה דעה סימן נה-נו.
23 חלק יורה דעה סימן קעט.

8 עמוד רנו.
9 יורה דעה סימן ריו סל"ט.
10 שער משפטי הארץ סימן ח.
11 ובכלל זה כל הבתולות שלא נישאו עדיין, שאין טובלות אלא בערב יום חופתן.
12 בפרק קמא דכלים משנה ח.
13 בפרק ג מביאת מקדש הלכה ג.

קיבל מרבו, ע"ש. אולם הרשב"א במשמרת הבית חולק על הרא"ה, וסבירא ליה דלעולם הוי דרבנן. ועיין עוד בשו"ת בנין עולם²⁴. ובספר טהרת הבית חלק א. ואכמ"ל. מכל מקום כאן שיש רעותא של חלחלה משתיית המים המרים, ודאי דהוי ספק דאורייתא, וכמו שכתבו התוס' ביבמות²⁵ דמדנקט "הוציאווה והוציאווה" משמע דהוי מהתורה. ע"ש. וצ"ע.]

המרחק מאבן השתיה

ובאמת דלית דחש להא כלל, והכל באים להיראות ליד הכותל המערבי, במ עיור ופיסח ובעל קרי זב וזבה הרה ויולדת יחדיו.

ולא אכחד כי בשו"ת בית רדב"ז²⁶ כתב ליישב מנהג ישראל בזה. והמעין ישר יחזו פנימו כי במחכ"ת ירד להציל ולא הציל, ובמקום אחר הארכנו בדבריו. וכבר העירו בדעת הרדב"ז, בספר לפלגות ראובן חלק ו'²⁷, ובשו"ת הר צבי חלק יורה דעה²⁸, ואכמ"ל.

והנה האמת יורה דרכו כי הכותל המערבי שלנו אינו כותל העזרה כלל, אלא חומת הר הבית, וכמו שכתב כן להדיא הגאון בעל אבני נזר²⁹. וכן כתב בשו"ת תפארת צבי³⁰, ע"ש.

וממקומו הוא מוכרע, לפי דברי הרדב"ז עצמו³¹ שכותב, שכלי ספק אבן השתיה היא כנגד כיפת המסגד שנקרא אל צכרא, שהיתה במערבו של בית קדשי הקדשים. ע"ש. ולפי קנה מידה המרחק מעובי כותל המערבי עד האבן הנ"ל, הוא יותר ממאה מטר (שהם יותר ממאתים אמה, לפי הגרא"ח נאה בשיעורי תורה, שהאמה של תורה ארבעים ושמונה ס"מ). ואילו המרחק שבין כותל העזרה לבין אבן השתיה אינו יותר משלושים ושמונה אמות.

שהרי אחורי בית הכפורת י"א אמה, ועובי הכותל של קדש הקדשים עם התא שבפנים י"ז אמה, בסך הכל כ"ח אמה. ואבן השתיה היתה במערבו של בית קדש הקדשים, לדברי הרמב"ם, ואף אם תמצי לומר שהאבן היתה באמצע בית קדש הקדשים, וכמו שכתבו התוספות יום טוב³², ובספר דרך הקדש³³ בשם מהרימ"ט, מכל מקום כיון שבית קדש הקדשים היה עשירים על עשירים, הוסיף מחצית העשירים על כ"ח, הוה ליה ל"ח

24 חלק יורה דעה סימן לח.
25 ז, ב.
26 סימן לח.
27 בראש הספר עמוד יג והלאה.
28 עמוד רסט והלאה.
29 חלק יורה דעה סימן תנ.
30 חלק יורה דעה סימן כז אות יב.
31 בסימן תרצא.
32 יומא פרק ה משנה ב.
33 דף כד עמוד ג.

אמה.

ונמצא, שאין בין כותל מערבי של עזרה לאבן השתיה יותר מל"ח אמה. והמציאות רחוקה מאוד משיעור זה.

ועל כרחק לומר, שאין הכותל המערבי הזה שלנו אלא כותל הר הבית. ודלא כהרדב"ז בזה.

וכן כתב הרה"ג ר"י שווארץ בספר תבואת הארץ³⁴ שכותל מערבי דנא הוא כותל הר הבית, וכן כתב הרי"מ טוקצינסקי בספר "ארץ ישראל"³⁵.

**אין קיצורי דרך
בלהיות יהודי, ואין
גיור ללא קבלת
עול תורה ומצוות.
וחשוב לדעת:
השאלה האם עם
ישראל יתקיים
כעם יהודי או
שיהיה צירוף של
גויים רבים – זו
מלחמת קיום!**

ולפי זה נחה שקטה כל הארץ, כי הואיל ומקום העמידה שעל יד הכותל המערבי הוא מחוץ להר הבית³⁶, מותר לכל הטמאים להתקרב שם. והנח להם לישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם.

שטח החיל

בירחון המאסף³⁷ בנה יסוד על פי דברי הרדב"ז הנ"ל, וכתב, שנמצא שאנו עומדים בתוך החיל, והבתים אשר מאחרינו הם מקום הר הבית לצד מערב, ועל כן יראי ה' נמנעים כל ימיהם מלגשת שם. ובירחון המאסף³⁸ שבחו חכם אחד

34 עמוד שמג.

35 והרא"מ לונץ כתב בהערה לכפתור ופרח, שבימי הכפתור ופרח זמן רב אחריו לא היה הכותל המערבי נראה כלל כי היה טמון בעפר, וראה בספר אלה מסעי, שמספר בארוכה כיצד נתגלו יסודות הכותל על ידי שולטן סלימאן. והובא בחיבת ירושלים עמוד רנב.

36 כי שטח הר הבית שהיה ת"ק אמות על ת"ק אמות, אינו כולל את עובי הכותל. וכמו שכתבו המאירי והתפארת ישראל ריש פרק ב דמידות.

37 שנה ג גליון ג דף ט עמוד ד.

38 שנה ג דף קא עמוד ד.

על דבריו אלה³⁹.

ודבריו תמוהים מאוד. וכבר השיב על דברי המחמירים הרה"ג ר' נתנאל חיים פאפע בהמאסף שנה ב'⁴⁰. וכתב עוד⁴¹, דמה שכתב החכם בעל המאמר⁴² שהכותל המערבי הוא כותל העזרה, אין האמת כן, שאינו אלא כותל של הר הבית, ושכן העיד הכפתור ופרח, הובא בספר פאת השלחן, שכותל זה הוא חומת הר הבית וכו', ע"ש⁴³. ועל כל פנים העיקר כאמור⁴⁴.

מותר לקחת עפר או עשבים מהכותל?

ובנידון השאלה האם מותר לקחת עפר מהכותל המערבי, הנה ב"המאסף" שנה ב'⁴⁵ התיר רב אחד ליקח עפר מן הכותל לסגולה וכו'. ובא רעהו וחקרו בהמאסף שנה ג'⁴⁶, והעלה לאסור, שאף שאמרו אין מועלין משיירי הלשכה, הני מילי בשוגג שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, מה שאין כן במזיד שאסור ליהנות. ועוד שאף לגבי בית כנסת קיימא לן שאסור לנתון אבן, ועיין בטורי זהב סימן קנא, ובאחרונים. וכל שכן הכותל המערבי שאין לנו מקום תפלה לרבים כמוהו. ע"כ.

ותפוס לשון אחרון.

[כי טעמו הראשון יש לדחות, משום ובאו בה פריצים וחיללוהו, ואין מעילה בזה, וכמו שכתב במחזיק ברכה⁴⁷, שמתעם זה מותר לקנות מגוים ענבים הגדלים בקרקע הר הבית. ועיין עוד בשו"ת הר צבי⁴⁸, ע"ש. ועיין בביאורי הגר"א פרק ב דמידות⁴⁹ שבצד המערבי לא היה החיל. ע"ש.]

ונראה שאין איסור לקחת מן העשבים הגדלים בין נדבכי הכותל להשתמש בהם לסגולה. ודו"ק. ואכמ"ל.

יצחק יוסף

**הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול**

39 ושם ציין לגליונות קודמים ב"המאסף" שנה ב.
40 קדושת הארץ סימן ל, דף קמו עמוד א.
41 בדף קמח, א.
42 סימן כט.
43 ויש להעיר, שבכפתור ופרח לא נזכר דבר זה, וכבר כתבנו לעיל שבימיו עוד לא נגלה הכותל המערבי של בית המקדש. וכבר תפסו עליו בגליונות שלאחר מכן.
44 חלק מהדברים מבוססים על פי תשובותיו של מרן אאמ"ר זיע"א.
45 קדושת הארץ סימן ו.
46 דף ח עמוד ג.
47 בקונטרס אחרון אורח חיים סימן קנא.
48 חלק יורה דעה עמוד רפא.
49 משנה ג.

שאלות ותשובות בהלכות הפסח

מאת הרב ברוך בליזנסקי שליט"א
מורה צדק בבית ההוראה

סיום הרמב"ם במקום תענית בכורות

שאלה: האם ניתן להחשיב סיום אחד מספרי הרמב"ם כמו סיום מסכת בכדי לפטור מתענית בכורות?

תשובה: גם סיום לימוד אחד מספרי הרמב"ם פוטר מתענית בכורות.

נימוקי התשובה:

נוהגין הבכורות להתענות בכל ערב פסח, זכר לנס שניצולו ממכת בכורות¹. ומובא בהלכה המנהג שהיו הבכורים אוכלים באותו יום בסעודת ברית מילה או פדיון הבן ובכך נפטרים מן התענית, אך מנהג זה לא נתקבל בכל מקום ורבים החמירו להתענות בפועל ולא לסמוך על כך². אולם כיום נתפשט המנהג בקהילות ישראל, להשתתף בסעודת מצווה של סיום מסכת ובזה נפקעת התענית³.

אלא שיש לדון, האם סיום של כל ספר בחלקי התורה יכול להיחשב כסעודת מצווה של סיום מסכת הפוטר מתענית בכורות, וכמו בנידון השאלה – סיום על אחד מספרי הרמב"ם. מה גם שכיום רבבות אלפי ישראל הצטרפו לתקנתו של הרבי לקבוע שיעור לימוד יומי ברמב"ם, כך שבערב פסח יכול כל אחד מהלומדים לסיים את אחד מספרי הרמב"ם שלמד.

ואכן, כתבו הפוסקים שסיום על אחד מספרי הרמב"ם נחשב כסיום מסכת ופוטר מתענית בכורות⁴, שכן מדובר

בספר שלם של הלכות וסעודה לרגל סיומו נחשבת סעודת מצווה⁵. אך כמובן מדובר במי שלמד והבין את כל מה שקרא. והמסיים את ספר "אהבה" ברמב"ם, יקפיד לקרוא גם את נוסח התפילה שבסופו.

בדיקת חמץ לתלמיד הפנימי

שאלה: האם תלמידים הלומדים במוסד פנימייתי, כגון בחורי ישיבה, הנוסעים מהישיבה לבין-הזמנים, מחויבים לבדוק חמץ בחדרם שבמוסד?

תשובה: על התלמידים לערוך בדיקת חמץ בחדרם קודם יציאתם לחופשה, אף אם מדובר על כמה וכמה ימים קודם פסח. הבדיקה תיעשה בלילה לפני שעוזבים את הפנימייה, לאור הנר, אך ללא ברכה. ואם מוכרים את חמצם שבפנימייה – אינם צריכים לבדוק.

נימוקי התשובה:

חובת בדיקת החמץ קודם הפסח חלה על כל מי שיש ברשותו חמץ. כלומר, בבית שבבעלותו או בית שגר בו בשכירות⁶. ויש לדון אודות חיוב בדיקת חמץ לתלמידים הלומדים במוסד פנימייתי, עד כמה יש להחשיב את חדרם בפנימייה כרשותם ולחייבם בבדיקת חמץ:

יש אומרים, שאף שהחדר שייך להנהלת המוסד, התלמיד נחשב כשוכר חדר מהמוסד בכוח שכר הלימוד או מכוח ההקצבות והתרומות הפרטיות שניתנות לצורך החזקת התלמידים. וגם אם אינם כשוכרים, הרי שהחדר מסור לשימושם הבלעדי במשך תקופת שהותם במוסד, ולכן חייבים לבדוק בו את החמץ טרם

וסעודת מצווה בערב פסח פ"ב. הערות וביאורים, אהלי תורה, גליון רע"ב עמוד ח.

5 ראה חוות יאיר סימן ע. האלף לך שלמה או"ח סימן שפו. וראה גם אגרות משה, או"ח ח"א סימן קנו. בית אבי"י ח"ב או"ח סימן נב. משנה הלכות ח"ו סימן קסו.

6 ראה טושו"ע או"ח סימן תלו ס"א. שוע"ר שם.

צאתם לחופשה⁷.

מאידך, יש הסבורים, שמאחר ובסמכות הנהלת המוסד להעביר את התלמיד מחדר לחדר, הרי שאין לתלמידים שום קנין שכירות בחדרם, וממילא אין עליהם חובה לבדוק⁸.

למעשה, דעת רוב הפוסקים שעל התלמידים לערוך בדיקת חמץ בחדרם קודם יציאתם לחופשה, בפרט אם במשך השנה מביאים לשם חמץ משלהם או משאירים את ארונותיהם נעולים⁹.

והגם שחובת הבדיקה היא בכדי שלא יעבור על איסור "בל יראה ובל ימצא" בפסח או מחשש שמא ימצא החמץ בפסח ויבוא לאוכלו¹⁰, והתלמיד לא נמצא בפסח בין כתלי המוסד, הרי שלאחר הפסח הוא חוזר אליו, כך שבמקרה זה חובת הבדיקה היא בכדי שלא לעבור על איסור חמץ שעבר עליו הפסח¹¹.

הבדיקה צריכה להיעשות לאור הנר ללא ברכה¹² ומיד לאחריה יש לבטל את החמץ¹³.

7 ראה מבית לוי ח"א עמ' כד וחט"ז עמ' פה. נטעי גבריאל פסח פ"כ ס"ג. מוריה גיליון קלו עמ' קטז ואילך. וראה תוס' פסחים ד, א ד"ה על.

8 ראה תשובות והנהגות ח"א סימן רפז. חובת הדר עמ' קכא ואילך. משנה הלכות ח"א סימן תסג. ולדעת הפוסקים שבהערה הקודמת עדיין נחשב כשכירות אלא שזהו תנאי מסויים בשכירות.

9 ראה בספרים שצויינו לעיל בהערה 7. פסקי תשובות סימן תלו א וג בהערה 16.

10 ראה רש"י לפסחים ב, א ד"ה אור. תוס' שם ד"ה אור. טור שם, סימן תלא. שוע"ר שם ס"ב. משנה ברורה שם ס"ק ב.

11 ראה טושו"ע שם סימן תלה ס"א. שוע"ר שם ס"ד.

12 כיוון שבדוק קודם ליל י"ד – אינו צריך לברך לכל הדעות, כמבואר בשולחן ערוך שם סימן תלו ס"א ושוע"ר שם ס"א. אבל ראה פסקי תשובות שם הערה 13.

13 ראה פסחים ו, ב. טושו"ע שם, סימן תלד ס"ב. שוע"ר שם ס"ו. שוע"ר סימן תלו, א ובקו"א ס"ק ב שם.

אמנם אם הבחורים מוכרים את חמצם שבישיבה הרי הם פטורים מבדיקת חמץ.

שימוש במוצרי קוסמטיקה בפסח

שאלה: האם ניתן להשתמש במוצרי קוסמטיקה ללא הכשר לפסח?

תשובה: במוצרי קוסמטיקה רבים יש חשש חמץ ולכן נהגו שלא להשתמש בהם בפסח. אולם קיימים גם מוצרים כאלו שאינם מכילים חמץ ויש לוודא זאת לפני השימוש.

נימוקי התשובה:

כבר נזכר במשנה¹⁴, כי קיים חשש חמץ בתכשיטי הנשים, כאשר הכוונה למוצרי קוסמטיקה ובשמים שהיו באותו הזמן ודין החמץ שבהם הוא כדין "חמץ נוקשה", שאינו אסור מן התורה אבל יראה ובל ימצא אבל חייבים לבערו מדרבנן, מאחר שנחשב ראוי לאכילה¹⁵. גם כיום מוצרי קוסמטיקה רבים מכילים חמץ, אלא שנחלקו הפוסקים האם יש בו כדי לאסור את השימוש במוצרים אלו בפסח: יש המקילים להשתמש במוצרים בהם החמץ נפגם עד שאינו ראוי למאכל כלב¹⁶; ויש האוסרים, מאחר שחומרי החמץ הם אלו הגורמים להפצת הריח, ולכן אף שהחמץ אינו ראוי למאכל כלב¹⁷, הרי זה אסור בשימוש כיוון שדבר המעמיד אינו בטל לעולם¹⁸.

למעשה, במוצרים שיש בהם חשש חמץ נהגו להחמיר שלא להשתמש בהם בפסח, כיוון שחוששים לדעת הסוברים שסיכה דינה כשתייה גם לענין חמץ¹⁹, ולכן יש למוכרם לגוי יחד עם שאר החמץ. ברם, קיימים בשוק – ומהם מחברות טובות וידועות – מוצרי קוסמטיקה שאין בהם חשש חמץ כלל. ויש לוודא זאת לפני השימוש²⁰.

ספריי גיהוץ בפסח

14 ראה פסחים מב, א.

15 ראה שם מג, א וברש"י ד"ה כותח ושכר. טוש"ע או"ח סימן תמב ס"ט. שו"ע"ר שם ס"כ.

16 ראה שואל ומשיב מהדורא תליתאה, חלק ב סימן קמח. חזון נחום סימן מו. הליכות שלמה פרק ד אות יא בהערה. חזון עובדיה הלכות פסח ח"ב, הלכות מצרכי מזון הכשרים לפסח ס"י. ילקוט יוסף, אוצר הדינים לאשה ולבת, פמ"ג ס"ו. 17 ראה דברי מלכיאל ח"ד סימן כד אות מג. אבל ראה עריכת שולחן ילקוט חיים ח"ה סימן תמב ס"ח.

18 ראה שולחן ערוך יו"ד סימן פז ס"י. וראה גם טוש"ע או"ח סימן תמב ס"ה. שו"ע"ר שם ס"י וסימן תמו סמ"ו בהגהה.

19 ראה שערים המצויינים בהלכה סימן קיב ס"ק ב. פסקי תשובות סימן תמב אות ב ובהמצויין שם. 20 וראה ילקוט יוסף שם, שבארץ ישראל רוב הספירט מופק מדברים שאינם חמץ.

שאלה: האם מותר להשתמש לפני פסח בספריי לגיהוץ?

תשובה: ספריי לגיהוץ מכיל בדרך כלל גם עמילן הנחשב לחמץ (יש עמילן שאינו מופק מחמץ, אך כל עוד אין כשרות לפסח על ספריי הגיהוץ, יש לחשוש שהוא מכיל עמילן שמקורו מחמץ).

לכן יהיה מותר להשתמש לפני פסח בספריי לצורך גיהוץ בגדים בלבד, אך לא לגיהוץ מפות העלולות לבוא במגע ישיר עם אוכל.

נימוקי התשובה:

העמילן (שהוא ריכוז הפחמימות הנמצא בצמחים רבים) שבחיטה נחשב לחמץ האסור בפסח²¹, ואם אכן נמצא בספריי הגיהוץ – הרי שהספריי הוא חמץ. אולם כיוון שאיסור ההשתמשות בחמץ הוא רק כאשר הוא משמש לאכילה ולסיכה, לכן אין איסור להשתמש בו לגיהוץ בגדים, שהרי הוא לא ראוי לאכילה.

(אם העמילן היה יוצר שכבת ממשות בבגד, שיכולה להתפורר ולהיפרך, היה אסור ללובשם בשעת האכילה, אך כיון שאינו יוצר ממשות, אין לאסור ללובשם²²).

עם זאת, אין להשתמש בספריי זה לגיהוץ מפה (או כל דבר אחר) העשויה לבוא במגע ישיר עם אוכל, בפרט אם זה עלול להיות במגע עם אוכל חם.

הידורים בפסח וכיבוד הורים

שאלה: אדם שקיבל עליו חומרות שונות בפסח והוריו מתנגדים לכך, כיצד עליו לנהוג?

תשובה: יש לנהוג בחכמה, מתוך דרכי נועם ודרכי שלום, להקפיד על כבוד ההורים, ומאידך, להקפיד גם על

21 ראה מנחת יצחק ח"ו סימן כז. יחווה דעת ח"ב סימן כב. וראה גם אנציקלופדיה הלכתית רפואית ערך פסח עמוד 416 ואילך ובהמצויין שם (לעניין עמילן).

22 ראה שו"ע"ר ס"י תמב סכ"ו. משנה ברורה שם ס"ק טז.

החומרות שקיבל על עצמו, בפרט אלו המיוסדות על ההלכה, כמו אי אכילת קטניות ו"שרויה".

נימוקי התשובה:

לכל אדם יש את הזכות לבחור להשתייך לקהילה מסוימת, למנהגיה ולחומרותיה, כל עוד הוא נוהג כך בקביעות²³. כמו"כ אדם יכול לקבל עליו חומרות שרואה לנכון לקיימן באופן של נדר²⁴. כך יכול לקבל עליו חומרות שונות הנהוגות בפסח אפילו שלא נהגו כך אבותיו. אלא שיש לדון האם ניתן לנהוג בחומרות אלו גם בבית ההורים, כאשר הם אינם נוהגים בחומרא זו או אפילו מתנגדים לכך.

שאלה זו למעשה מעמידה על המשקל את חומרות אלו כנגד מצוות כיבוד הורים, שהיא מצווה רמה ונשאה ואחת מעשרת הדברות. יש אומרים שמצוות כיבוד הורים מכריעה לעולם²⁵. אך לעומת זאת עומדת הסברה שכל דבר שאין בו צער להורים באופן ישיר לא שייך בזה כיבוד הורים²⁶. אלא שמכל מקום יש לכבד את רצונם.

ולכן למעשה, מצד אחד ישתדל לשמור עד כמה שניתן על החומרות שנוהג בהן, אך מצד שני ישתדל ככל הניתן לעשות זאת בדרכי נועם ובדרכי שלום. ועל כן לא יקבל על עצמו את הדברים בנדר וכהתחייבות גמורה, אלא יתחיל לנהוג בזה ככל האפשרי עד שהדברים יתקבלו בטוב אצל הוריו ויוכל להקפיד על כך לגמרי.

יש לציין, שמבין החומרות השונות יש להקפיד בעיקר על חומרות המבוססות על הלכה, כמו אי אכילת קטניות²⁷ ואי אכילת "שרויה"²⁸, שבדברים אלו יש להשתדל להקפיד ביתר שאת מחומרות אחרות הנהוגות בפסח.

23 ראה פסחים נא, א ובתוס' ד"ה עבדינן. חולין יח, ב. רא"ש לפסחים פ"ד סימן ד. ר"ן שם יז, ב מדפי הר"ף ד"ה ונמצינו. טוש"ע או"ח סימן תסח ס"ד. יו"ד סימן ריד ס"ב. לבוש או"ח שם ס"ד. שו"ע"ר שם ס"ט ואילך. שו"ת חתם סופר ח"ו סימן א.

24 ראה טוש"ע יו"ד סימן ריד ס"א.

25 אגרות משה יו"ד ח"ד סימן כד. בינה ודעת הלכות מחללי שבת בזמננו, פ"א הערה לד ובהמצויין שם.

26 ראה מהרי"ק שרש קסו. אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הזקן סימן פא. ובהמצויין בילקוט יוסף, הלכות כיבוד אב ואם פ"ט הערה א. וראה שם בפנים ס"ד. שם פ"ז ס"יא ואילך ובהמצויין שם.

27 ראה דרכי משה או"ח סימן תנג ס"ק א ובהגהות לשו"ע שם ס"א. שו"ע"ר שם ס"ג. טוב עין סימן ט אות ו. בן איש פרשת צו אות מא.

28 ראה ברכי יוסף פרשת תסג ס"ק ב בשם הראב"ו. מחזיק ברכה סימן תסג ס"ק ו. ובארוכה בשו"ת אדמו"ר הזקן סימן ו. ספר המנהגים - חב"ד עמוד 41 ובהרחבה באוצר מנהגי חב"ד ניסן-סיון, עמוד מג ואילך.

עירוב חצרות וסדר עשייתו בזמנינו

מאת הרב ישראל הלפרין שליט"א
דיין ומו"צ בבית ההוראה

פעמים רבות אנשים פונים בשאלה: האם יש עירוב במקום פלוני? עד היכן מגיע העירוב המהודר של עיר זו? וכיצד בזה. בדרך כלל הכוונה בשימוש במושג 'עירוב' השגור בפי ההמונים הוא, להיקף העיר על-ידי גדר או 'צורת הפתח' הנעשית על-ידי העמודים המוכרים, שחוט מתוח על גביהם ועל-ידם העיר נעשית מוקפת.

אך לאמיתו של דבר, המושג 'עירוב' כפי שהוא מופיע בחז"ל ובספרי הפוסקים בהקשר לאפשרות הטלטול מהבתים לחצרות ולרחובות העיר בשבת, אינו מתייחס להיקף העיר כשלעצמו, אלא לעירוב חצרות הנעשה בתוך המקום המוקף.

הסברת הדברים: מטרת ההיקף, על-ידי גדר או צורת הפתח הנעשית באמצעות העמודים האמורים, היא להפוך את העיר, או שכונה מסוימת בתוכה, למקום המוגדר מבחינה הלכתית כרשות היחיד.

אך גם לאחר שהושגה מטרה זו והעיר הפכה לרשות היחיד על-ידי הקפתה כדין – עדיין יהיה אסור לטלטל בכל חלקי העיר המוקפת, כל עוד לא ייעשה במקום המוקף 'עירוב חצרות', וכפי שיתבאר בהרחבה להלן. ופעולה זו של עשיית 'עירוב חצרות', הנעשית לאחר ההכנה של הקפת העיר כולה, היא הנקראת בדרך כלל בדברי חז"ל והפוסקים בשם 'עירוב'.

והנה, מקדמת דנא נהגו לעשות עירוב חצרות עבור משך השנה, לקראת חג הפסח, בכל שנה מחדש. לאור זאת, במאמר דלהלן היוצא לאור בגיליון חג הפסח, נעמוד על תוכנו ועיקרו של עירוב זה, לשם מה הוא נועד, כיצד וממה עושים אותו, היכן מניחים אותו, ועוד כמה וכמה הלכות והליכות מעשיות הנוגעות לעירוב זה.

ואסור לטלטל בעיר זו בשבת עד שישכרו ממנו את רשותו.

לכן עשיית עירוב ברוב המקומות, גם בארץ ישראל, מצריכה גם את הסדרת עניין השכירות כהלכה, בכדי שיוכלו לטלטל בשבת.

במאמר זה לא ניכנס לדיני שכירות הנדרשים לצורך העירוב, רק נציין שחז"ל התירו לשכור גם מאשתו ובני ביתו של הגוי או משכירו ולקטור אפילו אם הם יהודים. ישנם פרטי דינים מי מוגדר 'שכירו ולקטור' אך כאמור אין כאן המקום להרחיב בזה.

ה. תוכנו של עירוב חצרות הוא: לוקחים פת ששייכת לכל בני ישראל הגרים באותה רשות היחיד, ומניחים אותה באחד הבתים. ע"י כך נחשב הדבר כאלו כולם גרים באותה רשות, שהרי דעתו של אדם ודירתו במקום מזונותיו היא.

וכיוון שכולם נחשבים כגרים בבית שהפת מונחת בו בשותפות, ושאר הבתים הם כחדרי דירה זו, והכל רשות אחת, שוב אין חשש שיתירו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

הבתים והחצרות הם בבעלויות שונות, אע"פ שבהגדרתם ההלכתית לעניין דיני שבת מן התורה הם בגדר 'רשות היחיד', ההוצאה מרשות שבבעלות פרטית לרשות שבבעלות משותפת לכמה אנשים דומה קצת להוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. ואם יתירו ההוצאה לרשות המשותפת, יכול הדבר לגרום לטעות, שיוציאו גם מרשות היחיד לרשות הרבים ממש, שזהו איסור דאורייתא.

מחמת חשש זה עשו סייג וגדר להרחיק ולא להוציא כלל מרשות שבבעלות אחת לרשות שבבעלות אחרת.

הפתרון להתיר הטלטול

ג. אמנם חכמים נתנו פתרון כיצד יוכלו לטלטל מרשויות שבבעלויות שונות שהן בגדר 'רשות היחיד' מן התורה, ע"י שכל בעלי הבתים והחצרות יעשו ביניהם 'עירוב חצרות' לפני שבת. ע"י כך יוכלו לטלטל כולם מביתם לחצר המשותפת או מבית לבית וכו'.

ד. חשוב לציין, שאם בין דיירי הבתים או החצרות המשתתפים בעירוב חצרות ישנו גוי או מומר שאינו מודה בתורת עירוב – העירוב חצרות אינו מועיל

איסור הטלטול מהבית לחצר

א. מן התורה מותר לטלטל ברשות היחיד ולהוציא מבית לחצר או מבית לבית אע"פ שהבתים אינם בבעלות אדם אחד, כל עוד מדובר במקומות העונים על ההגדרה של 'רשות היחיד'.

אך חכמים אסרו להוציא גם בתוך רשות היחיד עצמה, מבית אחד לבית השני או מבית לחצר אם אינם בבעלות של אדם אחד.

כמו כן אסרו להוציא מבית לבית אפילו אם שני הבתים הם של אותו אדם אך המעבר מבית אחד לשני עובר דרך רשות של בעלים אחר, או דרך רשות משותפת השייכת לקבוצת אנשים.

ב. סיבת האיסור היא מפני שכאשר

1 באופן הקפת העיר והפיכתה לרשות היחיד ישנו ריבוי עצום של פרטי דינים ואופנים שונים כיצד לעשות זאת, ולא ניתן במסגרת מאמר זה לפרט דינים אלו וכיצד לעשות זאת באופן המהודר ביותר. ואי"ה ובל"ג עוד חזון למועד.

2 אך מצינו פוסקים חשובים שהשתמשו לעיתים בלשון זו השגורה בפי העם, וכינו את עמודי צורת הפתח בשם עירוב. ראה לדוגמה במשנה ברורה סי' תח בשעה"צ ס"ק יג.

3 הדברים נכתבו בהתאם לשיטת אדמו"ר הזקן.

4 כיצד נעשית הפת שייכת לכולם, יבואר בהמשך.
5 כל הנ"ל ע"פ שו"ע ר"ס ט' שסו א"ב.

לכן מותר לטלטל גם מהבתים לחצרות, גם מהחצרות לבתים, וגם מיתר רחובות העיר לחצרות ולבתים ולהיפך.

יב. כל זאת הוא רק בבתים ורחובות שמוקפים סביבם בהיקף אחד ע"י מחיצות או צורת הפתח ההופכת אותם לרשות היחיד מבחינה הלכתית¹⁴. ובהקשר זה נכנסים ריבוי פרטי הדינים השייכים להיקף העיר.

זיכוי העירוב לכל המשתתפים

יג. ישנם שני דרכים כיצד להפוך את הפת לשייכת לכל הדרים בתוך היקף העיר¹⁵. אך כיום נהוג להשתמש באופן האחד: אחד מבני החצר לוקח פת שלו ומזכה אותה באמצעות מעשה קנין לכל הקהל.

דבר זה נעשה ע"י שנותן את הפת לאדם אחר ואומר לו שיגביה אותה לפחות לגובה טפח, ויזכה עבור כולם בהגבהה זו. אזי נחשב הדבר כאילו כולם הגביהו הפת וזכו בו בעצמם¹⁶. נוסח הזיכוי מובא להלן.

ואין צורך שהמגביה יאמר בפיו "זכיתי עבורם" וכיו"ב, אלא מספיק שיכוון במחשבתו בשעה שמגביה שעושה זאת

תוכנו של עירוב חצרות הוא: לוקחים פת ששייכת לכל בני ישראל הגרים באותה רשות היחיד, ומניחים אותה באחד הבתים. ע"י כך נחשב הדבר כאלו כולם גרים באותה רשות, שהרי דעתו של אדם ודירתו במקום מזונותיו היא

בשיתופי מבואות אין צורך להניח בבית דווקא אלא ניתן להניח גם בחצר. כמו כן ניתן לעשות שיתופי מבואות גם בשאר מאכל או משקה ולא דווקא בפת, ואילו בעירובי חצרות צריך לערב בפת דווקא.

אך ברובם ככולם של הדברים שווים משפטי עירובי חצרות לדיני שיתופי מבואות¹³.

יא. למעשה, כיום עושים שיתופי מבואות ועירובי חצרות באותו העירוב. ואף ששגור לקרוא לזה 'עירובי חצרות', יש לעירוב זה את המשמעות של 'שיתופי מבואות'.

וכיוון שגם החצר של אותו הבית נחשבת כשל כולם, גם ההוצאה אליה אינה דומה כלל להוצאה לרשות הרבים. ועל כן מותר להם לטלטל מבית לבית ומהבתים לחצר בלי חשש שיטעו ויציאו גם מרשות היחיד לרשות הרבים.

תקנת שלמה המלך

ו. תקנת עירוב חצרות תיקן שלמה המלך⁶. ומסופר בחז"ל, שבשעה שתיקן שלמה עירובין יצאה בת קול ואמרה: "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני".

כלומר: "בני אם חכם לבך" לעשות גדר וסייג שלא יכשלו באיסור הוצאה, "ישמח לבי גם אני" – שתתקיים מצות שבת באיסור הוצאה דאורייתא⁷.

ועשיית העירוב המאפשר את הוצאת החפצים מהבית לחצר מחד גיסא, בלי כל חשש שיבוא ע"י כך לטעות ולהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים מאידך גיסא – הרי זה תיקון גדול לשמירת השבת⁸.

ז. ומבואר בשו"ע, ש"מצוה לחזור אחר עירובי חצרות, כדי שלא יבואו לטלטל באיסור⁹. ובשל"ה הקדוש כתב¹⁰ שזו מצוה גדולה.

ח. יתירה מזו: כתב הריטב"א שאין ראוי לתלמיד חכם לדור במבוי וחצר שאינם מעורבין¹¹.

שיתופי מבואות

ט. תקנה זו מאפשרת את ההוצאה מהבתים לחצר או מבית לבית באותה חצר. אבל עדיין ישנו איסור להוציא לשטחים ציבוריים אחרים כמו רחובות, שבתקופת חז"ל נקראו בשם 'מבוי'.

אמנם רחובות אלו אינם רשות הרבים מן התורה, אך חכמים אסרו להוציא ולהכניס מרחובות אלו אל החצרות¹².

לשם כך תקנו חז"ל 'שיתופי מבואות', שעל ידו מתאפשר לטלטל להכניס ולהוציא גם מהרחובות אל החצרות והבתים.

י. קיימים כמה הבדלים בין עירובי חצרות לשיתופי מבואות. לדוגמה: היכן יש להניח את הפת? בעירובי חצרות יש להניחה באחד הבתים דווקא; ואילו

6 שבת יד, ב. עירובין כא, ב.

7 מהרש"א שבת יד, ב ד"ה יצתה.

8 נימוקי או"ח סי' שצא ס"ק ב.

9 שו"ע ושוע"ר סי' שסו, יז.

10 של"ה מסכת שבת פרק נר מצוה אות יח.

11 הובא בכף החיים ס"ק קכה.

12 וגם זה מחשש שמא יבואו להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, שהרי "החצר מיוחדת לבעליה, והמבוי משותף לכולם, ודומה קצת לרשות הרבים, ואם יוציאו מהחצרות למבוי, יאמרו שמותר להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים" – שו"ע סי' שפו א.

13 הדברים מבוארים לפרטיהם בסי' שפו.

14 ראה שו"ע ר סי' שסו, וסי' שפז, א.

15 אופן האי: גובים פת מכל בית ומניחים אותה באחד הבתים שבתוך היקף העיר או שגובים מעט קמח מכל בית ועושים מהקמח פת אחת שלימה ובה מערבים עירוב חצרות.

אופן הב': נוטל אדם פת משלו, בכמות הנצרכת לעירובי חצרות עבור כלל הציבור, ומזכה אותה לכולם, וכך יש לכולם חלק בה. ראה שו"ע ר סי' שסו.

16 "ששלוחו של אדם כמותו. ואף שהם לא עשאוהו שליח לזכות עבורם, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו". שו"ע ר שם. וראה טור, עולת שבת אות ח. כה"ח ס"ק עט.

במקומות רבים בארץ
ישראל יש עירוב
המחבר שתי ערים
או יותר, על כן, כדי
שיוכלו ללכת ולטלטל
מעיר לעיר, נתקן
נוסח הזיכוי כדלעיל
שמזכה הפת "לכל
מי שהשתוף והעירוב
יכול להועיל לו"

כדי לזכות בהגבהה זו לכל מי שאמר לו
הַמְזַכֶּה.¹⁷

יד. לכתחילה יש לזכות רק ע"י אדם
אחר שאינו מבני ביתו של המזכה, או
ע"י ילדיו הנשואים אפילו סמוכים על
שולחנו. כמו כן ניתן לעשות זאת ע"י
נכדיו אפילו אלו שאינם נשואים. שכל
אלו אין ידם כיד בעל הבית.

טו. במקרה שאין אפשרות למצוא אדם
אחר כהנ"ל ולזכות על ידו ויכול לעשות
הזיכוי רק ע"י בנו או בנותיו הגדולים
שאינם נשואים אפילו סמוכים על
שולחנו או ע"י אשתו, יכול לסמוך על
הדעה המתירה לזכות על ידם.

אך בשום אופן אי אפשר לזכות ע"י
ילדיו הקטנים שסמוכים על שולחנו.¹⁸

טז. לאחר שהגביה הזוכה את הפת וזכה
בה עבור כולם, מחזירה לַמְזַכֶּה,¹⁹ והוא
לוקחה בידו הימנית.²⁰ ומברך עליה
ברכת "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו
על מצוות עירוב" כמופיע בסידור.²¹

יז. איטר יחזיק ביד שמאל.²² וי"א
שלדעת המקובלים גם האיטר מחזיק
בימין של כל אדם.²³

יח. אין להחזיק את העירוב בכפפות
בשעת הברכה, ויש להסירם קודם
אמירתה.²⁴

נוסח עשיית העירוב

יט. אחר כך אומר את הנוסח דלהלן²⁵
הכולל הן עירובי חצרות והן שיתופי
מבואות:

בְּדִין יֵהָא שְׂרָא לְנָא לְאַפּוּקֵי וְלַעֲיּוּלֵי
וְלַטְלָטוּלֵי²⁶ מִבֵּית לְבֵית וּמִחֶצֶר לְחֶצֶר
וּמִבֵּית לְחֶצֶר וּמִחֶצֶר לְבֵית וּמִרְשׁוֹת
לְרְשׁוֹת²⁷, בֵּין בְּשֶׁבֶת זוּ וּבֵין בְּשֶׁאֶר
שְׁבָתוֹת הַשָּׁנָה וְיָמִים טוֹבִים²⁸, לָנוּ וְלְכָל
מִי שֶׁהִשְׁתַּוּף וְהֶעֱרַב יְכוּלִים לְהוֹעִיל לוֹ
בְּהָרָה אוּ בְּעִתִּיד.

17 ראה ב"י וב"ח סי' שסו. וכ"כ בכה"ח סי' ס"ק
פ.

18 ראה שוע"ר שסו, יג"ד.

19 ראה קצוה"ש סי' קה בדה"ש ס"ק יז.

20 כמו בכל המצוות ראה שוע"ר סי' רז, ח. סדר
ברכות הנהנין ט, ד. משנ"ב סי' רז, ס"ק יח.

21 אך ראה במשבצת בנוגע למעשה האם
מברכים בזמנינו.

22 משנ"ב שם.

23 כה"ח סי' רז, ס"ק ל.

24 כף החיים סי' רז, ס"ק לב.

25 מותאם למציאות ימינו ע"פ הנוסח שמופיע
בסידור אדה"ו ובשוע"ר. וראה קצוה"ש סי' קה,
בדי השלחן ס"ק יז.

26 תרגום: "בְּיָהּ וְיָהּ מִתָּר לָנוּ לְהוֹצִיא וְלִהְיוֹת
וְלַטְלָטוּל...".

27 במילים "מחצר לחצר" ו"מרשות לרשות"
נכללים כל סוגי הרשויות שמותרים לטלטל מהם
ואליהם ע"י שיתופי מבואות. ראה המפורט במ"מ
החדשים שבסוף שוע"ר ח"ב (בפסקי הסידור
הערה קמ"קמא).

28 ראה שוע"ר סי' תקיח, ד.

מנהג עשיית העירוב בערב פסח

כ. המנהג הרווח הוא, שמערכים
עירובי חצרות ושיתופי מבואות פעם
אחת בשנה עם מצות כשרות לפסח.
זאת משום שהמצות מחזיקות וראויות
למאכל לאורך זמן, וגם כדי שהעירוב
יועיל לשבת חול המועד פסח.

כא. המנהג הוא שעושים את העירוב
לכל השנה בערב פסח.²⁹ ואם לא
הספיקו לעשות בערב פסח יעשו זאת
בערב שבת חול המועד פסח.³⁰

כב. אם אירע שמערכים רק לאחר
פסח, עדיין יש לעשות העירוב שנועד
לכל השנה במצות דווקא כדי שלא
יתעפשו כאמור.³¹

כג. מטרת עשיית העירוב פעם בשנה
לכל שבתות השנה היא – למנוע מצב
של שכחה ויטלטלו באיסור ח"ו.

כד. יחד עם זאת, עדיין יש חשש
שהמצה תתקלקל ותתעפש מאורך
הזמן, ולא תהיה ראויה לאכילה. ומשום
זה יש שנהגו להדר ולערב גם בכל ערב
שבת.³²

29 ראה סידור אדה"ו. ד"ה עירוב חצרות. וכן הוא

בשוע"ר סי' שסח, ד.

30 כף החיים סי' שסח ס"ק לא.

31 כף החיים שם.

32 אין חובה לערב בערב שבת דווקא, אלא
יכולים לערב גם במשך השבוע, כשם שיכולים
לערב לכל השנה. ראה נתיבות שבת לא, ה. שו"ת
בנין שלום סי' לא. אוצר הלכות סי' שסח, יז.

אמנם לכתחילה אין מערכים עירוב חצרות עד
שתתקן צורת הפתח כראוי סביב כל העיר,
ולכן אם יש חשש שהעירוב התקלקל באמצע
השבוע, לכתחילה יש לבדוק תחילה שהיקף העיר
תקין כדן, וכן אם צריכים לשכור מן הנכרי יעשו
השכירות תחילה ואח"כ יערבו.

כה. כל המערב בכל ערב שבת יש
לו "לבצוע עליו בשבת שחרית"³³
ולאכלו.³⁴ "דהואיל ונעשית בו מצוה
אחת יש לעשות בו ג"כ מצוה אחרת".³⁵

כו. המהדר לעשות כך, לא יברך על
עירוב זה, כיון שישנו העירוב הכללי
של העיר שנעשה לכל השנה, ואם הוא
כשר ולא נפסל מאכילה – אסור לברך
על העירוב הנוסף, ואם יברך הרי זו
ברכה לבטלה ח"ו.

וידוע שהברכות אינן מעכבות והעירוב
חל, אם אכן זקוקים לו, גם אם לא בירכו
עליו.³⁶

[יתירה מכך: גם אמירת הנוסח אינה
מעכבת, ואם זיכו העירוב לכולם
כנדרש, והניחוהו במקומו, ולא אמרו
כלום – מותרים בטלטול].³⁷

כז. ראוי שלא לעשות עירוב ליותר
משנה³⁸, אך אם עשו ליותר זמן – הוא
מועיל כל זמן שהעירוב קיים וראוי
לאכילה.³⁹

כח. יש מהראשונים שסברו שלפי
המנהג שעושים העירוב במצות כשרות

33 שוע"ר סי' שסח. העירוב צריך להיות קיים
רק בין השמשות של כניסת השבת, ואחרי צאת
הכוכבים אפשר לאוכלו.

34 ראה שוע"ר סי' שצג, ג. ובלקו"ש חט"ז עמ'
184, 188.

35 שוע"ר שם.

36 סי' שסח שם.

37 שוע"ר שסו, יח. ושצה, א.

38 והטעם: שלא תשתכח תורת עירוב (ספר
הפרדס לר"י דף ט). וכ"כ בספר התדיר (לרבי
משה בן רבי יקותיאל (אחד מן הראשונים) סי' י,
סדר עירובי חצרות.

39 שו"ת הרשב"א ח"ה סי' ז'. ובאופן זה אין
לומר: "לכל שבתות השנה" אלא יאמר: "כל זמן
שהעירוב קיים", וע"ד מ"ש בכה"ח סי' שס"ו ס"ק
קל"ד.

הדין.

לד. גם כאשר ערב פסח חל בשבת, מותר לזכות עירוב חצרות במצות, למרות שבשבת זו אסור לאכול מצות מחמת היותה ערב פסח. זאת מפני שהמצות אינן אסורות באיסור עצמי, והרי הן ראויות לקטנים. לכן גם הגדולים יוצאים בהן ידי עירוב חצרות.⁴⁸

היכן מניחים העירוב?

לה. צריך להניח עירובי חצרות דווקא בבית דירה שגדרו ע"פ הלכה הוא: חדר שיש בו ד' על ד' אמות בלי לרבע⁴⁹, אך לא בחדרון צר. ואפילו לא בחדר צר וארוך שבשטחו הכולל יש יותר משש עשרה אמות מרובעות ("שיעור כדי לרבע ד' על ד' אמות"). זאת בשונה משיתופי מבואות שאין צורך להניחו בבית דירה דווקא.

אך כיוון שכיום מניחים את השיתוף במקום העירוב חצרות, התקבל המנהג שמניחים העירוב בבית הכנסת, אע"פ שאין לו גדר דירה מפני שאינו ראוי למגורים מחמת קדושתו (דירה היא מקום האכילה, ואסור לאכול בבית הכנסת מלבד ללומדים שם⁵⁰).

לו. בהנחת העירוב בבית הכנסת יש תועלת נוספת: להיותו מקום ציבורי ומרכזי, "יהא מפורסם לתינוקות"⁵¹, ולא תשתכח תורת עירוב.

לכן מניחים העירוב בבית הכנסת במקום גלוי וניכר. ובמקומות רבים אף מציינים על האריזה את המילים "עירוב חצרות".

לז. לשם עניין זה של פרסום העירוב די בידיעה שיש עירוב-חצרות ואין חובה להניחו דווקא בבית הכנסת. בפרט בימינו שיש בכל עיר בתי כנסת רבים ואפילו יניחו במרכזי שבהם⁵², עדיין יהיו הרבה תושבים שלא גרים בסביבתו

לשם עניין זה של פרסום העירוב די בידיעה שיש עירוב-חצרות ואין חובה להניחו דווקא בבית הכנסת. בפרט בימינו שיש בכל עיר בתי כנסת רבים ואפילו יניחו במרכזי שבהם, עדיין יהיו הרבה תושבים שלא גרים בסביבתו

לפסח, אין לשמור המצות של העירוב משנה לשנה גם אם הן ראויות לאכילה עדיין, ולדבריהם יש לחדש העירוב דווקא בערב פסח ולא במועד אחר⁴⁰.

מאיזה מצות ניתן לעשות עירוב?

כט. העושה את העירוב צריך להשתמש במצות כאלו שלא יקפיד אם יאכלו אחרים מהן בערב שבת או בשעת בין השמשות⁴¹. שהרי אם מקפיד אחד על עירובו שלא יאכלנו חבירו – אין זה עירוב המערב בין כולם, שיהיו "כולם מעורבים ומרוצים בו, שלא ימחה אחד בחבירו אלא שותפות נוחה ועריכה"⁴².

ועל כן מי שיש לו מצות מהודרות בצמצום, ומקפיד עליהם שלא יאכלום אחרים שאינם מבני ביתו, אינו יכול לערב בהם עירוב חצרות⁴³.

ל. "ולכן צריך לזיזהר שלא לערב [בפת] שתיקן לצורך השבת, שהרי אם יבקשו חבירו ממנו לא יתנונו לו"⁴⁴. כלומר: אם אין לו פת אחרת לצורך סעודת השבת,

40 רב"ן סי' ז. רב"ה פסחים סי' תנב. מהרי"ל הלכות אפיית המצות סק"ז. וע"ע בספר התדיר הלכות פסח.

41 ראה ביאור הלכה סי' שסו, ד"ה ואם מקפיד.

42 לשון שו"ע סי' שסו, ח. ובמשנ"ב שם ס"ק לה כתב שה"ה כשאחד מוכה העירוב משלו לכולם.

43 הגר"ש אורבך העיר, שאם העירוב הוא עבור כל בני העיר שמגיע לכל אחד רק מעט מזער, **אולי** די בכך שלא יקפיד המוכה שמישהו יאכל רק כגורגרת ולא יותר (אף שמסתבר שצריך שהמוכה לא יקפיד אף אם מישהו ירצה לאכול כל העירוב בערב שבת ולבטל בכך את העירוב).

הובאו הדברים בספר ע"פ התורה, ספר שמו, (מש"ב הרי"צ אדלר שליט"א), עמ' ריב הערה 78.

44 שם.

הרי הוא יקפיד שלא יאכלו אחרים מפת זו כי הוא צריך אותה לעצמו, ואי אפשר לעשות עמה עירוב חצרות.

לא. "אמנם אם פועל בעצמו בפרוש שאם ירצה אחד מבני העיר ששייכים להעירוב לאכול ממנו שלא יקפיד עליו, מסתברא דמותר לערב בו"⁴⁵.

לב. אין לקחת לעירובי חצרות מצות כאלו שחלק מבני העיר מקפידים ומחמירים שלא לאוכלם בפסח, ולשיטתם הקפדה זו נובעת מן הדין ולא רק מצד חומרא. וכמו מצות מכונה שחלק מהאוסרים אותם בפסח סוברים שזהו מן הדין⁴⁶.

ויתירה מזו: מסתבר שיש אנשים שאינם רוצים שיהיה להם חלק בפסח במצות אלו, ולכן אין מועיל לזכות עבורם מצות אלו לפסח⁴⁷.

לג. ניתן לעשות עירוב חצרות עם מצות עבודת יד, אף שיש שאינם אוכלים מצות אלו משום הקפדתם לאכול דווקא ממאפיה מסוימת, או מחבורה מסוימת, או מכשרות מסוימת, או מרחיים של יד ולא של מכונה, וכיו"ב. ועירוב זה יועיל גם להם. זאת מפני שגם לשיטתם אי-אכילתם הוא רק מחמת חומרה ולא מן

45 משנ"ב שם ס"ק לו.

46 ראה שו"ת דברי חיים א, כג. ועוד.

47 ראה קצות השלחן סי' קה ס"ק כ. וראה עירובי חצרות סי' לא אות ג. ושם דימה זאת למ"ש במשנ"ב שפן, ס"ק מז לענין מי שנוהג שלא לאכול חדש, שאם זהו רק מצד חומרא מותר לערב ולהשתתף בו, ואם הוא נוהר בזה מחמת דעת הפוסקים שסוברים שהוא אסור מן הדין גם בחוץ לארץ – אסור לו לערב ולהשתתף בו, כיוון שהמאכל **עצמו אסור** באכילה מן הדין. בשונה מעירוב בין לנוזר שאף שאינו ראוי לו, ראוי הוא לשום אדם מישראל ומותר לערב בו אף עבור הנוזר, כמבואר בשו"ע שם ס"ח.

48 שו"ת דובב מישרים סי' קלט, אות ב. וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב או"ח סי' קפו.

49 שסו, ה.

50 שו"ע סי' שסו, ו. יש אומרים שמנהג זה מועיל רק לשיטת הרמ"א בסי' שפז, א. אבל לשיטת המחבר אין מועיל להניח העירוב בבית הכנסת, וצ"ל מונח דוקא בבית שיש בו ד' על ד' אמות – ראה משנ"ב שפז, ס"ק ו.

אבל מדברי אדה"ז בסי' שפז, א נראה שס"ל שמועילה הנחת העירוב בבית הכנסת אף לשיטת השו"ע. וכ"כ בכה"ח ס"ק י. ונפק"מ בעיר שיש בה בני ספרד ההולכים לפי פסיקת השו"ע, האם יכולים להניח העירוב בבית הכנסת או דוקא בבית. לדעת המשנ"ב ודעימי' לא מהני, ולדעת הכה"ח וכן נראה דעת אדה"ז מהני.

ולהעיר שיש קהילות מבני ספרד שלא נהגו בזה כהשו"ע אלא כהרמ"א. ראה ברכי יוסף שפז, ג. וראה בבן איש חי (שנה ב' פנחס סי"ב) שכתב, שהמנהג בעירו להניח העירוב בבית הכנסת.

51 שו"ע סי' שפז, א.

52 ראה שו"ע סי' שסו. קצות השולחן קה, בדה"ש ס"ק כה.

ברכה על העירוב בזמנינו

במציאות של היום, ברבים מהמקרים, ובמיוחד בארץ ישראל, קיים ספק אם מותר לברך על העירוב.

הסברת הדברים:

כאשר יש שתי ערים, או יותר, סמוכות זו לזו, פעמים רבות כל אחת מהערים עושה היקף לעצמה; ומלבד זאת מחברים ביניהן באמצעות היקף נוסף היוצר את שתיהן יחד לרשות אחת.

הטעם לכך הוא:

מצד אחד, יש לנו העדפה שכל עיר תהיה מוקפת לעצמה ובלתי תלויה בעיר הסמוכה לה. הרווח בכך יהיה במקרה שחלילה ההיקף של אחת מהן ייפסל, הרי שבכך שהשנייה בלתי תלויה בזו שנפסלה, השנייה תמשיך להיות כשרה ויהיה מותר להמשיך לטלטל בה.

מצד שני, יש לנו העדפה לחבר את שתיהן יחד ולאפשר לתושבים לטלטל מאחת לשנייה.

לכן עושים את שני הדברים: גם היקף של כל עיר לעצמה; וגם היקף המחבר ביניהן.

אמנם כמבואר בגוף המאמר בהרחבה, ההיקף לבדו אינו מועיל להתיר את הטלטול, אלא בכלל היקף יש צורך בעשיית עירוב בפת המחבר ומערב יחד בין כל בעלי הבתים שבהיקף.

לכן גם עשיית העירוב צריכה להיות באופן כפול:

מצד אחד בכל עיר עושים עירוב נפרד ומניחים אותו במקום הנמצא בתוך היקף אותה העיר¹;

ומצד שני פת העירוב של כל אחת מהן צריכה להיות מזוכה גם לתושבי העיר האחרת, כי רק ע"כ ייחשבו תושבי שני הערים כאילו הם דרים בבית אחד ויוכלו לטלטל מעיר לעיר. משא"כ אם כל עיר תזכה רק לתושביה, הם יוכלו לטלטל רק בתוך העיר עצמה ולא מעיר לעיר.

משום כך, בנוסח הזיכוי בזמנינו מזכים לכל מי שהשיתוף והעירוב יכול להועיל לו.

וכיוון שלא תמיד יודעים איזו עיר עשתה את העירוב קודם, וייתכן שקודם עשיית העירוב בעיר א', כבר נעשה עירוב בעיר ב' וגם תושבי עיר א' מעורבים יחד בעירוב זה – הרי אם כעת יעשו עירוב נוסף, תהיה זו ברכה לבטלה ח"ו.

לכן יש לעשות את העירוב בלי ברכה, וגם אז הוא חל במקרה ויהיה בו צורך. זאת במיוחד לפי שיטת אדמו"ר הזקן המחמיר מאוד בחשש ברכה לבטלה².

(עניין זה שייך גם בעיר אחת שאינה סמוכה לחברתה: יש המהדרים לערב לעצמם בכל ערב שבת (כמבואר בגוף המאמר), ועל כן אין לברך על העירוב הכללי שמא היחיד עשה כבר עירוב וזיכה לכולם ושוב אין צורך בעירוב נוסף).

בנוסף לכך: אם בעת עשיית העירוב בערב פסח העירוב הישן עדיין קיים וראוי לאכילה, ובכל זאת עושה זיכוי בפת חדשה עבור שבתות השנה שמכאן ואילך – אי אפשר לברך על העירוב החדש. שהרי למרות שהמזֶכֶּה הניח את הישן בצד, התושבים עדיין שותפים בו והוא עירוב כשר, ושוב אי אפשר לברך על עירוב נוסף.

על דבר זה ניתן להתגבר באופנים שונים, אך כאמור לעיל בכל אופן יש חשש ברכה לבטלה על העירוב, ומשום כך יש לנהוג כאמור ולא לברך בעת עשיית העירוב.

ואינם נכנסים בו, וההנחה בבית הכנסת אינה מפרסמת להם את עניין העירוב.

לח. מאידך, אם העירוב יהיה מונח בדירה פרטית, יכול לצאת מכשול שמא באחת השבתות לא תהיה גישה לדירה זו מחמת נסיעת בני הבית לשבת וכיו"ב, ותהיה הדירה נעולה בלי מפתח זמין בעיר שיאפשר להיכנס לדירה, ואזי יהיה העירוב פסול.

שהרי העירוב צריך להיות בבין השמשות במקום שראוי ליטלו ולאכול, ואם אינו יכול ליטלו אלא אם כן יעשה מלאכה האסורה מדאורייתא – הרי הוא פסול, וכאילו העירוב איננו.

לכן השיקול היכן להניח את העירוב נמדד גם על פי הידיעה היכן תהיה גישה זמינה לעירוב בוודאות בכל שבת ושבת⁵³.

לט. כיוון שהעירוב צריך להיות ראוי לאכילה לכל מי שיש לו חלק בו, לכן אף כשמניחים העירוב במקום ציבורי כמו בית הכנסת, ובצורה גלויה לכל, אסור לכתוב על גבי אריות המצות של העירוב אזהרות בסגנון "לא לגעת", "אין להשתמש" וכיו"ב.

כמות המזון הנדרשת לעירוב

מ. יש צורך בכמות של גרוגרת לכל אחד מהשכנים, כל עוד מדובר בכמות של עד 18 משתתפים בעירוב.

אם העירוב נעשה עבור יותר אנשים, אפילו אלפים רבים, יש לקחת לכתחילה משקל פת של 461 גרם. ואם אין כמות כזו, ניתן להסתפק ב 346 גרם⁵⁴.

מא. במידה וכמות העירוב התמעטה לאחר השבת הראשונה לעשייתו, כל עוד לא נוספו דיירים חדשים בעיר – העירוב כשר. כי שיירי עירוב כשר. כלומר, עירוב שהיה בו כמות כשיעור הנדרש, ולאחר שנכנסה השבת הראשונה התמעט ממנו חלק מהכמות, אפילו נשתייר כל שהוא – כשר אף לשאר השבתות.

מב. שיריים אלו אינם מועילים לדיירים חדשים שבאו לעיר, כי להם הרי בשבת ראשונה לבואם לעיר העירוב הוא בגדר "תחילת עירוב" שצריך להיות בו כל כמות השיעור הנדרשת⁵⁵.

מג. משום כך מקפידים שלא תמעט כמות העירוב כל השנה כולה. ואם יש חשש שהמצות מונחות במקום שעלולות להתליע או שלא יהיו ראיות לאכילה יש לבדוק מידי פעם במשך השנה את תקינותם.

נוסח הזיכוי המדויק

מד. המְזַכֶּה צריך לומר לזוכה המגביה את

53 ראה שו"ע"ר סי' שצ"ד, בי"ג.

54 שיעורו ההלכתי הוא 8 או 6 ביצים והעיקר לעניין זה הוא כדעה שמספיק 6 ביצים (ב' דעות בשו"ע"ר סי' שסח, ג. ובסי' שפו, ו הביא בסתם סטגי בששה ביצים). שיעור הגרם שנקטנו בפנים הוא לפי שיטת הגר"ח נאה בשיעורי ציון עמ' עב. ולפי מידת נפח יש ב 400 גרם מצה שיעור מספיק אף לשיעור הגדול. ואכמ"ל.

55 ראה שו"ע"ר שסח, ג ושסו, יב.

1 אם תהיה פת אחת לשתי הערים, ויארע שיפסל היקף העיר שבה מונח העירוב, יפסל העירוב גם לבני העיר השניה אע"פ שלא נפסל היקפה, מפני שהעירוב אינו בהיקף שלהם והם אינם יכולים להביאו אליהם מחמת פסול ההיקף בעיר שבה הוא מונח. אך כאשר יהיה עירוב נפרד בכל עיר, גם אם יפסל היקף העיר השניה, יוכלו בני העיר הנוכחית לטלטל בעירם על סמך העירוב שבתוך היקפם. ראה שו"ע"ר סי' שסב, 2

ראה תורת מנחם תשי"ט ח"ב עמ' 231. קונטרס פסקי הסיידור להגר"ח נאה בהקדמתו.

קצרים

תשובות הלכתיות קצרות משולחן בית ההוראה

הנחת תפילין שנכתבו בכתב אחר

שאלה: אדם שבכל יום מניח תפילין הכתובות בכתב המיוחס לאדמו"ר הזקן, המוסר את תפיליו לבדיקה. האם מותר לו ביום-יומיים של הבדיקה להניח תפילין עם כתב אריז"ל? ומה הדין להיפך?

תשובה: אדם שאין מצויות לו תפילין בכתב בו הוא מניח בקביעות, יכול לקחת מחברו תפילין להניחם גם אם הן כתובות בכתב אחר. ובשעת הצורך אף לכתחילה יכול לעשות כן.

ובשולחן ערוך אדמו"ר הזקן פסק וז"ל: "לכתחלה צריך לכתוב כתיבה תמה ושלימה בתמונת האותיות שלמדוה מדברי התלמוד ומדרשים וקבלה מהראשונים, אבל אם שינה לא פסל, אלא אם כן הפסיד צורת האות לגמרי".

ולמדו הפוסקים², שמדין זה נלמד בנוגע לכעין נידון דין - לשאול מחברו בעת הצורך תפילין בכתב אחר ממסורת קהילתו ועדתו - שניתן לעשות זאת ולהניח בברכה, שהרי הכל מרועה אחד נתנו³.

כ"ש וק"ו בנידון השאלה שלפנינו שרוצה להניח תפילין בכתב האריז"ל כאשר הוא רגיל בכתב אדמו"ר הזקן או להיפך. שהרי ידוע לכל שכתב אדמו"ר הזקן מיוסד על-פי קבלת האריז"ל⁴; בנוסף, שתי צורות הכתב נהוגות במסורת אנו"ש בלי ספק ובלי פקפוק, כך שבמקרה זה אין אפילו שינוי ממסורת הקהילה.

כמו כן בסוג כזה של שינוי הנהגה, מכתב אריז"ל לכתב אדמו"ר הזקן או להיפך, אין גם חשש משום איסור נדר כמבואר בהלכות נדרים⁵; בנוסף, כיוון שמדובר באילוץ חד-פעמי ואין זה שינוי קבוע, אין בזה חשש איסור נדרים⁵.

המצות שיזכה בהגבהה זו "לכל מי שהשתוף והערוב יכול להועיל לו, ולכל מי שיתוסף עליהם מיום זה ואילך והשתוף והערוב יוכל להועיל לו".

מה. כיוון שבמקומות רבים בארץ ישראל יש עירוב המחבר שתי ערים או יותר, על כן, כדי שיוכלו ללכת ולטלטל מעיר לעיר, נתקן נוסח הזיכוי כדלעיל שמזכה הפת "לכל מי שהשתוף והערוב יכול להועיל לו".

וזאת בשונה מהנוסח שנהגו בעבר לומר שמזכה "לכל הדרים בעיר הזאת", שבלשון זו לא זוכה העירוב לבני העיר השנייה, ואזי לא יוכלו בני העיר השנייה לטלטל מעירם לעיר זו למרות שהן מחוברות, כדין שתי חצרות שלא עירבו ביניהן].

מו. יש שהנהיגו להוסיף שמזכה גם: "ולכל מי שדינו פ'שכירו ולקטיו" שהשתוף והערוב יכול להועיל לו פ'עת או שיוכל בעתיד להועיל לו"⁶.

הזיכוי לדיירים העתידיים

מז. הטעם לכך שצריך לזכות גם למי שיתוסף בעתיד, הוא מפני שאם יתוספו דיירים במשך השנה שלא זיכו עבורם, הם יאסרו על כולם את הטלטול.

מח. בדיעבד אם לא אמרו זאת בפירוש, ניתן לטלטל בעיר גם אם התוספו דיירים חדשים, כיוון שהעירוב נעשה שייך גם להם אע"פ שלא זיכו להם בפירוש, כי לב בית דין מתנה עליהם⁷.

מט. נחלקו הפוסקים אם הזיכוי שעושים גם לכל אלו שיתוספו בעתיד מועיל למי שלא היה 'בר זיכוי' באותה שעה שעשו העירוב. כגון, קטן שנולד אח"כ ונעשה תושב בעיר.

י"א שמועיל הזיכוי שעושים מראש גם עבורו⁸, אך י"א שרק בקטנים שנולדו וגרים בבית עם הוריהם אין חשש שפוסלים העירוב, כי הם בטלים אל הוריהם ונגררים אחריהם. לכן הזיכוי שנעשה עבור ההורים שהיו כרי זיכוי בזמן הזיכוי, מועיל גם עבור הקטנים שנולדו אח"כ⁹.

נ. כמו"כ לגבי גר שנתגייר, י"א שצריך לזכות עבורו לאחר שהתגייר, ולא מועיל לו הזיכוי שנעשה בערב פסח טרם שנתגייר¹⁰. אלא שאין לחוש מסתמא שמא בא לגור בעיר זו גר שנתגייר לאחר שעת הזיכוי, כי זהו ספיקא דרבנן.

אך אם ידוע שיש בעיר גר כזה, סוברים אותם פוסקים שצריך לזכות עבורו עירוב חצרות עתה, כיוון שבשעת הזיכוי הוא לא היה בר זכיה כלל.

56 נידון זה תלוי בכמה סוגיות בדין שכירות ועירוב משכירו ולקטיו של הגוי 1/של מי שאינו מודה בעירוב, ואין כאן מקומו להאריך. ונקודת הדברים היא: כיוון שמצוי שכדי להתיר הטלטול צריכים לסמוך על שכירות משכירו ולקטיו, ואותו שכירו או לקטיו לפעמים אינו גר בעיר אלא בריחוק מקום, וצריך לזכות העירוב גם עבורו, ובלא זה אין העירוב מועיל לחלק מהפוסקים - על כן יש שהנהיגו לזכות תמיד בפירוש את פת העירוב גם למי שיש עליו גדר 'שכיר ולקטיו' שהשתוף והעירוב יכול להועיל לו.

57 שוע"ר שסו, יב. ונבסידור כתב אדה"ז לומר שמזכה"לכל מי שיתוסף עליהם".

58 שו"ת גינת ורדים כלל ג סי' כב (עשו את שאינו זוכה כזוכה עכ"פ במילי דרבנן). דעת תורה סי' שסו ט"ק ט (אם היה עובר כשזיכו - מהני אפילו אם כשנולד הוא גר בלי הוריו).

59 אמנם כשהנולדים נמצאים לבדם בלי הוריהם, כמו פג שנמצא בשבת בפגיה ולא בבית הוריו והיולדת כבר השתחררה לביתה, הי"א הנ"ל סוברים שאכן צריך לזכות נולדים אלו עירוב כשילודו. ולפי זה בכל מקום שיש פגיה יש לעשות זיכוי עירוב חצירות בכל ערב שבת.

60 לגבי גר שנתגייר ראה בערוך השולחן (שסו, יט) שסובר שזיכוי עבורו טרם שהתגייר אינו מועיל שהוא כדבר שלא בא לעולם "דגופא אחרינא נינהו", אך ציין להתוס' בכתובות נח, ב ד"ה לאחר שאתגייר, שלדבריו אפשר שיכולים לזכות לגר גם טרם שהתגייר. ועיין בדעת תורה סי' שעא אולי לפי דבריו שם יועיל לזכות לגר טרם שיתגייר ואכמ"ל.

1 סי' לו ס"א.
2 מקדש מעט לו, ג. שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קב. אות חיים לו, ב ועוד.
3 ולהעיר משו"ת צמח צדק יו"ד סו"ס רה אודות כתב וועליש.
4 עיין הגהת הרמ"א ליו"ד סי' ריד ס"א.
5 ראה דגול מרבבה ליו"ד שם על דברי הש"ך ס"ק ב.

אוהב ה' את יראיו

- התוועדות מיוחדת -

עם הרב ניסים אדרעי שליט"א - מוותיקי כפר חב"ד

שאלתי אנשים האם יש רב במחנה, והפנו אותי לאחד הצריפים שבו התגורר רב מסוים. פניתי אליו, ושטחתי לפניו את דאגתי לגורל חינוך אחיי. הוא הבין היטב לרוחי, ובו במקום כתב מכתב המיועד עבור ארגון הפעילים 'יד לאחים', וביקשני שמיד עם הגיעי לארץ אפנה למשרדם ברחוב אלנבי בתל אביב ואגיש להם את מכתבו.

לאחר שהייה של כשלושה חודשים במחנה, זכינו לנסוע לארץ ישראל, ובערב חג השבועות של שנת תשט"ז הגענו לארץ. מיד לאחר החג נסעתי למשרד 'יד לאחים', ובהשגחה פרטית מי שקיבל את פני, בסבר פנים יפות ומאירות, היה הפעיל הרב ישראל לייבוב ז"ל, מי שלימים נעשה יו"ר צעירי אגודת חב"ד בארץ הקודש.

הגשתי לו את המכתב. הוא שאל כמה שאלות, הבין מיד כמה מדובר, וכתב מכתב עבור הרב אליעזר הורביץ ז"ל, ראש ישיבת תומכי תמימים בלוד. ר' ישראל ביקש ממני לנסוע מיד לישיבה בלוד, ולמסור את המכתב לרב הורביץ. הייתי כל כך תמים מחד גיסא וכל כך מוטרד למלא את רצון אבי ע"ה מאידך גיסא, שפניתי ושאלתי אותו: "הישיבה בלוד זה באמת מקום חרדי? האנשים שם נוהגים ביראת שמים טהורה?...". הוא פרץ בצחוק ואמר: "תלך לשם, תראה ותבין לבד".

המפגש עם הרב הורביץ

הגעתי יחד עם אחיי הצעירים ללוד ושם פגשנו את הרב הורביץ, שהוא בנו של החסיד הנודע ר' איצ'ה המתמיד, והיה גם בעצמו יהודי משכמו ומעלה, למדן מופלג ובעל יראת שמים פנימית. הוא מאוד הרשים אותי, והבנתי מיד שזה המקום המתאים לחינוך הילדים כרצונו של אבא.

הוא עיין במכתב, ושאל שאלות על עברנו ועל מצב המשפחה. הוא גם שוחח בחביבות עם אחיי הצעירים, שאל אותם שאלות והתרשם מידיעותיהם ומהנהגתם, וכעבור כמה דקות הודיע לנו שהם התקבלו ללמוד בישיבה.

אחר כך הוא התחיל לשוחח עמי בקשר למצבי. הייתי כבר בחור מבוגר מעל גיל עשרים והוא התעניין מה אני מתכנן לעשות בארץ. השבתי לו בטבעיות, שעדיין אינני יודע, "אך לפני הכול - הדבר החשוב ביותר הוא, שאחיי יסתדרו בישיבה טובה כרצון אבא ע"ה".

הרב מסעוד ע"ה, אבי משפחת אדרעי המעטירה

ורק לשון הקודש בינינו, לא צרפתית ולא מרוקאית. זו הייתה האווירה אז בקרב היהודים שומרי המצוות, וזה נבע מרצון להיות קשורים יותר למסורת ישראל ולחוש יותר את ה"ונפלינו", את ההבדלה בין ישראל לאומות.

תוך כדי העיסוק בפרנסה ובלימודים, השתדלתי, יחד עם אמא ע"ה, לממש את רצונו של אבא ז"ל ולהעלות את משפחתנו לארץ הקודש. באותם ימים הגויים שחיו בשכונת עמנו לא הציקו כלל. אדרבה, היו בינינו יחסים טובים מאוד. המצב היה שונה לגמרי ממה ששומעים היום ממקומות רבים בעולם. ובכל אופן, הרצון לעלות לארץ ישראל לא נבע ממצוקה גשמית כלשהי, אלא מרצון טהור ותמים לזכות ולהגיע לארץ הקודש.

ואכן, לאחר כל ההכנות וקבלת כל האישורים - כארבע שנים לאחר פטירת אבא, הצלחנו לממש את רצונו ויצאנו בדרכנו לארץ ישראל.

טרדות ודאגות

המסע לארץ ישראל החל בהגעתנו למרסיי שבצרפת, שם שוכנו במחנה עולים, בכעין מחסנים ששימשו כדירות ארעי עבור העולים הרבים שהיו בדרכם לארץ.

כאשר הגענו למחנה, העסיקו אותי שתי דאגות: הדאגה העיקרית והראשונה - איך מביאים את אחיי הקטנים לחינוך חרדי אמיתי כמו שאבא ז"ל רצה? הנושא הזה מאוד הטריד אותי. לא היו תלמודי תורה בנמצא, והיו שמועות שונות על המצב בארץ ישראל. בנוסף, הייתי מוטרד מהשאלה כיצד המשפחה תוכל להתפרנס בארץ.

האחריות הכבדה

נולדתי בסאפי שבמרוקו לאבי הרב מסעוד אדרעי ע"ה. אבא היה יהודי ירא שמים מרבים, שכל הווייתו ושאיפתו היו לחנך את ילדיו בדרך התורה, ברוח ישראל סבא, ללא כל פשרות. הוא היה יהודי בר-אוריין, שבכל מקום בו הסתובב עם זקנו הארוך הפגין גאווה יהודית אמיתית ולא הושפע מהלך הרוח המודרני. הוא שאף תמיד לזכות לעלות לארץ הקודש, ותמיד דיבר על תשוקתו זו, שנבעה מרוח טהרה שפיעמה בו. כך התנהלו חיי כנער בוגר על מי מנוחות עד היותי כבן שבע עשרה.

אך אז לפתע נחת על משפחתנו אסון נורא: אבא נפטר בפתאומיות, והשאיר את אמא אלמנה צעירה עם ששה ילדים יתומים, כאשר הקטנה ביניהם היא תינוקת בת כמה חודשים בלבד!

מלבד הצער העצום והכאב הנורא מהטרגדיה שניחתה עלינו, ברגע אחד נפל עלי גם עול עצום: כילד בכור, הרגשתי מעמסה עצומה מחמת האחריות כלפי המשפחה, כלפי אמא שהייתה שבורה ורצוצה, וכלפי האחים הצעירים. הייתי מוטרד מאוד כיצד ילדים יתומים ללא אב מדרך יגדלו ויתחנכו בדרך בה רצה אבא שהם יחיו; וכמובן, גם עול פרנסת המשפחה, שאיבדה ברגע אחד את מקור פרנסתה, הטריד את מנוחתי. אבל הכול הייתי נער כבן שבע עשרה, אבל באופן טבעי המצב יצר אצלי הרגשת אחריות עצומה על כתפיי.

אולם במבט לאחור, ניתן להבחין בהשגחתו הפרטית המופלאה של הקב"ה, מסכב הסיבות, שדאג לנו באופן מופלא.

העלייה לארץ הקודש

בתקופה הראשונה לאחר הפטירה של אבא, עורר הקב"ה יהודי טוב שיקח אותי לעבודה במפעל שלו, ות"ל נשאתי חסד לפניו. העול הגדול שרבץ עלי, דרבן אותי להיות חרוץ מאוד במלאכתי ולעשות ככל יכולתי להצליח בעבודתי ולמצוא חן בעיני בעל המפעל. ואכן, ת"ל הצלחתי להרוויח כל חודש סכום נכבד ובוזה התפרנסה המשפחה. במקביל, הצלחתי לשמור על קביעות זמנים ללימוד התורה, וכן ללמוד קצת היסטוריה יהודית, את השפה העברית וקדוק.

היינו קבוצת נערים שלמדנו יחד תורה, והחלטנו יחד כקבוצה שמעתה נדבר אך

כאשר הוא שמע זאת, הוא שאל אותי: "אתה חושב שאתה יכול להיות מלמד לתלמידים צעירים?", לא היססתי ועניתי: "כן".

ואז התבררה ונתגלתה ההשגחה פרטית המופלאה שבלימודי ההיסטוריה היהודית והלשון עוד במרוקו: כנראה בשל הנחיות ממוסד החינוך, נדרשו בישיבה ללמוד עם הילדים הצעירים היסטוריה ועברית, וחיפשו מורים מתאימים, הן מבחינת הצביון שלהם, שיהיו אנשים חרדים בעלי דוגמה-חיה לתלמידים, והן כאלה שמתמצאים בהיסטוריה ולשון שיוכלו ללמד גם מקצועות אלה.

הרב הורביץ כנראה התרשם שמדובר באברך שיכול להיות מתאים לתפקיד זה, והבין שזו גם הזדמנות לעזור למשפחה להתפרנס בכבוד. בו במקום סוכם על עבודתי בישיבה, והוא גם הבטיח לעזור לי לעבור לגור בכפר חב"ד.

ואכן, בתוך פחות מחודש ימים מאז בואנו ארצה כעולים חדשים, שכנו בדירה פרטית משלנו בכפר חב"ד! בתנאים של אותם ימים, עולים חדשים גרו במעברות במשך תקופות ארוכות מאוד, ולרכוש דירה ביישוב כאזרח רגיל – זו הייתה תופעה בלתי מצויה כלל עבור עולה חדש. זו השגחה פרטית מופלאה שליוותה את משפחתנו.

והעיקר הוא: סמוך ונראה ממש לבואנו ארצה, אחיי הצעירים כבר למדו בישיבה, במקום של יראת שמים מיוחדת, ומאז זכתה כל משפחתנו להתקשר אל כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ולהיות חסידיו.

כיום ת"ל אחיי זכו להקים משפחות מכובדות (הרב יעקב שליט"א חבר לשכת הרבנות אור יהודה ומחבר ספרים, הרב ישר שליט"א, חתנו של הבבא סאלי זצ"ל וראש מוסדות חב"ד בנתיבות, והרב משה שליט"א מראשי המוסד הנוודע 'בית ספר למלאכה' בכפר חב"ד, שהעמיד אלפי תלמידים בדרך ישראל סבא), ורבים מצאצאי המשפחה זוכים לשמש כרבנים ושלוחים של הרבי ועוסקים בהכנת העולם לביאת משיח.

צריכים לעשות מה שהוטל עלינו

במבט לאחור, כעבור עשרות שנים מאותה תקופה, אני רואה בהשתלשלות מאורעות אלו מסרים חשובים ומחזקים מאוד.

ראשית לכול, דבר זה מחזק את הביטחון שכל יהודי באשר הוא הרי הוא כבן על ברכי אביו, הקב"ה, המשגיח עליו, שומר עליו ודואג לכל מחסורו. זו אמונה פשוטה שקיימת אצל כל יהודי, אבל יש הזדמנויות שרואים את הדברים במוחשיות ובגלוי יותר, והזדמנויות אלו נותנות חיוק גדול בביטחון זה.

אבל יש כאן עוד מסר, ואולי אף חשוב יותר: בסך הכול הייתי נער צעיר, תמים, שאינו מבין הרבה ואינו יודע הרבה; אולם החינוך היהודי השורשי שאבא חניך והרוח הטהורה שהוא החדיר בבית, פעל עלי באופן טבעי, עד שהדבר שהטריד את מנוחתי באותם הימים הוא: כיצד מביאים לידי פועל את רצונו ושאיפתו של אבא לחנך ולגדל את ילדיו בדרך התורה, מתוך יראת שמים, למרות המצב הקשה אליו נקלעה המשפחה.

והמציאות הוכיחה, שדווקא טרדה זו ודווקא ההתעסקות בדבר זה – הם שהביאו גם להסתדרותנו הגשמית באופן פלאי ובמהירות גדולה כל כך!

כאשר אנו עושים את המוטל עלינו ומתמסרים למלא את רצונו של הקב"ה מאיתנו, רואים בגלוי כיצד הקב"ה ממלא את כל מחסורנו.

פרץ של התקשרות לרבי

בהמשך, זכיתי לנסוע אל הרבי. מחמת חשיבות הדברים, ברצוני לשתף את הציבור במפגש הראשון עם הרבי.

הפעם הראשונה שראיתי את הרבי הייתה בעת תפילת מנחה ב'זאל' הקטן. הרבי עמד עם הפנים לציבור ופתאום הבחנתי שהרבי נועץ בי את עיניו הקדושות שוב ושוב. הדבר עורר בי התרגשות עצומה. התפרץ בקרבי רגש של אהבה אין-סופית כלפי הרבי. תחושה של התקשרות עצומה אל הרבי התעוררה בקרבי, רגשות עמוקים כאלה שמעולם לא חשתי מעין דוגמתם כלפי אדם כלשהו. זה לא היה דומה כלל לכל מה ששמעתי קודם על הרבי, ולכל הקשר עמו באמצעות מכתבים. זו הייתה כעין התגלות מלמעלה, נעיצת מבט חודר כליות – שכבש לגמרי את הלב.

כחסידים אנו יודעים, שהתקשרות אל הרבי, אל הצדיק, זה משהו יסודי וחשוב ביותר בחיים שלנו, בעבודת ה' שלנו. ויש לעיתים שהקשר נובע ומגיע מצידו של הרבי. האדם פתאום מרגיש איך הרבי מצידו הוא – קשור עמו באופן בלתי מוגבל. ודבר זה 'סוחב' ומעלה את האדם מכל הוויות העולם אל עולם נעלה ורוחני לאין ערוך.

ברור הדבר, שעניין זה נצחי וקיים גם כיום אצל כל חסיד וכל יהודי המתעורר להיות קשור אל נשיא הדור.

נדרך אגב, באותה נסיעה קרה לי דבר מעניין נוסף. הרב לייבוב, שעמו הייתי בקשר טוב מעת הגעתנו ארצה כאמור, ביקש ממני לנסוע לקנדה לנסות לעזור לו בגיוס כספים עבור המוסד צעירי אגודת חב"ד. הוא צייד אותי במכתבים, מסמכים, ואף נתן לי כתובות של יהודים נדיבים.

מילאתי בקשתו בפועל, אך למעשה לא הצלחתי במשימה זו כלל. אני ביישן

בטבעי וכנראה לא מתאים לסוג עבודה זו. הגעתי למצב שקודם הדפיקה על דלת ביתו של הגביר, התפללתי בלבי שלא יפתחו את הדלת... ואם קרה ופתחו את הדלת, הייתי ממעט בדיבורים ופועל בביישנות, כך שהתוצאה הייתה שחזרתי מכל הסיבוב הזה עם כמה מאות דולרים בלבד.

כאשר חזרתי לניו-יורק זכיתי להיות ב'יחידות' אצל הרבי. שאלתי את הרבי במכתבי האם לעסוק בגיוס כספים, מבלי לציין את מה שאירע בקנדה. מתגובת הרבי לדברים באותה 'יחידות' הבנתי באופן ברור למדי, שאכן סוג עבודה זה לא שייך אלי וכדאי שאחדל מלעסוק בכך, ולהמשיך לשמש כמורה ומחנך לתלמידים].

הצעות לחיזוק התפילה

בהזדמנות זו ברצוני לעורר על דבר הדורש חיזוק:

ידוע לכולם עד כמה חשוב ונעלה הוא עניין עבודת התפילה. התפילה היא הזמן במשך היום שבו יהודי מעמיד עצמו במצב של עומד לפני המלך, ומדבר עם הקב"ה. ודבר זה משפיע על כל צורת ההנהגה במשך היום.

חשוב מאוד מאוד שכל אחד יצייר לעצמו ולו במעט את המצב הייחודי הזה של עומד לפני המלך, וייחס לכך קצת יותר חשיבות. קודם התפילה צריך לסגור את הטלפון, שלא יצלצל וישמיע רעשים, ולהניחו בצד לכל משך זמן התפילה. כמו כן רצוי מאוד להתחיל להתפלל עם השליח ציבור, ולהקפיד לומר מילה במילה, בנחת ובמתינות, ולחשוב, לכל הפחות מעט, על פירוש המלות.

ועלינו לשוב ולשים נגד עינינו את דברי אדמו"ר הזקן בתניא באגרת הקודש סימן כד, אשר שנת התפילה היא השעה אשר הקב"ה "בחר בה מכל היום להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו, שהיא עת רצון לפניו להתגלות לבוא אל המקדש מעט לפקוד לשכנת כבודו... ולהמצא לדורשיו ומבקשיו ומיחיליו".

ומי שעומד לפניו ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו – כמה גרוע וסכל ופתי הוא... וגם הוא בזיון המלך בהראותו לפניו שאינו ספון בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט אל כבודו ויפיו יותר מעסק צרכיו".

הדברים אמורים במיוחד כלפי חסידי חב"ד, ובפרט בכפר חב"ד, מקום שעניינו המיוחד הוא בכך שההנהגה בו צריכה להיות ראויה לא רק על-פי חלק הנגלה של תורתנו הקדושה, אלא גם על-פי פנימיות התורה והדרכותיהם של רבותינו נשיאינו.

ובוודאי שדבר זה ממשיך ומביא שפע ברכה בכל מעשה ידינו, בכלל ובפרט.

מהו זמן המילה לתינוק עם צהבת?

מאת הרב חיים פרוס שליט"א
מורה צדק בבית ההוראה

ההבדל בין חולי כללי לבין כאב פרטי

במסכת שבת¹ אומרת המשנה "קטן החולה אין מלין אותו עד שיבריא". עוד אומרת הגמרא שם: "אמר שמואל חלצתו חמה – נותנין לו כל שבעה להברותו", והיינו קטן שאחזו חולי² בכל גופו, מחכים שבעה ימים מעת שנפסק החולי, כדי שתעבור ממנו חולשת המחלה³, ורק אחר כך מלים אותו. ומסקנת הגמרא שם, ששבעה ימים אלו נמנים מעת לעת⁴, ודבר זה נלמד בגמרא מדרשת הכתובים.

וכן פסק הרמב"ם להלכה⁵ וז"ל: "חולה אין מלין אותו עד שיבריא. ומונין לו מעת שיחיה מחוליו שבעת ימים מעת לעת, ואחר כך מלין אותו. במה דברים אמורים? בשחלצתו חמה, וכיוצא בחולי זה. אבל אם כאבו לו עיניו, בעת שיתפתחו עיניו וירפאו – מלין אותו מיד. וכן כל כיוצא בזה".

וכעין זה פסק המחבר בשו"ע⁶ וז"ל: "חולה אין מלין אותו עד שיבריא וממתינים לו מעת שנתרפא מחליו שבעה ימים מעת לעת ואז מלין אותו. במה דברים אמורים? שחלצתו חמה וכיוצא בו שהוא חולי שבכל הגוף, אבל אם חלה באחד מאיבריו, כגון: שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בזה – ממתינים לו עד שיבריא ולאחר שיבריא מלין אותו מיד (אבל כאבו לו עיניו כאב גדול הוי כחולי שבכל הגוף)".⁷

כלומר: דין זה שמחכים שבעה ימים מעת לעת, הוא רק אם אירע לקטן חולי בכל גופו, כעין חלצתו חמה; אבל כאב באיבר פרטי – אין צורך בהמתנת שבעה ימים, אלא מלים מיד בסיום הכאב.

קטן שנמצא "ירוק"

בהלכה הבאה ממשיך הרמב"ם וכותב: "קטן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר – אין מלין אותו עד שיפול בו דם, ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים. וכן אם היה אדום ביותר

כמי שצבעו – אין מלין אותו עד שיבלע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים, מפני שזה חולי הוא".

[מקור הדין אודות "קטן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר" הוא בתוספתא שבת⁸ וז"ל: "אמר ר' נתן כשהייתי במדינה של קפוטקיא היתה שם אשה אחת שהיתה יולדת זכרים והן נימולין ומתים. מלה ראשון, שני, ומת; שלישי, הביאתו לפני, ראיתיו שהיה ירוק. נסתכלתי בו ולא מצאתי בו דם ברית, אמרו לי: 'מה אנו למולו?', אמרתי להם: 'המתינו לו עד שיכנס בו דם'. המתינו לו ומלוהו וחייה, והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי".

ויש להעיר שבתוספתא הנוסח הוא "ירוק", ואילו הרמב"ם הוסיף "ירוק ביותר"; בשונה מהשו"ע שהשמיט את המילה "ביותר".

והנה, בדברי הרמב"ם⁹ אודות תינוק "ירוק", יש לעיין:

בתחילה כתב הרמב"ם ש"קטן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר – אין מלין אותו עד שיפול בו דם, ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים". ומפשט דבריו משמע, שתינוק במצב זה אינו בגדר חולה, ועל כן אין צריך להמתין ז' ימים, אלא מיד כאשר נגמרו התסמינים ומראהו חזר להיות "כמראה הקטנים הבריאים" מלים אותו;

אולם מהמשך דבריו "וכן אם היה אדום ביותר כמי שצבעו אין מלין אותו עד שיבלע בו דמו ויחזרו מראיו כשאר הקטנים – מפני שזה חולי הוא" נראה, שהדברים מתייחסים גם לתינוק "ירוק ביותר" שגם זה נחשב לחולי, ואם זה חולי – הרי שיש להמתין שבעה ימים מעת לעת מזמן הבראתו כמו תינוק חולה שנתבאר בהלכה הקודמת¹⁰.

ואכן, הפוסקים נחלקו בהבנת דברי הרמב"ם: יש אומרים שבתינוק ירוק אין צורך להמתין¹¹; ויש אומרים שצריך להמתין ככל חולי אחר¹².

מהי הכוונה "ירוק" בדברי חז"ל?

לאורך הדורות עסקו גדולי ישראל בהבנת המושג "ירוק", לאיזה צבע ולאיזה תופעה מכוונת הגדרה זו.

להבנת הדברים יש להקדים ולומר, שצבע "ירוק" הוזכר בחז"ל לגבי כמה הלכות, ומהן: בנוגע למראות ריאה טריפה, אומרת

1 קלז, א.

2 ראה פירוש רש"י שם.

3 ראה פירוש המשניות לרמב"ם שבת פ"ט משנה ה.

4 והיינו שביום השביעי יגיע לאותה שעה בה הוא הבריא ביום הראשון.

5 רמב"ם הלכות מילה פ"א הלכה ט"ז.

6 יו"ד סימן רסב ס"ב.

7 ויש לציין לדברי הערוך השולחן סימן רסב ס"ח וז"ל: "דע שראיתי בספרים שנתחברו על דיני מילה שנתפקו באיזה פרטי מחלות אם נקראו מחלות לעכב המילה על ידי זה וגם נסתפקו באיזה מחלות אם דינים כחולי המתפשט בכל הגוף וצריך המתנת ז' ימים מעת לעת כמו תינוק שנתפחו ביציו וכיוצא בזה, ואני תמה על כל הספיקות דזהו פשוט שכל שיש איזה שינוי בהתינוק באיזה אבר שהוא מעכבין המילה וכשיש ספק אם חולי זו מחפשט בכל הגוף ישאלו לרופא שהרי אנו סומכים על הרופאים בחילול שבת ולאכול ביום הכיפורים. ואם אין כאן רופא ואצלינו הוה ספק או שגם להרופא יש ספק, הלכה ברורה דספק נפשות להקל וממתינין ז' מעת לעת משנתרפא".

8 פרק טז הלכה ה.

9 הלכות מילה פרק א הלכה יז.

10 ובאופן כללי יש לעיין מדוע דין תינוק ירוק נכתב בהלכה נפרדת מדין חולה. ויש להאריך בזה ואכ"מ.

11 ב"ח סימן רסג ס"א.

12 שו"ת מהר"ם בר' ברוך מרוטנברג ח"ב ס' קנב. וראה שו"ת נוב"י תניניא ס' קסה. צמח צדק פסקי דינים ס' רסג.

זה, בדרך כלל מתחילה ירידה הדרגתית, עד הגעתו לערכים תקינים שהם תחת סף הצביעה של העור בצהוב. אם כן צהבת זו היא תוצאה טבעית של הלידה וכשלעצמה היא אינה מהווה כל סכנה.

אולם אם "בילירובין" זה מצוי בגוף מעל לערכים הנורמליים, הדבר עלול להעיד על מצב של חולי בכבד או דרכי המרה, דבר הגורם לחוסר היכולת של הגוף לנקות את ה"בילירובין" הישיר מהגוף.

ובצהבת טבעית זו, ישנם חילוקי דעות בין הפוסקים, מאיזה רמה מותר למול, מאיזה רמה יש צורך להמתין, ומתי הדבר נחשב לחולי של כל הגוף שאזי יש להמתין שבועה ימים מעת לעת מזמן הפסקת החולי, כדלהלן.

אך יש סוג של צהבת חולנית שאינה תוצאה טבעית של הלידה. צהבת זו מתאפיינת בכך שהיא מופיעה ב-24 השעות הראשונות לחיים, וקצב עליית ה"בילירובין" הוא מעל 5% מ"ג ליממה, וזה ממשיך לעלות כעבור שבוע. כמו כן ישנן תופעות נוספות של צהבת המהוות מחלה ולעיתים יכולות להיות סכנה. אך לא זו הצהבת היילודים הרגילה שאנו דנים אודתה במאמר זה.

מתי מלים, מתי מחכים שהצהבת תסתיים, ומתי מחכים ז' ימים

כאמור לעיל, בצהבת הטבעית נחלקו גדולי פוסקי זמנינו מה היא רמת הצהבת שבה מותר למול, מתי מלים רק אחרי שתחלוף, ואימתי יש להמתין ז' ימים:

יש אומרים שצהבת כזו שעל פי חוות דעת הרופאים אינה נחשבת מחלה, אינה מעכבת את ברית המילה, ובלבד שיראה המוהל שהתינוק נראה כבריא. אלא אם כן היא ברמה גבוהה כל כך המצריכה החלפת דם.²³

אולם רוב הפוסקים לא קיבלו דעה זו, ולדעתם תמיד כאשר יש צהבת, אף כזו שאינה מחלה, יש לדחות את המילה. אך נחלקו הדעות מאיזה רמה יש לדחות, ומתי יש לחכות שבוע ימים מעת לעת:

יש אומרים שהחל מרמה 5 מ"ג אין למולו עד שיחזור להיראות כמו כל היילודים;²⁴ ואילו מרמה של 10 מ"ג בילירובין יש להמתין שבוע ימים אחרי שיבריא, דהיינו לאחר שתרד הצהבת לגמרי;²⁵

יש אומרים שרק מעל רמה 12 מ"ג צריך להמתין שבוע ימים משעה שיבריא;²⁶

יש אומרים שמעל 10 מ"ג עד 15 מ"ג לא מלים עד שיבריא ואז מלים מיד; ורק אם הגיע לרמה של 15 מ"ג נחשב לחולה שצריך להמתין שבוע מעת שיבריא;²⁷

ויש אומרים²⁸, שכל שלא הגיע רמת הבילירובין ל 13 מ"ג

הגמרא¹³, שריאה ירוקה כשירה. ובהמשך שם: "ירוקה היכי דמי? ככרת". ובתוס'¹⁴ שם מציינים לדברי הגמרא¹⁵ האומרת לגבי זמן קריאת שמע "כדי שיכיר בין תכלת לכרת".

כמו כן מציינו לגבי דם נדה¹⁶ הירוק, שעקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרים. ושם כתבו התוס'¹⁷, שהאי ירוק היינו כאתרוג ולא ירוק ככרת. וכעין לשון זו מציינו בעוד מקומות¹⁸.

ומכלל המקורות עולה, שישנם לכל הפחות ארבעה פירושים (בצבע ירוק: א) ירוק הוא צהוב כצבעי הזהב¹⁹. ב) ירוק כחול, בין תכלת לכרת²⁰. ג) ירוק לבן חיזור מלשון "פניו מוריקות"²¹. ד) כלשונונו בזמן הזה, שירוק כצבע עשב טרי.

ועל פי זה יש להבין מה הכוונה בתיבת "ירוק" שנאמרה בקשר למילה? כמו כן לאיזה מחלה המוכרת לנו כיום מתכוונים הפוסקים בכתבם אודות קטן שנמצא "ירוק"?

והנה ההנחה הרווחת היא, שכוונת חז"ל בדבריהם אודות "תינוק ירוק" בשייכות למילה היא – תינוק שיש לו "צהבת".

ועל כן, בשורות הבאות ננסה לסכם את השיטות העיקריות לגבי קטן שיש לו צהבת – מתי ניתן למול, מתי הברית נדחת עד שיבריא התינוק, ומתי יש להמתין מעת שיבריא שבועה ימים מעת לעת.

"צהבת" טבעית ו"צהבת" שהיא מחלה

להבנת הדברים, יש להקדים ולהבין את המשמעות הפיזיולוגית של "צהבת" בילודים שזה עתה נולדו.²²

החומר הכימי היוצר את הצבע הצהוב בצהבת נקרא "בילירובין", והוא תוצר טבעי של פירוק הכדוריות האדומות שבדם.

מבחינה רפואית ישנן שתי קבוצות של צהבת ביילודים: פיזיולוגית, הנחשבת כתופעה טבעית ושכיחה; ופתולוגית חולנית, הנחשבת כתופעה המופיעה בעקבות מחלה רח"ל.

הסברת הדברים:

כאשר העובר נמצא ברחם אמו, השיליא "מנקה" את הבילירובין שבדמו; אך לאחר היוולדו צריך היילוד לסלק את הבילירובין בעצמו.

מטעם זה, בגוף של יילוד שזה עתה יצא מרחם אמו, יש באופן טבעי רמות גבוהות יותר של "בילירובין" מאשר בגוף של מבוגר, וזאת מחמת שתי סיבות עיקריות: א) ליילוד יש כמות גדולה יותר של כדוריות אדומות. ב) הן מתפרקות יותר. לכן נוצר בגופו יותר "בילירובין".

מאידך, הכבד של היילוד עדיין אינו בשל כל צרכו, ולכן הוא אינו מצליח לקשור את ה"בילירובין" ולהפרישו ולנקות את הגוף ממנו. ומפני כלל הנתונים הללו, רמת ה"בילירובין" מיד לאחר הלידה גדולה מאוד.

באופן טבעי, בתינוק שנולד בזמן ובמשקל לידה תקין, עולה ה"בילירובין" בהדרגה עד לשיא בימים 3-4 לחייו, כאשר רמת השיא של ה"בילירובין" בדם מגיעה עד ל 12 מ"ג; לאחר שלב

13 בחולין מזו, ב.

14 שם ד"ה אלא.

15 ברכות ט, ב.

16 נדה יט, א.

17 נדה יט, ב ד"ה הירוק.

18 כגון לגבי חלב בהמה טמאה שצבעו ירוק – ראה ע"ז לה, ב.

19 תוס' נדה יט, ב ד"ה הירוק. ועיי"ש בתוס' הרא"ש שכתב: "מכאן משמע שסתם ירוק הוא צבע הדומה לחלמון של ביצה או לזהב שנוטה למראה אדמומית"

20 תוס' סוכה לא, ב ד"ה הירוק.

21 ראה כתובות קג, א: "פניו ירוקין סימן רע לו, פניו צהובין ואדומים סימן יפה לו".

22 מבוסס בעיקר על מאמר של ד"ר אברהם שטינברג באסיא ח"ד עמ' 217. ספר רפואה והלכה למעשה של הרב ד"ר מרדכי הלפרין ועוד.

23 בנשמת אברהם ח"ה סי' רסג הביא בשם הגרש"א שכתב בשנת תשנ"ה שמאחר שהסכמת כל הרופאים עתה שצהבת פיזיולוגית אינה חולי כלל, יש לומר שמותר למול תינוק גם כשהוא צהוב, א"כ בוצעה בו החלפת דם שזהו חולי שצריך להמתין משעה שתסור המחלה שבועה ימים. ושם הובא מעשה אודות תינוק שהגיע ביום השלישי ללידתו לרמה של 19 מ"ג וביום החמישי ירד ל 13, ופסק הגרש"א למולו בזמנו. עוד אירע שתינוק שהיה צהוב מאד (לפחות ברמת של 14 מ"ג) ואמר הגרש"א שאם ע"פ חו"ד הרופאים הוא כשיר למילה אפשר למולו.

24 משנה הלכות ח"ב סימן קסח, ועיי"ן גם בחלק יג סימן קעו שהגישה שלו היא להחמיר מצד ספק שמא היא מחלה ממש ולא דבר טבעי.

25 וגם בזה דנו מה הכוונה לגמרי.

26 שו"ת מנחת יצחק ח"ח סי' פח. ולמטה מכך אפשר למול אם נבדק על ידי מומחה גדול. וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סימן תצ שמעל רמה של שנים עשרה אין למולו.

27 כך פסק בשבט הלוי חלק ח סימן רטו. וכתב שבפחות מ 10 אם הצהבת הולכת ופוחתת ניתן למול, כמובן כאשר לא עלה מעל 15 מ"ג.

28 כן הורה למעשה הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשנים האחרונות כמובא בספר מילה שלמה עמ' תי בהערה שם וכן המנהג כיום אצל המוהלים.

אחר שיחזור לבוֹרֵי³³. אך בתשובה זו לא מבורר מה הכוונה ב"צהוב"³⁴.

ונראה לומר, שדברים אלו באו להוציא מדברי פוסקים חשובים אחרים הסוברים שבצהבת טבעית אין צורך להמתין שבע ימים אף פעם.

וכמו שכתב בעל הערוך השולחן וז"ל³⁵: "הדבר פשוט דמיד שנפל בו הדם ונבלע בהאברים יכולים למולו ובזה לא שייך להמתין ז' ימים מיום שהבריא אף שזה נתפשט בכל הגוף, מכל מקום הרי אין זה חולי כלל אלא מעצם הבריאה כן הוא, שזה רואים בחוש שכל תינוק כשנולד נוטה גופו לירקות וביותר לירקות כרקיע מפני שהדם אינו נופל בו מתחלת לידתו אלא אח"כ ביום או יומים או ג' וכו' ונשתנה מראיתו, וזה התינוק לא נפל בו הדם גם בשמיני, אבל מיד כשנפל בו הדם הרי הוא בריא ככל הבריאים.

"וכן משמע מסתימת לשון הפוסקים, וביותר מלשון הגמ' שם שאמר אביי להמתין עד שיפול בו הדם וימולו אותו ע"ש, ואי ס"ד דבעי ז' ימים ה"ל לומר כן. ולכן תמיהני על איזה מהגדולים שרוצים להחמיר להמתין ז' ימים אחר כך".

33 קובץ מנהגי חב"ד בענייני הריון ולידה עמ' 22 יצא לאור ע"י אוצר החסידים תשנ"ב.

34 בספר וימול אברהם הובא מה שסיפר הר"ר יחיאל מיכל רייז שליט"א רב ומוהל בפאריז, שזכה למול הרבה ילדים על ברכי הגה"ק ר' איציקל מפשעווארסק זצוק"ל באנטווערפן. פעם אחת הסתפק בבדוקו את התינוק במראה צהוב שבו, וצעק עליו הר"ר איציקל זצ"ל ואמר: "האם זה תפוח עץ שיש להסתפק אם צהוב או לא, כך מקובלני מהגה"ק משינאווא בעל דברי יחזקאל זיע"א שלא למול כל זמן שרואים מראה צהוב". וסיפר עוד, שפעם היה ספק בגון מראה פני התינוק, ואמר לו הר"ר איציקל, אני לא אהיה סנדק בברית כו שיש בה ספק.

עוד סיפר הרב הנ"ל, שמוזה כמה שנים בא לביתו בפריז אורח מנתניה, וסיפר לו שבמושב זקנים בקרית צאנו נמצא זקן בן צ"ב שנים שטוען בתוקף שבשנה זו ודאי ילך לבית עולמו, ונימוקו עמו, כי בברית מילה שלו היה יהודי גאון וצדיק שנתכבד בסנדקאות, ובראותו שהילד שיש בו מראה צהוב סירב לשמש כסנדק, ואמר שאם יערכו לו ברית עתה יחיה ששים שנה בערך, ואם ימתינו עד שיחלוף המראה צהוב יחיה הילד תשעים ושנים שנה, וכמוכן שהמתינו עם הברית, ועתה שהגיע לגיל צב שנה יודע הוא בבירור שהגיע זמנו. ואכן באותה שנה נלב"ע, יהי זכרו ברוך.

35 יו"ד סי' רסג.

אפשר למולו, והכל לפי ראות עיני המוהל; אך מעל מספר זה אין למולו כי נחשב לחולה. ואחרי שתד הצהבת לפחות מ 10, יש להמתין שבוע ימים.

ושמעתי²⁹ שהרב זלמן שמעון דווארקיין ז"ל, רב דק"ק ליובאוויטש קראון הייטס, היה פוסק שעד 10 מ"ג עושים מילה בזמנה; מ 10 עד 15 ממתנים שירד למטה מ 10, ואזי ממתנים עוד יום שירד עוד קצת ומלים; ולמעלה מ 15 נקרא חולה וממתנים עד שירד למטה מ 10 ואחר כך עוד שבעה ימים.

ומהמוהל הוותיק הר"ר דובער שי' יוניק שמעתי בשם הגרמ"ל לנדא ז"ל, שאם עלה ל 16 יש להמתין שבוע אחרי שירד ל 10, ועד 16 יש להמתין שירד ל 10 ולמול מיד.

ויש לציין את דעת הציץ אליעזר שכתב וז"ל³⁰:

"כל צהבת, ובכל דרגה שהיא, דוחה מילה בזמנה, וכל עוד שמראה הצהבת נראית בכל הגוף, או אפילו ברובו, אין לבצע המילה, על אף קביעת רופא שהיא כבר בתהליך ירידה, ורק כשנראה בעליל שהצהבת בתהליך של שקיעה, דחלפה מרוב הגוף והמראה נהיה בהיר, והרופא קובע שאפשר למול, יש לסמוך עליו, ואזי אם הצהבת היתה פיזיולוגית אין צריך להמתין ז' ימים, ואם נבעה ממחלה יש לדחות המילה ז' ימים מיום הבראתו".

ונראה שהוא מהמחמירים בפיקוח נפש.

דעת רבותינו נשיאינו

והנה, באגרות קודש של הרבי הריי"צ³¹ וכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו³², מובאים דברי אדמו"ר הצמח צדק אשר אפילו בספק ספיקא שהנולד עוד לא התחזק כראוי יש לדחות הברית.

עוד מסופר, שבאחת ההזדמנויות הרבי ענה למזכיר הרב קרינסקי שי' שכאשר התינוק צהוב יש להמתין שבעה ימים

29 מהרב יוסף שמחה גינזבורג שליט"א בשם המוהל ר' משה שי' קליין.

30 בחלק יג סימן פג ד"ה אולם.

31 ח"ט עמ' צ.

32 ח"ז עמ' קמג.

תשובות הלכתיות קצרות משולחן בית ההוראה

אדם ננעל בשירותים בשבת. מה עושים?

שאלה: אדם צעיר ננעל בשירותים בשבת. האם יש דרך שמותר לפרוץ את הדלת, או שמא עליו להישאר שם עד צאת השבת?

תשובה: פריצת דלת של חדר בבנין המחובר לקרקע בשבת אסורה משום סותר על מנת לבנות - לתקן מנעול חדש אחר כך. ופסק אדמו"ר הזקן, שהעיקר הוא כדעה שסתירה כעין זו אסורה מן התורה.¹

ועל כן, אין להתיר לעשות זאת אף על-ידי גוי, כיוון שזהו שבות גמור שלא הותר אפילו במקום צער.

אמנם אם צערו של הבחור הנעול גדול מאוד, ניתן להקל לעשות זאת על-ידי אמירה לגוי שיאמר לגוי אחר שיפרוץ את הדלת, ואזי נחשב כשבות דשבות במקום צער גדול.² כמו כן ניתן לומר לקטן יהודי שיאמר לגוי לפרוץ את הדלת.³

ואם אין אפשרות לעשות זאת באחד האופנים הנ"ל, ולבחור יש צער גדול מאוד מחמת שהות רבה במקום הנעול, הסומך על הפוסקים הסוברים שסתירה כעין זו אסורה מדרבנן בלבד ועל כן מותר לומר לגוי לעשותה במקום צער - אין למחות בו.⁴ אך יש לשאול רב מורה הוראה קודם, כדי שיבדוק את המקרה לגופו.⁵

ואם מדובר באדם מבוגר מאוד או חולה או קטן שיש חשש סכנה בהיותו נעול לבדו בחדר (או מחמת הבהלה או מחמת היותו חלוש וכיו"ב) - מותר ליהודי לפרוץ את הדלת ללא כל פקפוק.⁶

1 שו"ע"ר סי' ש"ג וראה סי"ז. וראה שם, שהעיקר הוא כדעה שדבר זה הוא איסור תורה. וראה גם סי' רעה ס"ב.
2 במכ"ש מהפסד ממון גדול שיש שהתירו להחשיב דבר זה כשבות דשבות. ראה משנ"ב סי' שז ס"ק כד.
3 "כי אין הנכרי עושה על דעת [מה שאומר לו] בעל הבית, אלא על דעת [מה שאומר לו] הקטן, והקטן אין דעתו כלל על מנת לבנות". אשל אברהם מבוטשאטש סי' ש"ז בסוף דבריו. וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' לט.
4 שהיא אינה לשם תיקון טוב יותר מהמצב הקודם.
5 ראה בדברי אדמו"ר הזקן שם, ש"אין למחות במקילין, אבל כל אדם יחמייר לעצמו כסברא הראשונה שהיא עיקר".
6 "יא שאם השבירה נעשית באופן שהדלת מתקלקלת ג"כ, ה"ז מקלקל ואיסורו דרבנן - ראה מלכים אומניך גו. אך ראה שו"ע"ר סי' תקיח סכ"א וסי' שצד ס"ג שהשבירה היא איסור דאורייתא.

(ועוד: ע"פ מ"ש בביאור הלכה סי' שצד, ג ד"ה מלאכה י"ל שעצם הסתירה להוצאת הבחור ה"ז סותר על מנת לתקן. אבל ראה שו"ת צ"צ או"ח סי' כ ס"ג דסותר לא נחשב תיקון אלא ע"מ לבנות במקומו. אך ראה גם חידושי הצמח צדק לש"ס לט, א).

עוד יש להעיר, משו"ע"ר סי' רנט ס"ז "ומן התורה אין איסור אלא כשסותר גוף הבנין אבל לא כשסותר פתחו. אלא שחכמים הוא שגזרו שלא לסתור דלתות של בנין המחובר לקרקע". ומ"מ, כיוון שבסי' ש"ג שם כותב שגם שבירת דלת של בנין אסורה מדאורייתא, ועד"ז מבואר בשו"ע"ר סי' תקיט ס"ד, ה"ז לכה"פ ספק איסור תורה. ובקצוה"ש סי' קיט סט"ו כתב בסתם דהוי דאורייתא.
7 ראה שו"ע"ר סי' שכח סט"ו.

וכן כתב בספר שובע שמחות³⁶ וז"ל: "תינוק שנדחית מילתו מפני שהיתה לו צהבת גבוהה והבריא אין צריך להמתין שבעה ימים מעת שהבריא, אלא ימולו אותו מיד לאחר שהבריא שמאחר והצהבת היא דבר מצוי אצל תינוקות רבים אין ממתנים עליה שבעה ימים מעת שהבריא. ואם הבריא ביום חמישי או שישי וכבר עבר יום השמיני ללידתו אין למולו בימי חמישי ושישי אלא ידחו המילה ליום ראשון".

וזו הייתה כוונת רבותינו לומר, שמנהגינו הוא להמתין שבע ימים אחרי צהבת, אך לא נתפרש בדבריהם ממתין נחשב כצהבת שיש להמתין אחריה שבע ימים.

גם תהליך טבעי עלול להוות חולי

ואולי יש לכאור דבריהם: הגדרת מחלה שיש להמתין מעת ריפויה ז' ימים, אינה תלויה בנסיבות שגרמו לצהבת, אלא בעצם הופעת תסמינים מעבר למקובל. ומדברי רבותינו נשיאינו נראה ברור, שגם כצהבת טבעית ופיזיולוגית ישנן רמות חריגות המגדירות את הצהבת כחולי בכלל גופו, ועל כן גם בהם יש להמתין ז' ימים מעת חלוף המחלה.

וכדברים אלו כתב בעל משנה הלכות³⁷, שצריך להמתין שבעה ימים אחרי צהבת. וכן נהגו להורות פוסקים רבים נוספים.

עוד יש להעיר, שאין לקבוע את מצבו של התינוק - האם הוא בגדר בריא או לא - רק על פי מספר ה"בילירובין", אלא יש להתחשב בגורמים נוספים כמו משקל התינוק, גיל הופעת הצהבת, מגמת הצהבת - אם בעליה או בירידה, ובדיקות נוספות הנעשות לוודא שאין לתינוק בעיות אחרות הגורמות את הצהבת.

סיכום:

• במקורות ההלכתיים ישנו הבדל בין "חולי" הקיים בגופו של תינוק ובין כאב ספציפי המצוי בו בנוגע למילה: כל עוד מדובר בכאב ספציפי, ניתן למול מיד בחלוף הכאב; אולם כאשר מדובר אודות "חולי" - יש צורך להמתין שבעה ימים מעת לעת מזמן סיום החולי.

• במקורות ישנה גם התייחסות לתינוק שנמצא "ירוק" ביום השמיני ללידתו, ולדעת הפוסקים הכוונה לתופעה הנקראת בימינו בשם "צהבת" המצויה אצל ילודים.

• בשונה מ"צהבת" עם תסמינים מיוחדים הנובעת מחולי ממשי, ה"צהבת" האמורה המצויה בדרך כלל אצל ילודים היא תהליך טבעי הנובע מהלידה, ועל כן ברוב המקרים היא לא תיחשב "חולי" המצריך המתנת שבעה ימים מעת סיומו.

• אמנם מדברי רבותינו נשיאינו עולה, שגם כצהבת טבעית זו ייתכנו אופנים שהיא תיחשב למחלה ובסיומה יהיה צורך להמתין שבעה ימים מעת לעת. אך יש פוסקים שאינם סבורים כך.

• למעשה, בדברי הפוסקים האחרונים ישנה התייחסות נרחבת לרמות הצהבת הטבעית ונכתבו כללים שונים מתי מותר למול עוד בהיותה קיימת, מתי יש צורך להמתין שתחלוף, ומתי יש להמתין שבעה ימים מלאים מעת סיומה.

• בדרך כלל, למוהלים הוותיקים והמנוסים ישנן הוראות וקבלות שנמסרו להם, וכל אחד נוהג בזה כהוראת רבותיו.

36 להגאון רבי יצחק יוסף שליט"א פט"ז ס"ג.

37 ח"ו סי' קעט.

שו"ת בדיני הלוואת מטבע-חוץ

מאת הרב אליהו קירשנבוים שליט"א
דיין בבית דין צדק כפר חב"ד

שאלה: מהי הדרך הטובה ביותר לבצע הלוואה דולרית בארץ ישראל?

תשובה: בארץ ישראל, בה המטבע החוקי היוצא הוא השקל החדש, הדרך הראויה ביותר לבצע הלוואה דולרית, היא כאשר ללווה יש לכל הפחות דולר אחד משלו ברשותו מלבד הסכום שניתן כהלוואה. ודבר זה יכול להתבצע גם על-ידי שהמלווה או מישהו אחר נותן לו דולר לשם כך.

כאשר קיים תנאי זה, ניתן לבצע את ההלוואה הדולרית לפי כל הדעות וללא כל חשש ריבית.

נימוקי התשובה: לדעת רוב הפוסקים, מטבע-חוץ, שהוא אינו המטבע החוקי של המדינה בה מתבצעת ההלוואה, נחשב כ"פירות" (מונח המתייחס להלוואת כל מוצר שווה-כסף שאינו הכסף עצמו) ביחס למטבע המקומי והחוקי של המדינה. ודבר זה נכון גם כלפי הדולר בארץ ישראל.¹

ועל כן, הרוצה לבצע הלוואה דולרית בארץ ישראל, עליו לקיימה בהתאם לתנאי ההיתר להלוואת "פירות".

והנה, ב"פירות", שהם כל דבר שאינו מטבע הכסף היוצא במדינה, חז"ל אסרו לקיים הלוואה מחשש שמא בעת החזר ההלוואה יעלה ערכם של ה"פירות", וכאשר יחזיר הלווה את כמות ה"פירות" שלוה לאחר עליית ערכם – הרי זה נחשב לריבית מדרבנן.

חז"ל נתנו כמה היתרים לביצוע הלוואה כזו, והטוב והמתאים ביותר מביניהם בשייכות להלוואת מטבע חוץ, הוא ההיתר הנקרא "יש לו ללווה". והיינו כאשר אצל הלווה קיים סוג ה"פירות", המוצר השווה-כסף, הניתן בהלוואה. באופן זה התירו חז"ל לבצע את ההלוואה ללא כל פקפוק.

נ"טעם ההיתר הוא: לעניין איסור ריבית דרבנן,² חז"ל רואים את מעט ה"פירות"

שבידי הלווה, כאילו הוא נכנס לרשות המלווה תחת ה"פירות" שניתנו בהלוואה.³ ואם כן, "כשנתייקרה אחר כך – ברשותו (של המלווה) נתייקרה", ואין כאן תוספת הניתנת מהלווה עבור ההלוואה.⁴

שאלה: אדם שהלווה לחבירו דולרים בארץ ישראל, וביום הפירעון שער הדולר עלה. האם מותר לו לקבל חזרה את אותו סכום דולרים שהלווה גם אם ערכם עלה?

תשובה: בהלוואה דולרית, מותר ללווה להחזיר את אותו סכום דולרים שקיבל מהמלווה, אף שערך הדולר עלה מאז מתן ההלוואה.

נימוקי התשובה:

כאמור בתשובה הקודמת, הדרך הטובה ביותר לבצע הלוואה דולרית בארץ ישראל היא, על סמך ההיתר "יש לו", שמשמעותו היא – שאצל הלווה קיים לפחות דולר אחד מלבד הסכום שניתן כהלוואה. כאשר ההלוואה התבצעה במצב זה, מותר ללווה להחזיר את מלוא הסכום שקיבל בהלוואה, על-אף עליית המחיר ללא כל חשש.

אבל גם במקרה שאצל הלווה לא היה דולר משל עצמו בשעת ההלוואה, בדיעבד, יש לסמוך על הסוכרים שכיוון שהדולר מצוי וניתן לרוכשו בכל עת לפי שער יציג – הרי זה נחשב כדבר ש"יצא השער" שלו ושכח לקנותו,⁵

3 על כל טיפה וטיפה הניתנת בהלוואה, אומרים אנו שטיפת היין של הלווה היא כנגדה.

4 לשון רבינו הזקן בס"ל. וראה שו"ע סי' קסב ס"ב.

5 ו"הקילו בזה הואיל ואין בזה ריבית של תורה" – לשון רבינו שם. וראה בב"י (דף שפ) וז"ל: "עיקר טעמא משום דכיון דמדרבנן הוא בטעמא כל דהוא אקילו ביה רבנן". ולכן "מותר ללוות הרבה על טיפה אחת, וכן ע"ה דלא ידע דבעי להקנות" גם כן מותר ללוות כאשר יש ללווה מעט מאותו המין. וראה מה שכתבנו בזה בהרחבה בקיצור דיני ריבית ע"פ פסקי רבותינו נשיאנו עמ' 80 בהערה.

6 ראה שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' קט: "כיון ששכח לקנות אותו באיזה שער שהוא, אף על פי שהשער עולה ויורד, מכל מקום כל יום יש לו שער חתוך ובשער זה הסוחרים מוכרים, ושכחיה סחורה אשר

ודבר זה מתיר הלוואת "פירות". וכיוון שכתב רבינו הזקן בדיני ריבית ש"בשל סופרים הלך אחר המיקל", אם כן בדיעבד, אף אם התברר שלא היה ללווה מטבע משלו בשעת ההלוואה – ודאי צריך הלווה להחזיר סך מטבע-חוץ שלוה אפילו התייקרה מטבע זה בינתיים, כדעת הפוסקים הסוכרים שמטבע-חוץ המצוי לקנותו נכלל בהיתר "יצא השער".

שאלה: אדם שנתן לחבירו הלוואה דולרית בארץ ישראל, וביום הפירעון אין ללווה דולרים – האם מותר לו להחזיר את ההלוואה בשקלים? ולפי איזה שער?

תשובה: מותר להחזיר את ההלוואה הדולרית בשקלים, לפי ערכו של הדולר ביום החזרת ההלוואה.

לדוגמה: אם ההלוואה הייתה בסך 1,000 דולר ובשעת הפירעון שער הדולר הוא 3.55 עליו להחזיר 3,550 ש"ח, בין אם בשעת ההלוואה שער הדולר היה גבוה יותר ובין אם היה נמוך יותר.

בנוסף לסכום זה, על הלווה לתת למלווה את סך עמלת החליפין עבור המרת סכום הדולרים שניתן בהלוואה בשקלים חדשים.

נימוקי התשובה:

כאשר התבצעה הלוואה דולרית, על הלווה להחזיר דולרים כסכום ההלוואה,

היא היסוד בהלכה זו". וכן דעת הגר"י גולדברג ע"ה בקובץ הישר והטוב ח"ד עמ' ריא.

אבל בברית יהודה עיקרי דינים פ"ג הערה כח כתב: "והיתר ד"צא השער נראה דלא שייך במטבע חוץ, שהרי השער משתנה בכל יום".

ויש לעיין בכללות הדין של "יצא השער" האם זהו היכי תימצא בלבד שהדבר מצוי לקנות, או שמא הדגש הוא שמצוי לקנותו באותו השער בו ניתנה ההלוואה, ואז, אם השער משתנה בתדירות גבוהה לא מהני.

ולהעיר, שבשוע"ר לא הוזכר בהקשר לדיני "סאה בסאה" הדין דשער קבוע "ונמשך זמן ארוך" כמו שהוזכר בסעיף כו לגבי פסיקה, אלא כתב דבעינן "שער קבוע" בלבד.

7 בהלכות ריבית ס"ו.

1 ראה מה שכתבנו בזה בהרחבה בגיליון מבית ההוראה מס' 15.
2 ש"ך סימן קסב ס"ק ו. שוע"ר ס"ל.

כאמור לעיל בתשובות הקודמות (באופן כללי, סתם הלוואה היא על דעת להחזיר כעין שלוה, באותו המין שקיבל⁸).

והעובדה שבעת ההלוואה המלווה מסכים לקבל סכום שקלים כפי ערך הדולרים בשעת ההלוואה אינה אלא המרה של הדולרים כעת לשקלים. והרי זה כלוה סאה חיטים באופן המתור, שמתור לו להחזיר דמיהן בעת הפירעון⁹.

אמנם כיוון שהלווה מחוייב להחזיר למלווה את מלוא סכום הדולרים שלוה, על כן סכום השקלים צריך לכלול גם דמי עמלת החליפין, כיוון שרק בתוספת סכום זה יכול המלווה בסופו של דבר לקבל את מלוא הסכום שניתן בהלוואה¹⁰.

שאלה: באיזה אופנים ניתן לתת בארץ ישראל הלוואה בדולרים, ולהתנות את פירעון ההלוואה בשקלים?

תשובה: אם בעת ההלוואה קבעו שהפירעון יהיה בשקלים על-פי שער הדולר של זמן ההלוואה – הדבר מותר. לדוגמה: אם מלווה 1,000 דולר ושער הדולר ביום ההלוואה הוא 3.55 ש"ח לדולר, יקבעו שהפירעון יהיה 3,550 ש"ח בכל אופן, בין אם שער הדולר יעלה ובין אם ירד.

ובמצב זה, אם הלווה והמלווה רוצים, יכול הלווה להחזיר בפועל סך דולרים כפי ערך סכום השקלים האמור. וזאת אף אם שער הדולר ירד בינתיים, ובכדי להחזיר סכום של 3,550 ש"ח, על הלווה לתת יותר מ-1,000 דולר.

נימוקי התשובה:

כאשר המלווה נותן דולרים אבל בשעת ההלוואה קובע את סכום הפירעון בשקלים כפי ערך הדולר בעת ההלוואה, הרי זה כאילו המלווה והלווה מגדירים ביניהם שההלוואה אינה דולרית אלא שקלית, וממילא הרי זה כהלוואת סכום כסף תמורת השבת אותו הסכום, שאין בה כל חשש התייקרות ושינויי שערים.

בלשון ההלכה נקרא היתר זה "עשהו דמים"¹¹. כלומר: אף שבפועל מה שניתן ללווה הוא "פירות", מכל מקום, הערכת ה"פירות" בשווי הכספי שלהם וקביעת הפירעון בסכום כסף זה, הרי היא כאילו הפכו את ההלוואה להלוואת סכום כסף¹²; ובהלוואת כסף לא קיים

החשש של שינויי השווי כיוון שבמטבע כסף "היוצא בהוצאה" – "אין בה יוקר וזול"¹³.

וכיוון שמדובר בהלוואה שקלית, ניתן לפרוע גם ב"פירות", בכמות דולרים, השווה לערך הכסף בשעת הפירעון. דמה לי הן ומה לי דמיהן¹⁴.

שאלה: מהי הדרך הנכונה להלוות שקלים ולקבוע מראש שהפירעון יהיה בדולרים?

תשובה: כאשר אדם רוצה לתת שקלים על מנת לקבל לאחר זמן סכום דולרים שנקבע לפי השער של זמן ההלוואה – לכתחילה ראוי לעשות זאת רק כאשר אצל המקבל קיים בעת ההלוואה סכום דולרים כפי שהוא נדרש לפרוע. אזי יכול המקבל לפרוע לאחר זמן סך דולרים זה, גם אם שער הדולר עלה בינתיים.

אמנם, אם אירע וניתנו השקלים מבלי שסכום הדולרים שנקבע לפירעון קיים בשעת ההלוואה אצל המקבל – בדיעבד ניתן להקל ולפרוע את סכום הדולרים שסוכם, גם אם שער הדולר עלה.

בשונה ממצב של "עשהו דמים" שבו מגדירים מלכתחילה את ההלוואה כשקלית. וראה ברית יהודה פ"ח הערה ד שנתקשה בדברי רבינו הללו (ולכאורה לזה כיוונו במראי מקומות בהוצאה החדשה ולא כנדפס שם: "פ"ח הערה ד").

אכן, לאחר עיון נוסף נראה, שיותר מסתבר להעמיד את דברי רבינו האמורים במקרה אחר והיינו הלוואת מטבע זהב בתמורה להחזרת סכום מעות חנושת השווה לערך סכום מטבע הזהב בעת ההלוואה, וכיו"ב כל הלוואת מטבע שהוא בגדר "פירות" על מטבע אחר שהוא גם בגדר זה.

במצב זה, שייך החשש של התייקרות מטבע הנחושת מבלי שתחול התייקרות גם במטבע הזהב, והרי זה ממש כעין הדוגמה המובאת לעיל בסמוך בסעיף ל שם – הלוואה מפורשת של סאה חיטים על מנת לפרוע סאה דוחן, שאף "ששניהם בשער אחד עכשיו, אסור... שמא לאחר זמן ישתנה השער ויהיה המין שיפרענו שוה יותר ממין שהלווה והרי זה אבק רבית".

ועל זה כתב במוסגר: "ואין צריך לומר בהלוואה מפורשת במעות על מעות". והיינו שבאותן מעות בהן קיים דין יוקר וזול, כמבואר להלן בסעיף לג במוסגר לגבי מטבעות זהב וחנושת, חשש הרבית מחמת היוקר חמור יותר מפירות ממש. זאת מפני שמצד אחד מדובר על מטבעות שנתניתן יותר "זומה להלוואה" מלמכירה; ומצד שני יש בהן יוקר וזול.

ואולי מסיבה זו כתב דברים אלו בסוגריים, כיוון שכל דין זה נכון אך ורק לפי השיטה המזכרת להלן בסעיף לג בסוגריים, עליה כתב שם "וכל ירא שמים יחמיר לעצמו".

ולפי זה, בזמנינו הנפקא מינה תהיה בנוגע להלוואת מטבע חוץ אחד על מנת לפרוע במטבע חוץ מסוג אחר, כמו הלוואת דולרים לפרוע ביורו לפי שער שעת ההלוואה, שדבר זה אסור שמא יתייקר היורו ויהיה בזה איסור רבית דרבנן. וצ"ע.

13 שוע"ר שם ס"ג.
14 ראה ברית יהודה פרק יז הערה יד. ושם הביא שיש אוסרים. וצ"ע מה שכתב שם בדעת רבינו הזקן. וראה מה שכתבנו בקיצור דיני רבית והיתר עיסקא הנ"ל עמ' 54 הערה 16.

ובכל אופן, ראוי שלא להשתמש בלשון הלוואה, אלא בלשון נתינה והתחייבות לפירעון.

נימוקי התשובה:

המציאות של נתינת מטבע מקומי על מנת לקבל מטבע חוץ כלשהו, כולל דולרים, לדעת הרבה פוסקים תיחשב בהכרח כקנייה: שולם כסף (מטבע מקומי), בכדי לקבל "פירות" ושווה-כסף (מטבע חוץ) בתמורה.

וכיוון שמדובר על קנייה ומכירה, באים אנו לדיני "פסיקה", שתוכנם הוא תשלום מראש עבור מוצר שיימסר לקונה בעתיד כפי שער המוסכם בעת התשלום.

והנה, במצב של תשלום מראש, ישנו איסור מדרבנן לקבל הטבות כלשהן מהמוכר. כיוון שהתשלום נעשה לפני קבלת המוצר, שהוא זמן חיוב התשלום במכר, הנתניה המוקדמת נחשבת מדרבנן להלוואה, ואין לנותן לקבל עבור כך הטבה כלשהי.

כחלק מדין זה, אסרו על המוכר להתחייב על אספקת המוצר לפי השער העכשווי, שמא במועד הפירעון מחיר המוצר יעלה, ואספקתו כשער הזול תיחשב כרביית.

אמנם, כאשר ברשות המוכר קיים המוצר בעת נתינת הכסף, "עשאו חכמים נתינת הכסף" על ידי הקונה "כאלו הוא קנין גמור"¹⁵. להקנות הסחורה ללקוח מיד. ואין כאן המתנת מעות¹⁶.

ישנו היתר נוסף לדין זה: כאשר יש "שער ידוע וקצוב בשוק שהכל מוכרים בשער אחד מפני שהיא מצויה הרבה בשוק". ולדעת כמה פוסקים, המציאות של הדולר, וייתכן גם מטבעות חוץ מצויות נוספות, עונים על תנאים אלה. וניתן להתיר על פי זה לפסוק על שער שבשוק. ובדיעבד, בוודאי ניתן לסמוך על דעות אלה, ויש למקבל לפרוע כפי שפסקו ביניהם.

והנה, יש אומרים¹⁷ שנתנית מטבע כסף בהלוואה מפורשת תמורת התחייבות לפרוע "פירות" תיחשב כהלוואה ולא מכירה. ולפי זה, אם במועד הפירעון שער הדולר יעלה, הרי זה איסור רבית ממש לפרוע מהדולר כפי שער זמן ההלוואה. ועל כן אין להזכיר בנתינה זו לשון הלוואה כדי שלא להיכנס לחששות אלו.

15 לעניין היתר רבית דרבנן.

16 לשון רבינו הזקן בסעיף ג.

17 ראה תורת רבית פרק יט בירור הלכה ה.

בנוגע לדעת רבינו הזקן בעניין זה יש להסתפק. דהנה, בסעיף ל כתב "ואין צריך לומר בהלוואה מפורשת במעות על מעות אחרות", ובשטחיות נראה, שניתכן מציאות של הלוואה במטבע אחד מול מטבע אחר. אך לעיל בהערה 12 ביארנו שהדברים מתייחסים לשני סוגי מטבעות שהן "פירות" ביחס למטבע כסף, עיי"ש. וצ"ע ובירור דבר זה.

8 ראה נתיבות המשפט סי' קז סק"ד. ובכ"מ.

9 ראה שוע"ר הלכות רבית ס"ל.

10 ראה ברית יהודה עיקרי הדינים פ"ג סי"ג.

11 שוע"ר שם סעיף לב.

12 והנה, בקיצור דיני רבית והיתר עיסקא הנ"ל עמ' 64 בהערה 16 כתבנו, שמלשון רבינו הזקן בסעיף ל במוסגר: "ואין צריך לומר בהלוואה מפורשת במעות על מעות אחרות" משמע, שאם מלווה במפורש במטבע אחד, דולר, על מנת שהחזור יהיה במטבע אחר, שקל, הדבר אסור אף אם יקצבו מראש את הסכום לפירעון בשקלים;

שידוך הנעשה על-ידי כמה שדכנים – כיצד מחלקים ביניהם את השכר?

מאמר שלישי בסדרה

מאת הרב אברהם מאיר רבינוביץ שליט"א

דיין בבית דין צדק כפר חב"ד

פעמים רבות כלל הפעולות השייכות לשידוך נעשות על-ידי שדכן אחד; אבל לעיתים קורה, שבסגירת שידוך אחד מעורבים כמה שדכנים, אשר לכולם חלק בהבאת השידוך לידי גמר. צורת חלוקת העבודה משתנה מאוד ממקרה למקרה, ובמקרים רבים – בהתאם לצורה זו יש לחלק גם את שכר השדכנות. במקורות הקדומים אנו מוצאים חלוקה של עבודת השדכנים בשידוך מורכב לשלשה חלקים: 'מתחיל', 'אמצעי' ו'גומר'.

להלן במאמר זה נפרט כמה כללים מרכזיים בנושא זה, על-פי דברי הפוסקים שעסקו בנושא זה לאורך הדורות האחרונים.

שידוך מורכב

שידוך המורכב מפעולותיהם של כמה אנשים, מעלה שאלות גדולות בנוגע לתשלום שכר השדכנות – למי צריך לשלם וכמה?

כדי לענות על כך, עלינו לעיין שוב במקור החיוב בדמי שדכנות¹. הפוסקים למדו את השורש לתשלום דמי שדכנות, גם במקרה שהשדכן פעל מיוזמתו ולא נתבקש לעבוד על-ידי הצדדים, מדין "יורד לשדה חברו ברשות"² שכיוון שגרים לו הנאה בפעולתו, הרי הנהנה חייב לשלם לו עבור הנאה זו. והדבר נמדד לפי המקובל לשלם באותו מקום עבור אדם העושה פעולה כעין זו.

ועל-פי זה, כאשר כמה אנשים פעלו לשם השגת התוצאה, יש לשלם לכולם יחד את הסכום שמקובל לשלם עבור אדם הפועל להבאת תוצאה זו, וכל השותפים במלאכה יחלקו ביניהם את הסכום המדובר, כל אחד יקבל כפי חלקו היחסי בעבודה.

1 עסקנו בנושא זה בהרחבה בגיליון מס' מס' 1 עמ' 26 ואילך. במאמר זה הובאו תמצית הדברים לצורך ביאור המענה לשאלה האמורה.
2 ראה שו"ע חו"מ סי' שעה. וראה בהרחבה מה שכתבנו בזה בגיליון מס' 16 שם.

מגוון פעולות, תוצאה אחת

ליתר המחשה: כאשר כמה אנשים ירדו לתוך שדה של אדם אחר וטיפחו אותה – אחד חרש, אחד זרע, ואחד השקה, אזי הדין יהיה כך: אם נהוג לשכור פועל לכל אחת מעבודות אלו בנפרד, יצטרך בעל השדה לשלם לכל אחד כפי הנהוג לשלם עבור כל מלאכה; אבל אם נהוג לשכור פועל אחד לכל העבודות, ובדרך זו שכר הפעולה זול יותר משכירת פועל לכל עבודה בנפרד – יוכל בעל השדה לשלם לכולם יחד כפי שנהוג לשלם לפועל אחד העושה את כל העבודות, והם יחלקו ביניהם כפי ערך היחסי של כל עבודה לבדה.

וכך גם בשידוכים: שדכנות כוללת מגוון פעולות שיש לעשותן עד התוצאה של הבאת השידוך לידי גמר: להציע את השידוך לצדדים, לעזור להם במו"מ ביניהם, לפעמים יש צורך לחוץ אותם בנקודות מסוימות ולשכנעם, להדגיש בפניהם את הצדדים החיוביים, לרכז חילוקי דעות וכדומה. על כל עבודות אלו יחד המביאות את התוצאה הסופית של גמר השידוך – מקבל השדכן את התשלום.

ועל כן, אם כלל פעולות אלו התחלקו בין כמה אנשים, הצדדים אינם צריכים

לשלם אלא כסך דמי שדכנות הניתנים לשדכן אחד העושה את כל הפעולות הללו כפי הנהוג באותו מקום; וכל השותפים בהבאת השידוך אל הפועל – יחלקו ביניהם שכר זה, כל אחד יקבל כפי פעולתו³.

תקנות קדומות

כבר בתקנות קדומות של קהילות ישראל, מצינו התייחסויות לאופן חלוקת השכר בין כמה שדכנים. היו מקומות שהתקנות קבעו ששכר השדכנות יתחלק באופן שווה בין השדכן הראשון, ה'מתחיל', ובין השדכן המסיים, ה'גומר'; ואילו ה'אמצעי' אינו מקבל כלום⁴. וכך מופיע בפנקס ועד ד' מקבל כלום⁵.

3 ליתר ביאור: הנהנה אינו צריך לשלם יותר משווי ההנאה שלו, ושווי זה נמדד לפי גובה התשלום שמקובל לשלם לאדם המביא הנאה זו, כולל כל שלביה מתחילה ועד סוף. ואם העובדים חילקו את העבודה שהרבה פעמים קשה לשער את התשלום.

4 ייתכן שהסיבה שהביאה לכך שיתקנו תקנות בקשר לקביעת שכר קבוע ל'מתחיל', 'אמצעי' ו'גומר' היא העובדה שהרבה פעמים קשה לשער בכל שידוך בנפרד כמה כל אחד מהשדכנים הועיל, ולכן קבעו בזה כללים כלליים כדלהלן, להקל על ביצוע החלוקה.

5 בטעם הדבר אולי אפשר לומר, שבאותם זמנים

ארצות⁶.

אולם במשך הדורות השתנה המנהג בזה, ותיקנו שמחלקים את דמי השדכנות לשלשה חלקים שווים הניתנים ל'מתחיל', 'אמצעי' ו'גומר'⁸. וכן היה המנהג בפראג⁹. ולפי דרך זו מקובל גם היום לחלק את שכר השדכנות¹⁰, וכפי שיתבאר להלן.

גדרו של 'מתחיל'

במקורות הקדומים החלוקה בין 'מתחיל', 'אמצעי' ו'גומר' היא כזו: 'מתחיל' הוא השדכן המביא את הצעת השידוך לשני הצדדים; 'אמצעי' הוא הממשיך במשא ומתן ביניהם בנוגע לנושאים מהותיים; ואילו 'הגומר' הוא המסיים ומסכם את הדברים ומביא לגמר השידוך¹¹.

הנדוניא שנותנים הצדדים לחתן ולכלה, אך כיום אין המנהג כך¹³).

אך אם גם בלעדיו הייתה ההצעה ידועה – אין המציע נקרא 'מתחיל' מחמת הצעתו לבדה ואינו מקבל שכר¹⁴, אלא אם כן הוא עסק בפרטים שבין הצדדים, ואף השווה ביניהם בפרט מסוים¹⁵.

שדכן שנתן רשימת שמות

ובעניין זה יש להוסיף ולהבהיר עוד: כאמור, הצעת הצעה לפני הצדדים מחשיבה את המציע כ'מתחיל' רק אם מחמת הצעתו הצדדים התחילו לשקול את ההצעה ולחשוב עליה מחמת הצעתו; אבל שדכן שמציע הצעה והצעתו לא גרמה לצדדים לחשוב עליה ברצינות – אינו נחשב ל'מתחיל' והוא אינו בגדר שדכן כלל ולא מגיע לו שכר שדכנות.

13 באותם ימים, גובה שכר השדכן נקבע לפי גובה הנדוניא וכיו"ב. וכיוון שהנדוניא הייתה מרכיב עיקרי בנושא השדכנות, ה'מתחיל' היה נחשב שדכן רק אם הוא עסק גם בנושא זה. אבל המנהג היום הוא, לשלם לשדכנים סכום קצוב ללא קשר לגובה הנדוניא, לכן 'מתחיל' נחשב שדכן מחמת עצם הצעת הרעיון גם ללא התעסקות בנדוניא. ובשו"ת בצל החכמה ח"ג סי' י הוסיף וביאר, שבזמנינו הרבה פעמים מקפידים הצדדים שהשדכן לא ידע את כל הפרטים שהתנו ביניהם, ובמיוחד בענייני כספים. ועל כן בוודאי שלא ניתן לומר שהגדרת שדכן היא כאשר עוסק בנושא זה.

ובוודאי שלפי הנהוג בקהילת אנ"ש חסידי חב"ד שבדרך כלל הוצאות החתונה ושכירות נחלקות בין הצדדים בשווה, בוודאי שאין צורך שהשדכן יעסוק בנושאים הכספיים כתנאי לקבלת שכר. 14 פתחי תשובה סי' קפה סק"ג בשם שו"ת שב יעקב חו"מ סי' יג. ערוך השולחן סי' קפה סי"ב. שו"ת בצל החכמה ח"ג סי' י. 15 שאזוי יחשב הוא כעושה את חלק העבודה של 'אמצעי' – ראה להלן בהמשך העניין.

גדר 'מתחיל' הוא מי שהציע את השידוך באופן שקודם הצעתו לא עלה על דעת הצדדים להתקשר ביניהם. באופן זה, גם אם הוא לא עסק בפרטים נוספים הוא נקרא 'מתחיל' וחייבים לשלם כמגיע לו.

אך בימינו השתנה המנהג בזה, ולהלן נבאר את גדריהם בהתאם למציאות הנהוגה כיום:

גדר 'מתחיל' הוא מי שהציע את השידוך באופן שקודם הצעתו לא עלה על דעת הצדדים להתקשר ביניהם. באופן זה, גם אם הוא לא עסק בפרטים נוספים הוא נקרא 'מתחיל' וחייבים לשלם כמגיע לו¹².

(בתקנות הישנות מופיע, שה'מתחיל' יקבל חלקו רק אם עסק גם בסכום

ס"ב. ועיין משפטיך ליעקב ח"ב סי' כו סק"ב האם הם שותפים מלאים משני הצדדים או שכל אחד מקבל מצד אחד בלבד. 12 ואף אם ל'מתחיל' מלכתחילה לא הייתה היכולת לגמור את השידוך, כמו בחור צעיר שהציע הצעה אך אינו מתאים לפעול את שלבי השידוך האחרים, חייבים לשלם לו שלישי. ראה משפט שלום סי' קפה סק"ח. הליכות ישראל סי' לג ד"ה והוצא. אגרות משה שם.

או מקומות סברו, שפעולת ה'אמצעי' השייכת לקירוב הדעת בין הצדדים כדלהלן, אינה פעולה הראויה לשכר. ובדוגמת המקובל בימינו שר"מ או משפיע בישיבה הממליץ על הבחור ומשבח אותו אינו נוטל על זה שכר גם אם השקיע בכך משך זמן. ודברים אלו משתנים לפי המצב הנהוג בכל זמן ובכל מקום.

6 פנקס ליטא אות לד. הובאו הדברים בפתחי תשובה חושן משפט סי' קפה סק"ג.

7 ובגדר התשלום ל'מתחיל', אף שיש מקום לומר שהעיקר הוא הבאת השידוך לידי גמר על ידי ה'גומר', נחלקו הפוסקים: יש הסוברים שזהו מעיקר הדין, וכן משמע בנודע ביהודה חנינא חו"מ סי' לו שכתב שחייבים מדין שותפים. וכ"כ באגרות משה חו"מ ח"א סי' מט. אמנם בשו"ת ר' טיאה וויל שם ס"ג הוכיח משו"ת הרא"ש שזו תקנה בלבד.

8 כך פסקו הנודע ביהודה שם, העטרת צבי בחו"מ סי' קפה סק"ז, שו"ת שב יעקב חו"מ סי' יג – הובא בפתחי תשובה סי' קפה חו"מ סק"ג.

9 הובא בתשובת ר' טיאה וויל חו"מ סי' ט, שכן היה המנהג בפראג על פי תקנות המהר"ל מפראג.

10 כאמור לעיל, מנהג זה אינו מוסכם בכל המקומות. ובערוך השולחן סי' קפה סי"ב כתב, ש'נהוג עלמא ליתן חלק קצת גם לאמצעי'. וכן כתב באבן העזר סי' נ סמ"ב. וכך כתב גם בפתחי חושן שכירות פי"ד. וראה גם בשו"ת אבני חפץ סי' כח סק"י שפסק שאם ה'מתחיל' היה גם ה'גומר' ה'אמצעי' נוטל משהו בלבד. וגם זאת רק אם ה'אמצעי' תובע את השדכן, ולא את המחזיקים, אבל אם היו שלושה שדכנים חולקים בשווה.

אמנם בשו"ת אבני נור חו"מ סי' לו הביא גם את המנהג שא'אמצעי' מקבל שלישי.

ובספר משפטי יוסף פ"ב הערה כט פסק למעשה לתת תמיד שלישי לאמצעי'. וכן הובאו דברי הגאון הרב מגמ הכהן שפרן שליט"א בהישר והטוב ח"ה עמ' כו, שלעולם יחלקו בשווה. שהרי אין סוף לבדיקות שאפשר לעשות בנוגע לחלוקת העבודה, ועל כן יש להגדיר זאת כתקנה. ומצינו כעין זה בכמה מקומות בחז"ל.

ועדיין יש לעיין מה הדין אם ה'מתחיל' פעל גם לאמצעי', וגם מיהו אחר פעל לאמצעי', דלכאורה באופן זה ברור שיש לחלק ביניהם. ול"ע.

11 אם שני שדכנים חילקו ביניהם את העבודה באופן שאחד מציע לצד החתן והשני לצד הכלה, הרי הם מתחלקים ביניהם בשווה גם ללא התקנות הקדומות – ראה משפטי התורה סי' לב

גדרו של 'גומר' הוא –
אם נעשו כל החלקים
הראשונים של השידוך,
העלאת ההצעה, קירוב
ויישוב דברים מהותיים
בין הצדדים – אך
נותר הגמר והסיום,
שהוא – הבאת העניין
לידי פועל וסגירה.

אלא היה רק שליח להעברת מידע
ספציפי בלבד²⁴.

גדרו של 'גומר'

גדרו של 'גומר' הוא – אם נעשו כל
החלקים הראשונים של השידוך,
העלאת ההצעה, קירוב ויישוב דברים
מהותיים בין הצדדים – אך נותר הגמר
והסיום, שהוא – הבאת העניין לידי
פועל וסגירה.

ואם דבר זה נעשה באמצעות אדם
שלישי – הרי הוא נחשב כ'גומר' והוא
מקבל שלישי משכר השדכנות.

ויש לציין שלפי תקנות פראג²⁵, 'גומר'
צריך להיות נוכח בשעת התחייבות
הצדדים לשידוך. וכימינו ובקהילתנו
היינו שעת הכתיבה לרבי, או ה'לחיים'.
אבל הנוהג היום הוא, ש'גומר' מקבל
גם אם לא היה נוכח²⁶.

שלושה חלקים ושני שדכנים

החלוקה האמורה הינה חלוקת שלבי
הבאת השידוך לידי פועל באופן
ששלושת השלבים נחלקו לפעולותיהם
של שלושה אנשים. אך במציאות ייתכן,
שיותר משלב אחד ייעשה על-ידי אדם
אחד, ואזי גם חלוקת התשלום תהיה
בהתאם, וכדלהלן.

מצוי לעיתים, שאדם מציע שידוך אך

24 כמו כן במקרה ששני הצדדים ידעו מהצעה
מסוימת, אך שלחו שליח כדי לבדוק את תגובת
הצד השני להצעה זו ולאחר ששמעו שיש
הסכמה עקרונית, המשיכו לבד את כל השידוך –
השליח אינו מוגדר כשדכן 'אמצעי', ולכל היותר
מגיע לו שכר שליחות זו. כמו כן סידור טכני של
מועד ומקום הפגישה בין הצדדים אינו מוגדר
כפעולת 'אמצעי'.

אך אם הוא שדכן וזו דרכו וחלק מאופי פעולתו,
לכאורה עשה עבודה זו. וכל שדכן, ועל דעת
זה ביקשו ממנו לעשות פעולה זו, ויש לשלם לו
לפחות כ'אמצעי'.

25 שהובאו במהר"ט טיוואל אות ד.

26 ראה הישר והטוב חכ"א עמ' רמב.

בנושא תיאום פגישות ביניהם, או
אפילו דיבור עם הצדדים בנושא השגת
בדיקות גנטיות מהם – כל אלה יגדירו
את השדכן כ'אמצעי'.

אך כל זאת הוא רק אם היה צורך אמיתי
בפעולתו ליישב את הדברים על הצדדים
או אחד מהם, והוא סייע בפתרון בעיות
שהיו עלולות למנוע את גמר השידוך²⁰;
אבל אם אדם נתן מידע על המשפחה או
על הבחור, וכמו משפיע בישיבה העונה
על שאלות שצד הכלה שואל אותו על
הבחור²¹ – אין זה מגדיר את נותן המידע
כ'אמצעי'²², והוא לא יוכל לדרוש עבור
זה שכר שדכנות²³.

כמו כן אם אחד הצדדים שלח שליח
לברר משהו אודות הצד השני (כמו
מקום מגורים שהצד השני רוצה, או
נושא בריאותי וכיו"ב), והשליח עשה
פעולתו והביא את המידע, ולאחר
מכן המשיכו המחותנים בעצמם, או
באמצעות השדכן ה'מתחיל', במשא
ומתן עד שגמרו את השידוך – שליח
זה אינו נקרא 'אמצעי' שהרי לא קירב
דעתם בדברים שהיו מחולקים ביניהם

העבודה של 'אמצעי' ויחלקו ביניהם בשליש של
ה'אמצעי'.

20 כמו כן שידוך שהציע מישוה וירד מהפרק,
ובא שדכן אחר והציע זאת ועל-ידי כך הצדדים
התעוררו וחזרו לשדכן הראשון על מנת שיגמרו
את השידוך ויקדם אותו והוא אכן נסגר בשעה
טובה. לשדכן הראשון מגיע שני שלישי כ'מתחיל'
'וגומר', ולשדכן השני, שעורר את העניין מחדש,
מגיע שלישי כ'אמצעי'. ראה חוקי חיים פ"ו סי' כ.

21 וכן קרובי משפחה שסייעו בהתייעצות, אף
אם השדכן פנה אליהם לשם כך – אין להם גדר
שדכן, לא 'אמצעי' ולא 'גומר' ואינם זכאים לשכר
שדכנות. ראה הליכות ישראל סי' לא. הישר והטוב
חכ"א עמ' רמב.

22 בנוסף לכך: זהו סוג פעולה שאין מקובל
לקחת עליו תשלום, ושוב אינו יכול לגבות על כך
– ראה מה שכתבנו בגיליון מבית ההוראה מס'
17 עמ' 19.

23 אמנם אם המשפיע עמל לשכנע את אחד
הצדדים וסילק בעיות רציניות שהיו בהבאת
השידוך (ולא רק נתן אינפורמציה) – ייתכן שהוא
יגדר כ'אמצעי' ויצטרפו לתת לו שלישי. וצריך
לבדוק כל מקרה לגופו.

ועל כן, שדכן שנותן רשימה של כמה
וכמה שמות, כפי שנעשה מצוי בתקופה
האחרונה בכמה קהילות – אין זו הדרך
המקובלת של פעולת השדכן, והוא גם
לא הביא רעיון מסוים שגרים לצדדים
להתעסק בו ברצינות. ואי אפשר לדרוש
מחמת פעולה זו שכר שדכנות.

כמו כן שדכן שהציע הצעה אך זה לא
התקדם כלל; ואחר משך של שנה ויותר
מישהו אחר הציע את אותה הצעה
והעניין בא לידי פועל – יש אומרים
שלאחר שעבר משך זמן ארוך כל כך,
הראשון אינו בגדר 'מתחיל' ואין צריך
לשלם לו¹⁶.

גדרו של 'אמצעי'

גדרו של 'אמצעי', המקבל שלישי משכר
השדכנות, הוא: מי שמקרב דעות
הצדדים¹⁷ שיהיו ראויים להתחתן מצד
מעלתם, עושרם או ייחוסם. כמו כן
במקרים שהשדכן עוסק בתיווך ביניהם
מחמת פער סגנון הלבוש מחמת השוני
הקיים באופי הקהילות אליהם הצדדים
משתייכים הדבר נחשב ל'אמצעי'¹⁸.

ובזמנינו ניתן לומר, שגם תיווך בין
הצדדים על פער הקיים ביניהם ברמת
החסידיות וכיו"ב¹⁹, או התעסקות

16 ראה שו"ת מנחת הקומץ ח"א סק"ז. ויש
פוסקים שמספיק שלושה חודשים – ראה
בהגהות החתם סופר לשו"ע חו"מ סי' פז סק"ט.
ויש אומרים כחצי שנה – ראה הישר והטוב כא
עמ' רנא.

17 בהישר והטוב חכ"א עמ' רמ כתב, שרק אם
השידוך נעצר, וה'אמצעי' הקים אותו מחדש הוא
מקבל תשלום. וראה גם במשפטיך ליעקב ח"ב סי'
כו סק"ד שכתב, שצריך להוכיח שאכן היה צורך
'אמצעי', כיון שאם השידוך "רץ" – אין לכאורה
צורך בשדכן נוסף ואין מגיע לו שכר שדכנות.

18 ראה אבני נור שם: "כמו כן אם יש לצדדים
חילוקי דעות או שבמשפחתם נוהגים מנהגים
בענין הלבוש וכדומה וצריך לפשר ביניהם – גם
העושה תפקיד זה נקרא אמצעי".

19 ואם יש כמה שעזרו ודחפו לקרב דעות
המחותנים, כגון שאחד סידר את הנושא של
המגורים, ואחד סידר את הנושא של הרקע
המשפחתי השונה וכדומה – הרי כולם עשו את

זה נוגע כלל לצדדים הנהנים מפעולת השדכנות.

ועל כן, במקרה שהמציאות היא שלא היה צורך בעבודת שדכנים נוספים לצורך חלקים מסוימים בשידוך, אם כן נמצא שבעצם הצעת השידוך כלול בכוח כל פעולת השידוך וכל ההנאה היוצאת ממנו ללא צורך בעבודה נוספת. ובוודאי שעל הצעה טובה כל כך מגיע שכר שדכנות מלא³².

אמנם אם הצדדים ביקשו ממנו עזרה בפעולות שמקובל ששדכן עושה בשלבים מתקדמים של השידוך, והוא לא עשה זאת והצדדים נאלצו לעשות זאת בעצמם – אזי ישלמו לו כ'מתחיל' בלבד³³.

מותר לשדכן נוסף לפעול בשידוך שהוצע ע"י אחר?

לפני סיום נושא זה חשוב לציין שישנו נידון חשוב נוסף בהקשר לסוגיית זו:

האם מותר לשדכן נוסף להיכנס ולפעול בשידוך שכבר הוצע על-ידי מישהו אחר?

מתי יש בכך חשש השגת גבול ומתי לא? ומה הדין כאשר הצדדים מבקשים זאת ממנו? והאם ישנו הבדל בזה בין מקרה שנוכח לעבוד כאשר השדכן האחר יודע מכך או לא?

על כל זאת ועוד כמה וכמה פרטים בכללות נושא זה, אי"ה ובל"נ במאמר בפני עצמו.

32 וכמו ביורד לתוך שדה חבירו שאם עשה פעולה אחת שגרמה לשבח רב – צריך לשלם לו כפי התוצאה שיצאה מפעולתו, הכוללת את כל התוצאה כולה.

33 משפטי התורה ח"ב סי' לו. וראה גם מה שכתבנו בגיליון מס' 16. וראה שם הערה 12.

אם אחד הצדדים שלח שליח לברר משהו אודות הצד השני והשליח עשה פעולתו והביא את המידע, ולאחר מכן המשיכו המחזותנים בעצמם, או באמצעות השדכן ה'מתחיל', במשא ומתן עד שגמרו את השידוך – שליח זה אינו נקרא 'אמצעי'

באופן זה, עבודת ה'אמצעי' נחלקה בין ה'מתחיל' וה'גומר' ועל כן כל אחד מהם יקבל חצי משכר השדכנות³⁰.

שדכן שהציע והצדדים המשיכו לבדם

למרות כל האמור לעיל, יש לדעת שאם השדכן רק הציע את השידוך, ואחר כך הצדדים התקדמו בעצמם בכל שלבי השידוך הבאים ויישבו ביניהם את כל הנושאים המהותיים והביאו את השידוך לידי גמר – חובה עליהם לשלם לשדכן שכר שדכנות מלא³¹.

הטעם לכך הוא: החלוקה האמורה של עבודת השדכנות נועדה רק לשם הגדרת חלקי העבודה בין השדכנים עצמם ובהקשר לחלוקת שכרם; אך אין

30 הליכות ישראל סי' ל. משפטי יושר פ"ב סי' ו.

31 הליכות ישראל סי' לא. וכך המנהג. ועיין משפטי יושר פ"ג הערה מט.

אינו ממשיך בזה, ואחר כך נכנס שדכן אחר ועושה את כל המו"מ בין הצדדים עד שנגמר השידוך.

ומקובל במקרים כאלו²⁷, שהמציע הראשון מקבל שלישי, והשדכן השני מקבל שני שלישי. טעם הדבר הוא, מפני שהשני עשה גם את קירוב הדעת שבין הצדדים וגם את גמר השידוך, ולכן הוא מקבל גם את חלק ה'אמצעי' וגם את חלק ה'גומר'²⁸.

מאידך, ייתכן מצב שבו המציע ה'מתחיל' הוא שקירב את דעות הצדדים והביא אותם להסכמה עקרונית בכל הנושאים המהותיים; אלא שמחמת סיבה כלשהי לא נגמר השידוך, ובא שדכן אחר והסיר את המניעה החיצונית הקטנה וגמר את השידוך בלי ריבוי משא ומתן בין הצדדים.

במקרה זה, הראשון יקבל שני שלישי, חלק ה'מתחיל' וחלק ה'אמצעי', והשני יקבל רק שלישי כיוון שהוא עשה את פעולת ה'גומר' בלבד²⁹.

ולעיתים ייתכן שעבודת ה'אמצעי' תחולק בין ה'מתחיל' וה'גומר' ועל כן שכר השדכנות יחולק ביניהם באופן שווה. כגון, כאשר שדכן אחד הצליח להביא את הצדדים לפגישה או שנים, ואחר כך שדכן שני המשיך והביא אותם לפגישות נוספות וסיים את השידוך בהצלחה.

27 בקובץ הר המור משנת תרצ"ד הובאו דברי הגרצ"פ פראנק ע"ה שבאופן זה מחלקים חצי ל'מתחיל' וחצי ל'גומר'. אך למעשה נהגו בתי הדין בימינו לחלק שלישי ושני שלישי.

28 ראה דברי הגרמ"מ הכהן שפרן שליט"א בקובץ הישר והטוב ח"ה עמ' כה.

29 בספר משפטי התורה ח"ב סי' לד כתב, שבכל פעם שיש שני שדכנים מקבל ה'מתחיל' שלישי וה'גומר' שני שלישי, מבלי לחלק אופנים שונים בזה. וצ"ע.

סיכום:

- שדכן שהציע הצעה שלא התקדמה, ולאחר תקופה ארוכה משהו אחר הציע את הצעה זו וזה בא לידי פועל – יש אומרים שהראשון אינו בגדר 'מתחיל' ואין צריך לשלם לו שכר.
- פעולת ה'אמצעי' מחייבת בשכר שדכנות רק אם היה בה צורך אמיתי והוא סייע בפתרון בעיות שהיו עלולות למנוע את גמר השידוך.
- איש צוות בישיבה שנתן מידע על הבחור, אינו נחשב כ'אמצעי' והוא לא יכול לדרוש שכר שדכנות.
- אדם שנשלח לברר מידע מסוים עבור אחד הצדדים, אינו נקרא 'אמצעי' שהרי הוא אינו אלא שליח להעברת מידע ספציפי בלבד.
- ייתכן ששלושת החלקים האמורים יתחלקו בין שני שדכנים. כגון: שדכן ראשון שעשה גם פעולת 'מתחיל' וגם פעולת 'אמצעי' או להיפך. באופן זה יחלקו השכר לפי תוכן הפעולות שעשה כל אחד.
- אם לאחר הצעת השדכן לא היה צורך בעבודה נוספת שלו – צריכים הצדדים לשלם לו שכר שדכנות מלא.

- שדכנות כוללת מגוון פעולות שיש לעשותן עד התוצאה של הבאת השידוך לידי גמר. ואם כלל הפעולות נעשו ע"י כמה אנשים, הם יחלקו ביניהם את השכר, כל אחד יקבל כפי פעולתו.
- במקורות הקדומים חילקו את פעולת השדכנות ל'מתחיל', 'אמצעי' ו'גומר':
- 'מתחיל' הוא השדכן המביא את הצעת השידוך לצדדים באופן שגרם להם לחשוב על ההתקשרות ביניהם;
- 'אמצעי' הוא הממשיך במשא ומתן ביניהם בנוגע לנושאים מהותיים, כמו קירוב דעות הצדדים והבאתם לכלל הבנה והסכמה בנוגע להתאמתם ברמה חסידית וכדומה;
- ו'גומר' הוא המסיים ומסכם את הדברים ומביא את השידוך לידי גמר.
- שדכן שנתן רשימה של כמה שמות בלי לשלם את הצדדים להתקרב להצעה מסוימת, אינו נחשב 'מתחיל', והוא אינו יכול לדרוש שכר שדכנות.

הלכות ברכת האילנות

מאת הרב בנימין כהן שליט"א
מורה צדק בבית ההוראה

שנינו במסכת ברכות¹: "אמר רב יהודה, האי מאן דנפיק ביומי ניסן וחזי אילני דקא מלבלבי אומר: ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהן בני אדם". וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך². ובסדר ברכת הנהנין לאדמו"ר הזקן³ הנוסח הוא: "ברוך... שלא חיסר בעולמו כלום, וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם". ונביא להלן כמה מהלכותיה של ברכה מיוחדת זו.

בהם פרח בלבד¹¹.

ייחודה של ברכה זו

- ו. אף שברכה זו ביסודה היא כשאר ברכות הראיה, מכל מקום, מסידור הטור והשו"ע שייסודה בסימן מיוחד בפני עצמו נראה להדיא שיש בה חשיבות מיוחדת¹².
- ז. באליה רבה¹³ כתב, שהנזהר בברכה זו עליו הכתוב אומר: "ראה בני כריח שדה אשר ברכו ה', ויתן לך אלקים ומשמני הארץ וכו'". והביאו בספרים, שעל פי קבלה ועל פי הזוהר יש בה עניין וסגולה מיוחדים. וכתבו על הגרש"ז אוירבך ש"היה זריז וזהיר ביותר בברכה זו, ופעם נשתבח בעצמו שמאז היותו בר מצוה לא חיסר מלברכה אפילו שנה אחת"¹⁴.
- והרמ"ז גרינגלס כתב ברשימותיו: "בחודש ניסן... היה הרה"ח רש"ז שניאורסאהן מלאדו' הולך עם מנין שלו לאיזה גן בעיר לברך ברכת האילנות. והיה זה תופס אצלו מקום מאד"¹⁵.
- ח. ברכה חשובה זו חייבים בה גם אנשים וגם נשים¹⁶.

אימתי ניתן לברך?

ט. מלשון הגמרא והשו"ע נראה שהברכה נאמרת דווקא בימי ניסן¹⁷, וכתב הברכי יוסף¹⁸: "ואני שמעתי דברכה זו על דרך האמת שייכת דווקא לימי ניסן". ויש שכתבו שאם לא בירך בחודש ניסן – לא יברך בהזכרת שם ומלכות בחודש אחר¹⁹. אמנם במשנה ברורה כתב, שזה שנקט בלשון ימי ניסן הוא

על איזה אילן מברכים?

- א. לדעת הרבה פוסקים, מברכים רק על אילנות עושי פרי ולא אילנות סרק⁴.
- ב. יש דעות בפוסקים שיש להימנע מלברך ברכת האילנות על אילנות אסורים – כגון ערלה וכלאים⁵. אך יש חולקים וסוברים שמותר לברך גם עליהם⁶.
- אבל בוודאי כל שאין ידוע שהעץ מורכב או ערלה, אפשר לברך עליו לכולי עלמא.
- ג. יש מדקדקים לברך דווקא על ב' אילנות⁷. והכף החיים כתב דעל פי קבלה ראוי להדר ולברך על פרדס או במקום אחר שיש בו אילנות רבים, אבל מעיקר הדין די לברך על ראיית אילן אחד.
- ד. הבלבוב שיש לראות לפני הברכה, כמפורש בשו"ע, היינו שרואים באופן ברור את הפרחים שמהם יוצא הפרי.
- ה. אם איחר מלברך עד שנפל הפרח וגדלו הפירות לא יברך עוד. ויש חולקים, לכן טוב לברך בלא שם ומלכות⁸. וכן נוהגים למעשה בני ספרד⁹. ואם הפירות הגיעו לגמר גידולם – לכל הדעות לא יברך¹⁰.

אך יש אומרים, שכיוון שאדמו"ר הזקן השמיט בסידורו לגמרי את הדעה שיש לברך בלא שם ומלכות למרות שהזכירה בלוח ברכת הנהנין, משמע שסובר שאין לברך אלא על אילנות שיש

11 כ"כ הר"א אלאשווילי שליט"א בהערות לסדר ברכת הנהנין שבהוצאת קה"ת.
 12 ראה פסקי תשובות.
 13 סק"א בשם סדר הברכות.
 14 הליכות שלמה תפילה עמ' רפט.
 15 אוצר מנהגי חב"ד ניסן עמ' ח.
 16 ראה הר צבי או"ח סי' קיח
 17 וכ"כ בשו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' כט, זכור לאברהם ח"ג מע' ב אות כו ועוד.
 18 ס"ק ב.
 19 שדי חמד ועוד, נסמן בפסקי תשובות הערה 20.

1 מג. ב.
 2 סימן רכו.
 3 יג, יד.
 4 ראה משנה ברורה סק"ב. וראה לקוטי שיחות חכ"ג עמ' 116 הערה 33.
 5 ראה שו"ת דברי מלכאל ח"ג סי' ב. כף החיים סקי"א. וביביע אומר ח"ה סי' כ כתב, שבמקרה כזה – שב ואל תעשה עדיף.
 6 שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' נו. שו"ת משנת יוסף ח"א סי' ס.
 7 מורה באצבע להחיד"א אות קצח. קצות השולחן ס"ו, סוף ס"ק יח.
 8 לוח ברכת הנהנין לאדמו"ר הזקן יב, כג.
 9 כף החיים ס"ק ט. חזון עובדיה, פסח, ברכת האילנות, ח. ובמשנה ברורה ס"ק ה. שער הציון ס"ק ג כתב, שאם יש על האילן פירות שלא הגיעו לגמר גידולם ניתן עדיין לברך.
 10 משנה ברורה ס"ק ד.

תשובות הלכתיות קצרות משולחן בית ההוראה

מתי מותר להזיז בשבת את מגש הנרות?

שאלה: לאחר השקיעה נזכרתי שלא הנחתי את המצה של הלחם משנה על המגש של הנרות כדי שיהיה בסיס גם לדבר המותר. האם זה מועיל להניחו לאחר השקיעה קודם צאת הכוכבים?

תשובה: לכתחילה יש להניח את מצת הלחם משנה או ספר קודש, שהם דבר המותר החשוב יותר משלהבת הנרות, קודם בין השמשות, כדי שכל משך הזמן של בין השמשות השולחן לא יהיה בסיס לדבר האסור בלבד.

אך במקרה ששכחו להניח זאת לפני השקיעה, אם יניחו במהלך בין השמשות - הדבר יועיל, כיוון שהעיקר הוא שהשולחן לא יהיה בסיס לאיסור לבדו כל משך הזמן של בין השמשות.

ויש לדעת, שלשיטת הרבה פוסקים הנחת מצה של לחם משנה על מגש הנרות תועיל לטלטל את המגש לאחר כיבוי הנרות רק אם אין זה מגש המיועד לנרות בלבד; אולם אם מדובר במגש המיועד אך ורק לנרות - לא מועילה הנחה זו לטלטול המגש, כי הוא נשאר מיוחד לנרות, והוא מוקצה כמו הנרות שעליו, ולא ניתן להפכו שיהיה בסיס גם להיות.

אמנם אם מניחים את המצה של הלחם משנה או הספר קודש על השולחן, ניתן לטלטל את השולחן לאחר שכבו הנרות, כיוון שהשולחן לא הפך לבסיס לנרות בלבד ולא נעשה מוקצה כמותם.²

תפילין על אופניים

שאלה: מי שנוסע באופניים ועמו תפילין. האם מותר לו להניח בחלק האחורי של האופניים, במקום המיועד להנחת חבילות? כמו כן האם מותר לו להניח בשקית ולתלותה על גבי האופניים בזמן הנסיעה?

תשובה: עדיף שלא להניח מאחוריו, כיוון שיש בכך משום ביזוי לתפילין.³ אמנם להניח בשקית ולתלותה על גבי ידית האופניים שלפניו - אין כל איסור.⁴ וכן הדין בכל ספרי הקודש, מלבד ספר תורה שאין לתלות אותו אפילו בשקית.

"אורחא דמילתא נקט, שאז דרך ארצות החמים ללבלב האילנות - והוא הדין בחודש אחר כל שרואה הלבלוב פעם ראשון. זוהי דעת ראשונים ואחרונים.²⁰

וכתב כ"ק אדמו"ר²¹: "הנה לכמה אחרונים ניסן לאו דווקא, אבל יש אומרים דדוקא הוא. והנה אדמו"ר הזקן בלוח ברכת הנהנין כתב דאם חוזר ורואה אחר שלוש יום יברך בלא שם ומלכות (מוכח דניסן לאו דוקא), אבל בסדר ברכת הנהנין [שבסידור] השמיט זה... יש לומר שהשמיט מפני דבמשנה האחרונה סבירא ליה ד"בימי ניסן" כפשוטו בדווקא, ואם כן אין אומרים "לאחר שלוש יום". ואכמ"ל. ונמצא, שלמעשה אנן נקטינן שבניסן דווקא מברכים ברכה זו.

י. כתב הגרצ"פ פראנק²², "דגם למאן דאמר דיומי ניסן דווקא - מכל מקום במדינות הרחוקות שטבע לבלול דאילני נקבע בהם בחודשים אחרים, גם זמן הברכה נגזר בתר ירחא דידהו"²³.

יא. לכתחילה יש להזדרז ולברך בתחילת חודש ניסן, בפעם הראשונה שרואה אילנות פורחים, מפני שזריזין מקדימים למצוות, ומשום שיש סוכרים שמי שלא בירך בראייה הראשונה אינו יכול לברך בראייה השנייה. וכך למד הגר"ח נאה בלשון אדמו"ר הזקן בסידורו²⁴. וגם מחשש שישכח לברך בהמשך החודש.

יב. לעתים ניתן לכתחילה לדחות את הברכה להמשך החודש, כשיש צורך בדבר. כמו לדוגמה בשביל ברכה בציבור ברוב עם וכיו"ב.

יג. אינו מברך אלא בפעם הראשונה שרואה בחודש ניסן. ומי שברך אינו מברך שוב²⁵. כמו כן מי שברך בא"י בחודש ניסן והגיע למדינה בחצי הכדור התחתון שהלבלוב הוא בתשרי וכיו"ב לא יברך שוב²⁶.

יד. יש דעות שניתן לברך ברכת האילנות בשבת²⁷, ומנהג מקובל בכמה קהילות שכל הקהילה מברכת יחד את ברכת האילנות בשבת²⁸. ויש שהיו מהדרים לברך את ברכת האילנות דווקא בשבת כדי להשלים מאה ברכות²⁹. אך יש דעות הסוברות שאין לברך ברכת האילנות בשבת.

ובכף החיים³⁰ הביא שני טעמים: שמא יתלוש, וטעם על פי קבלה³¹.

טו. בשו"ת ציץ אליעזר³² כתב שאפשר לברך ברכת האילנות בלילה אם יש אור, כמו אור ירח או תאורה מלאכותית אם רואים את הלבלוב היטב. אך יש שחלקו על כך³³.

20 ראה למשל הריטב"א (ראש השנה יא ע"ב ד"ה הא דנפיק). אמנם העיר הגרצ"פ פראנק שכשנדקדק בדברי הריטב"א שכתב "אלא כל מקום ומקום לפי מה שהוא דמלבלב" ולא כתב בקצרה דכל אימת דחזי מברך, נראה שגם לדבריו אינו מברך כל זמן שהוא רואה אלא בכל מקום ומקום בעינין שיהא זמן הקבוע ללבלב שם" וכדלהלן. השיב משה או"ח סימן ח, מחצית השקל ועוד. וראה סיכום הדברים בשו"ת יחוה דעת ח"א סימן א.

21 אגרות קודש חכ"ג עמ' שסה. הר צבי שם.

22 וכן דעת המנחת יצחק ח"י סי' טז והבאר משה ח"ח סי' עט.

23 סדר ברכות הנהנין פי"ג הל' יד. ובבדי השולחן להגרא"ח נאה סי' סו ס"ק יח כתב דעפ"ז "אם לא ברך בראיה הראשונה אינו מברך בראיה שנייה". אולם עיין משי"כ במשנ"ב ס"ק ה ובשעה"צ שם ס"ק ג. שו"ת מהרי"ל, סי' קמג.

24 סדר ברכת הנהנין פי"ג ס"ד.

25 פסקי תשובות הערה 27.

26 הליכות שלמה תפילה, כג, הערה 121.

27 שו"ת יחוה דעת ח"א סימן ב.

28 נפש דוד (מהדורת הרמ"צ נריה) עמ' נב.

29 סק"ד.

30 והרב מרדכי אליהו, במאמר מרדכי למועדים ולימים עמ' 32, פסק כן בשם המקובלים.

31 ח"י סי'. וכן בשו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' תנו.

32 הר צבי שם.

1 שו"ת סי' רעז, ו. קצוה"ש סי' קיב בדה"ש ס"ק כד.

2 שו"ת סי' שי, יח. נשמת שבת ביג סי' תרלב. פרי מגדים סוף סימן רעט. שמירת שבת כהלכתה ח"א (מהדו"ח) פ"כ הערה רס.

3 ראה ביאור הגר"א ליו"ד סי' רפב ס"ק יב.

4 שו"ת או"ח סי' מ ס"ב.

פינת ההלכה

דעאיריסק

רצת גורלי

ובא בימים ידוֹדֵר לשאול תחתי?!

מביצה ליהלום

דפיקות חלושות נשמעו מדלת הבית.

“כן?” אמר הרב, ונגש אל הדלת.

“שלום עליכם רבנו”, אמר היהודי.

“כן, חצקל? מה מביא אותך אלי?”, כבדו הרב במאור פנים.

“אני צריך לצאת מהעירה, ואני חושש להשאיר את כספי בביתי, מחשש שיגנבו אותו. האפשרות לקחת אותו עמי לדרך גרועה עוד יותר, שכן מלבד גנבים ושודדים, אני עלול לאבד אותו. אגא, כבוד הרב, האם תואיל בטובך לשמר על כמה אלפי הרובליים שאתן לך?”

“בשמחה”, השיב הרב.

חצקל מסר לרב חבילה של שטרות סגורה היטב, שקית בתוך שקית. הוא אף הוציא דבק מכיסו, והדביק מול עיני הרב את השקית החיצונית בסרט דבק חזק, כך שהשקית נשארה אצל הרב כאשר היא סגורה לחלוטין.

לא עברו אלא ימים מספר, ובשעת לפנות בקר, בעוד כל בני הבית נמים את שנתם והרב – בדרך – לומד בנחת אל תוך הלילה השקט, נשמעו דפיקות בדלת.

זו הייתה שעת לילה מאחרת. בעירה היהודית הקטנה שרה חשכה. העששיות כבו זה מכבר והתושבים נמו את שנתם.

רק בביתו של הרב הקשיש עדין רצד מעט אור. מול שלחן עמוס בספרים ישב הרב והגה בתורה. השעה התאחרה, והרב חש בעיפות משתלטת עליו.

הוא כבר הניח את ידו מתחת לכריכת הספר שבו עין, מתכונן לסגר אותו ולהחזירו לארון הספרים, ועיניו רצו על השורות האחרונות בעמוד. כשיסיים לקרא – יפרש לשינת הלילה.

אלא שאז, מבטו העיף קלט מספר מלים, שלמקראן הרב הקשיש נדרך באחת ונעשה ערני. בספר נכתב, בשם אחד מגדולי ישראל הראשונים, שיהודי המתקרב לגיל זקנה צריך להודיע בקול, שאם חסדו שלום יבואו ללב הרהורי כפירה בבורא חס ושלום בעת זקנתו או מחלתו רח"ל, הרי אין זה מרצונו אלא הרי הוא כ'אנוס'.

“היתכן?”, חשב לעצמו, “האם זה הגיוני שיהודי מכבד בגילי, אשר כבר חמשים שנה מכהן ברבנות, או אפלו כל יהודי מבגד אחר, יחשב חלילה וחס הרהורי כפירה? איך זה יכול להיות?”

הרב כבה את מנורת השמן ובצעדים אטיים הלך לתדרו ועלה על יצועו.

בטרם נעצמו שמורות עיניו, סימן שאלה גדול הצטיר במוחו. איך זה יתכן – הוסיפה המחשבה לטרד אותו – שיהודי מבגד

שני אנשים עמדו בפתח.

"מה רצונכם?", שאל הרב בהפתעה. מי בא לבקר בשעת לפנות בקר?

"יש לנו הצעה מיוחדת לכבודו", אמרו השניים, "אולי תרצה לרכש מאתנו ביצת תרנגולת, במחיר נמוך בהרבה ממחירה האמתית?"

הרב הביט בכיזה והתעורר בו רצון עז לקנות אותה, אך לא היה בידי כסף.

תוך כדי דין ודברים התעוררה הרבנית. היא שמעה את הרחשים מכוון הפתח והצטרפה לבעלה. כאשר שמעה כמה מדבר, אמרה לרב: "הלא יש בידינו פקדון של כמה אלפי רובלים. אפשר לקחת משם כמה פרוטות, לקנות את הביצה, למכר אותה בשוק ברוח ומיד להחזיר את הכסף למקומו".

"חלילה וחס!", השיב הרב, "זה אסור, אלה כספי פקדון!". הרי חזקל הקפיד מאוד לסגור את הכספים באריזה סגורה היטב. בודאי הוא אינו מוכן שנשתמש בהם אפילו לא לשמוש זמני, גם לא על מנת להחזיר. אסור לנו לקחת מכספים אלו אפילו רובל אחד, וגם לא להלוואה של יום אחד!

אבל הרבנית התעקשה, ובסופו של דבר נכנע הרב לרצונה. היא קנתה את הביצה בכמה פרוטות, ומיד מהרה לשוק ומכרה אותה ברוח.

היא חזרה הביתה עטורת נצחון. "רואה?", נפנפה בשטר הכסף בפני בעלה, "התכנית עבדה כמצפיה". היא מיד החזירה למקומו את הסכום שלוטה מהפקדון.

למחרת שוב נשמעו דפיקות בדלת. הפעם, הגיעו שני האנשים ובידיהם תרנגולת. "תרנגולת בריאה ובשרנית בזיל הזול!", הביטחו המוכרים.

הפעם דרקה של הרבנית אל כסף הפקדון היתה קלה ומהירה יותר. היא קנתה את התרנגולת ומכרה אותה ביקר בשוק, לאחר מכן החזירה את ההלוואה שנטלה אל צרור כספי הפקדון והרוח נשאר בידה.

כך, בכל בקר ובקר, בשעה קבועה הופיעו המוכרים האלמונים בפתח הבית, ובכל פעם – 'מציאה' יקרת ערך יותר מקודמתה, והמחירים מצחיקים.

הכל מתנפץ

לפנות בקר אחד נשמעו הדפיקות הקבועות על הדלת, והפעם ה'סוחר' גרמה לרב ולרבנית לפלט קריאת התפעלות מפיהם. יהלום! יהלום בוחק ונדיר שמצע למכירה במחיר מציאה של ממש.

"זה כל סכום הפקדון", אמר הרב בקול רועד.

אבל זה היה מאחר מדי. הפתוי היה גדול מאוד. הרבנית העבירה את מלוא צרור הכסף לשני הסוחרים. היא כבר ראתה בעיני רוחה כיצד היא ממחרת לשוק, ומוכרת את היהלום לאחד מעשירי העירה. בתוך שעה-שעתיים כסף הפקדון יחזר למקומו, הרגיעה את עצמה ואת בעלה.

אבל, תאות המזון שאחזה ברבנית ובבעלה הרב סמאה את

עיניהם. הם לא היו מודעים לפעמוני האזהרה שהיו אמורים לעורר את חשדם.

פתאום התפרצו אל הבית שוטרים חמושים, ובקולניות עכבו את הרב והרבנית לחקירה, בזמן שהם מבצעים חפוש מקיף בבית והופכים את תכולתו.

התברר, כי המוכרים שבאו לפנות בקר היו לא אחרים מאשר גנבים שפלים, שהיו נתונים למעקב של המשטרה מזה זמן רב.

השוטרים שתצפתו על בית הרב ראו כיצד השנים מגיעים בכל בקר ומוכרים לרבנית פריטים שונים. המסקנה של השוטרים היתה שהרב, כנראה, שולח אותם.

עכשו גם היהלום היקר החרם, עוד בטרם הספיקה הרבנית למכר אותו.

למרבה הצער, בדיוק באותן דקות בעל הפקדון הופיע. הוא חזר ממסעו וכא לקבל את כספו בחזרה. כאשר שמע מהרב ומהרבנית שכספו אבד – נפל תחתיו ומת במקום מרב צער.

שאלה בתא המאסר

הדבר היה למראה עיני השוטרים, והללו חשדו שהרב – לא רק עברין שמשתף פעולה עם גנבים – אלא הוא גם רוצח. השוטרים עצרו את הרב והשליכו אותו לתא המאסר.

ישב הרב בתאו החשוף ונסה לעכל את הקורות אותו.

פתאום נגש אליו צעיר יהודי, ובקש לשאל שאלה חשובה. "נגזר עלי דין מות", אמר היהודי, "ואולם לאחר מתן פסק הדין הגיע אלי הכמר והציע לי להמיר את דתי, ובשכר זה אזכה לחנינה ואקבל את חיי במתנה. מה עלי להשיב לכמר?"

"להמיר את דתך?", השיב הרב בזעזוע.

"כמוכן שלא", מהר הצעיר להצהיר, "אין אצלי אפילו מחשבה קלה להמיר את דתי חלילה וחס. אני רק תוהה אולי כדאי להעמיד פנים כלפי חוץ כאלו התנצחתי, ואולם מיד לאחר שאשתחרר ואצא לחפשי אחזר בגלוי להיות יהודי כשור".

הצעיר הוסיף לדבר על לבו של הרב כדי שיתן לו את ה'הכשר' המבקש. "הקב"ה חנן אותי בעשירות גדולה. אני יודע שבארץ ישראל ישנם משפחות עניות של אלמנות ויתומים שאין להם מה לאכל, וכן תלמידי חכמים רבים שאין ידם משגת לפרנס את משפחותיהם. אם כן, על-ידי כך שאתחזה לנוצרי לכמה רגעים, אוכל להמשיך ולפרנס ביד רחבה את מעוטי היכלת של ירושלים עיר הקדש".

"לא ולא", קטע אותו הרב בנחרצות. "עם כל הכבוד לכל ההסברים והנמוקים המשכנעים שלך, אסור לך לעשות את הדבר הזה בשום פנים ואופן".

בסופו של דבר, הצעיר התקשה לקבל את פסק הדין של הרב, התנצר למראית עין ויצא לחרות.

לא חלף זמן רב, ולרב הגיעו שמועות שהאסיר היהודי לשעבר אכן עומד בדבורו, ומקים נפשות רבות מישראל בכספו ואף תומך גדול בשיבות ובתי מדרשות.

יָשַׁב הָרֵב בְּתֹאוֹ
וְהַמְתִּין לְבִצּוֹעַ פֶּסֶק
הַדִּין. וְהִנֵּה, בִּקְרֹ
אֶחָד הַגִּיעַ לְתֹאוֹ
הַכֹּמֵר הַמְקוּמִי,
וּבְפִיו הַצֵּעָה: "אוֹכֵל
לְהַמְתִּיק אֶת עֲנֻשָׁה
אִם תָּמִיד אֶת דִּתְךָ
וְהַצְטַרֵף לְאַמוֹנְתִי",
לְחַשׁ בְּאָזְנוֹ שֶׁל
הָרֵב אֶת הַצֵּעָה
הַמְפֹתָה.

הַרְגַע הַמְכָרִיעַ

כַּעֲבֹר כִּמְהָ שְׁבוּעוֹת הַגִּיעַ מוֹעֵד מִשְׁפָּטוֹ שֶׁל הָרֵב. הַתּוֹבֵעַ הִצִּיג
אֶת כְּתָב הָאִשׁוּם, וְהֵאֱשִׁים אֶת הָרֵב בְּגִנְבָהּ וּבְרִצָּחָהּ.

הַשׁוֹפְטִים חֲמוּרֵי הַסֶּכֶר פִּסְקוּ פֶּה אֶחָד, שֶׁהֵרֵב נִמְצָא אִשָּׁם בְּכָל
הָעִבְרוֹת הַמִּיִּסּוֹת לֹא וְעָנְשׁוּ – גִּזֵר דִּין מוֹת.

יָשַׁב הָרֵב בְּתֹאוֹ וְהַמְתִּין לְבִצּוֹעַ פֶּסֶק הַדִּין. וְהִנֵּה, בִּקְרֹ אֶחָד
הַגִּיעַ לְתֹאוֹ הַכֹּמֵר הַמְקוּמִי, וּבְפִיו הַצֵּעָה: "אוֹכֵל לְהַמְתִּיק אֶת
עֲנֻשָׁךְ אִם תָּמִיד אֶת דִּתְךָ וְהַצְטַרֵף לְאַמוֹנְתִי", לְחַשׁ בְּאָזְנוֹ שֶׁל
הָרֵב אֶת הַצֵּעָה הַמְפֹתָה.

"חַס וְשְׁלוֹם!", הִזְדַּעַק הָרֵב, "בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפְּן לֹא אֲמִיר אֶת
דְּתִי".

הַכֹּמֵר הַמְאֻכָּזֵב הִלֵךְ לוֹ, וְהָרֵב הִתְחִיל לְחַשֵּׁב וּלְהִרְהוֹר עַל
הַצֵּעָה שֶׁקָּבַל זֶה עִתָּהּ. הוּא אָמַר לְעַצְמוֹ: "אִם אוֹתוֹ אֲסִיר
יְהוּדִי הִיָּה שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלִי וְנִהְרַג עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם, הַדָּבָר הִיָּה
מוֹנֵעַ מִיְהוּדִים רַבִּים בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל אֶת מְזוֹנוֹתֵיהֶם. אֵין
לְהַתְעַלֵּם מִכֵּל מַעֲשֵׂי הַחֶסֶד וְהַצְדָּקָה שֶׁעָשָׂה הָאִישׁ לְאַחַר
יְצִיאָתוֹ מִהַמְּאֹסֵר!".

הָרֵב מִיד הַשְּׁלִיף אֶת הַסֶּכֶרָה הַזֹּאת גַּם עַל עַצְמוֹ. "אִם אֲמִיר אֶת
הַדֵּת רַק כְּלָפִי חוּץ, אוֹכֵל לְהִנְצֵל מִמּוֹת וּלְחַזֵּר לְקַהֲלָה הַקְּדוּשָׁה
שְׁלִי, אֲמַשִּׁיף לְנַהֵל אֶת הַמוֹסְדוֹת שֶׁמְאַזְזוּ עֲזִיבְתִי אֵינָם מִתְּפַקְדִים
כְּרֹאוֹי, וְאֲשַׁפִּיעַ תּוֹרָה וְיִרְאָת שָׁמַיִם עַל כָּל בְּנֵי הַקַּהֲלָה. יְבוֹא
הַכֹּמֵר, וְאֲשִׁיב לוֹ בְּחַיִּיב".

כְּשִׁמְתַחֲלִים לְהַדְרִיד...

בוֹם !

הָרֵב פָּקַח אֶת עֵינָיו, וְהַמוֹם בָּהָה אֶל הַתְּקֵרָה שֶׁמַּעַל לְרֹאשׁוֹ.

זו היתה שעת בקר חמימה, השמש כבר שלחה קרניים אל פניו
החורות של הרב.

איפה אני?! שאל את עצמו.

הוא הביט למרגלותיו. במקום אֲזָקִים כְּבָדִים לִידוֹ וּמְדֵי אֲסִיר
כְּתָמִים, הוּא הִיָּה לְבוּשׁ בְּכָנֵד הַשָּׁנָה הַרְגִיל שְׁלוֹ, הַכְּרִית הִיתָה
הַכְּרִית שְׁלוֹ מִבֵּיתוֹ, וְגַם נְטִילַת הַמַּיִם שֶׁל נְטִילַת הַיְדִים הַמְתִּינָה
לִיד הַמְטָה שְׁלוֹ.

הרב מצמץ בעיניו.

"רגע", אמר לפתע בהבנה, "כל זה היה רק חלום!".

אנחת רוחה פרצה מחזהו.

"אוי, ברוך השם!", לחש באלם קול.

פתאום נזכר במה שלמד הלילה בספר, שגם אדם מבגד עלול
להדרדר לכפירה, וכמו ברק הכה במוחו.

"אני מבין", לחש, "משמים שלחו לי את החלום הזה, כדי
להראות לי איך ממעשה עברה קל ופועט, שלכאורה כלל
איננו מזיק, אפשר להגיע לתהומות העמקים ביותר, עד כדי
כפירה".

את הספור הזה, שאיננו אלא משל, ספר המשפיע החסידי רבי
חיים שאול ברוך עליו השלום לתלמידיו. הוא אמר להם:

"מה אתם חושבים, שברגע אחד אדם כופר – חלילה – בקב"ה
ומשליך את אמונתו מאחורי גוו? לא; כפירה עלולה להתחיל
ברגע של ותור על הדור מצוה 'קל', מאי-קיום של פרט שולי
לכאורה שנפסק להלכה בשלחן ערוך. גם אם זה לרגעים
ספורים בלבד, יש לדעת: כשמתחילים להדרדר במדרון, אי
אפשר לדעת היכן זה יעצר!".

1 ע"פ בדרכי החסידים ח"ב עמ' 546.

זהירות ברכוש הזולת

בכסף לצרכיו בתור הלוואה, ואחר כך להשיב לבעלים כסף אחר, כיון שהדבר ידוע שדרכם של אנשים שהם צריכים לכסף ומן הסתם על דעת כך הפקידם ואינו מקפיד על השמוש בכסף.⁶

אבל אם המפקיד נתן את הכסף לשומר באופן שהכסף סגור ושניכר שהסגירה היא על מנת שלא לפתח את הסגירה, הרי בכך הוא גלה דעתו שאינו רוצה שישתמשו בכסף ואסור לשומר להשתמש בו ללא רשות.⁷

• אמנם כאשר הפקידון הוא חפץ ולא כסף, גם אם הוא

• אסור להשתמש בחפץ של חברו ללא רשותו, אפלו באופן אקראי בלבד, שמה הוא מקפיד על שמוש זה מחשש לקלוקל החפץ.

• כל הלוקח חפץ של חברו ומשתמש בו ללא רשותו, הרי הוא בגדר שואל שלא מדעת שדינו כגזול, אפלו אם הוא אינו מפסיד את החפץ כלל.¹

• אם יודע בודאות שהבעלים לא יקפיד על כך שמשתמש בחפץ שלו, או שהוא דבר שכל בני אדם אינם מקפידים על שמוש מסוג זה שאינו מזיק כלל לחפץ – מתר להשתמש בו, כל עוד אין שום כלוי בגוף החפץ מחמת השמוש בו.

אבל שמוש המכלה את גוף החפץ של הזולת, כגון: דבר מאכל של החבר שרוצה לאכלו בלי רשותו, גם אם הוא בטוח שהחבר ישמח מכך שהוא אכל זאת; או שמדבר על שמוש בחפץ באופן שגורם לחפץ בלאי והפחתה מערכו אף שהוא בטוח שחברו מרשה לו – אסור להשתמש ללא רשות הבעלים,² ואפלו על דעת לשלם לו.⁴

• דבר שקצת בני אדם מקפידים עליו מפני חשש קלוקל, אף על פי שרוב האנשים אינם מקפידים על כך מפני שהוא חשש רחוק – אסור להשתמש בו ללא רשות, כי יתכן שבעל הבית מקפיד על כך, ונמצא שואל שלא מדעת שהוא גזול.³

ואפלו אם המשתמש בטוח שהוא לא יקלוקל את החפץ כלל, אסור להשתמש ללא רשות.⁵

• אמנם כאשר מדובר בכספי פקדון שהבעלים הפקידו מרצונו אצל חברו, יש לפעמים שמתר להשתמש מבלי לבקש רשות מפרשות מהבעלים.

כגון, כאשר אדם הפקיד אצל חברו סכום כסף שאינו סגור במעטפה וכיו"ב, מתר לשומר הפקדון להשתמש

פתוח ואינו עטוף בכסוי, אסור לשומר הפקדון להשתמש בחפץ, כל עוד קיים ספק קל אולי הבעלים מקפיד על כך.

• יתרה מזו: גם אם ידוע בודאות שהבעלים אינו מקפיד על השמוש בחפץ, ומדבר בשמוש שאינו עושה הפסד וקלוקל לחפץ – יש מחמירים בפקדון וסוברים שגם באופן זה אסור להשתמש בחפץ המפקד. ו"בעל נפש חוש לדבריהם".⁸

6 שו"ע"ר הלכות פקדון ס"ח.
7 שם.
8 שם.

1 שו"ע"ר הלכות מציאה ופיקדון ס"ז.
2 שו"ע"ר הלכות מציאה ס"ח. והלכות שאלה ס"ה.
3 ראה שו"ע"ר הלכות מציאה קו"א סק"ד. וראה שם ס"ד.
4 שו"ע"ר הלכות גזילה ס"ב.
5 שו"ע"ר הלכות שאלה ס"ה.

הבהרה

מתחלה רק בגיל 6-7, אך ישנם פוסקים רבים הסבורים שהחייב מתחיל בגיל שלוש.

• הרבי באהרן המכתבים (לקו"ש ח"ח עמ' 448) כותב באופן ברור, שהתחלת החנופה וההרגל של הילדות לכלל ענייני צניעות צריכה להתחיל כבר מגיל שלוש. אך הוסיף וכתב, שדבר זה צריך להעשות מבלי "להכביד על".

אם פן כחסידי של הרבי, חובה עלינו למלא הוראתו גם בזה, ואף לעשות זאת בשמחה.

בגליון הקודם (מס' 18) נכתבו במדור זה כמה מדיני חנוף לצניעות, ובטעות נשמט חלק מהנושא, והרינו להביא את העניין בשלמותו.

• חז"ל קבעו ש"שוק באשה ערוה", וכונת הדברים היא לחלק התחנות של הרגלים, שלחיותו בגדר "ערוה" – עליו להיות מכסה היטב בכל עת שאשה או נערה יוצאת לרשות הרבים.

• גם את הילדות צריך לחנך בדרך זו. לדעת כמה פוסקים חובת החנוף לצניעות הלבושים על כל פרטיה ודקדוקיה

**מועדי עריכת דיונים
בבית דין צדק לממונות כפר חב"ד:**

ימי ראשון:

בין השעות 12:00-14:30 • 22:00-23:30

ימי שני:

בין השעות 12:00-14:30

ימי רביעי:

בין השעות 22:00-23:30

לתיאום:

077-2277013 שלוחה 2

או באמצעות הדוא"ל: beithoraah@gmail.com

הדיונים מתקיימים במשרד בית ההוראה

**בית ההוראה כפר חב"ד
נותן מענה הלכתי שוטף לכל דורש**

טלפון: 077-2277013

דוא"ל: beithoraah@gmail.com